



Академія наук вищої освіти України

Науково-інформаційний вісник

№ 1(72)

січень-лютий

В номері:

- * Привітання Святійшого Філарета, патріарха Київського і всієї Руси- України
- * Привітання президента АН ВО України
- * З хроніки Загальних зборів АН ВО України
- * Ухвала Загальних зборів АН ВО України
- * Список новообраних академіків
- * Протоколи засідань журі конкурсів Президії АН ВО України
- * Протоколи мандатної і ревізійної Комісії
- * Нові публікації
- * Постаті
- * Хроніка
- * Ювіляри
- * Некролог

Київ – 2011



Редакційна колегія: Зозуля І.С., д.м.н., проф. (голова); Александров Є.Є. д.т.н., проф.; Андрейцев В.І., д.ю.н., проф.; Андрущенко В.П., д.філос.н., проф.; Говоров П.П., д.т.н., проф.; Горбачук І.Т., д.ф.-м.н., проф.; Грицаєнко З.М., д.с.-г.н., проф.; Дейнега І.І., д.ф.н.; Дубина М.І., д.філол.н., проф.; Жеребко В.М., д.с.-г.н., проф.; Зіменковський Б.С., д.фарм.н., проф.; Євтушенко С.К., д.м.н., проф.; Ільницький І.Г., д.м.н., проф.; д.і.н., проф.; Кирилів Я.І., проф.; Кузнецов Ю.М., д.т.н., проф.; Курило В.І., д.ю.н., проф.; Литвин В.П., д.в.н., проф.; Мартиненко М.А., д.ф.-м.н., проф.; Михайленко В.Є., д.т.н., проф.; Мірошніченко С.І., д.т.н., проф.; Ніколайчук В.І., д.б.н., проф.; Падалка О.С., д.пед.н., проф.; Поляков М.В., д.ф.-м.н., проф.; Попов М.В., д.філос.н., проф.; Процюк Р.Г., д.м.н., проф.; Рудик С.К., д.в.н., проф.; Сминтина В.А., д.ф.н., проф.; Стецюк В.В., д.г.н., проф.; Табачніков С.І., д.м.н., проф.; Товажнянський Л.Л., д.т.н., проф.; Тугай А.М., д.т.н., проф.; Хомич В.Т., д.б.н., проф.; Шакун В.І., д.ю.н., проф.; Шпак В.І., д.ф.н., проф.; Шевчук С.В., проф. (відповідальний секретар).

Друкується за ухвалою Президії АН ВО України від 27 грудня 2010 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію – серія КВ №6664

від 31.10.2002 р.

© АН ВО України, 2011



№ 1(72) 2011

Засновник і видавець:

Академія наук вищої освіти України

Голова редколегії – акад. Зозуля І.С.

Відповідальний секретар –
акад. Шевчук С.В.

Набір та верстка – Серета Н.Ф.
Мусіхіна М.А.

Видання зареєстроване в Державному
комітеті інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України
свідectво серія KB №6664
від 31.10.2002 р.

Видається українською мовою

Загальний наклад – 450 прим.

Адреса редакції 01054, м. Київ-54
вул. Тургенєвська, 11
офіс 1.1
т/факс: 486-89-16
Е-пошта: anvuz@ukr.net
сайт: www.anvou.org.ua

Редакція може не поділяти
точки зору авторів

*Друкується за ухвалою
Президії АН ВО України
від 17 грудня 2010 р.*

© АН ВО України, 2011р.

ЗМІСТ

Привітання Святійшого Філарета	4
Привітання Президента АН ВО України	6
Звітні збори відбулися	7
Табачников С.І. Із хроніки Загальних зборів	7
Звіт мандатної комісії	9
Звіт ревізійної комісії	10
Обговорення звітних доповідей (див. Звіт про науково-організаційну діяльність АН ВО України у 2010 році. К, 2010р.)	13
Виступ Головного ученого секретаря АНВО України Табачнікова С.І.	14
Підсумковий виступ Президента АН ВО України	16
Ухвала річних Загальних зборів АН ВО України	27
Новообрані члени Президії	31
Новообрані академіки	31
Протокол засідання журі конкурсу Президії АН ВО України на кращу монографію, підручник, посібник	35
Протокол засідання журі конкурсу Президії АН ВО України на кращу наукову працю молодих учених	36
Лауреати академічних нагород	37
Подяки	38
Нові публікації	39
Дубина М., Боярчук П. Пам'ятаймо тую славу	39
Кругляк Ю.О. Зонна структура MgO в моделі GGA-PDE з урахуванням поправки Хабарда U	46
Кузнецов Ю.М. Чи потрібні в Україні винаходи і винахідники?	55
Андрейчин М.А. Пандемія грипу в 2009 році: деякі підсумки і набутий досвід	69
Білецький Є. М. Історія закономірності і прогнозування масового розмноження шкідливих комах	69
Дейнега І.І. Культурно-освітній рух та Національне відродження Наддніпрянської України (кінець XVIII - початок XIX ст.)	75
Постаті	84
Остроградський М.В.	84
Хроніка	90
Погребенник В.Ф. На захист української мови	90
Наші ювіляри	98
Національному технічному університету "ХПІ" – 125	98
Ростиславу Панасу – 75	102
Ігорю Баб'юку – 50	105
Євгеній Зарембі – 75	106
Ігорю Шелепову – 75	108
Некролог	110
Шульжук К. Ф.	110



РІЗДВЯНЕ ПОСЛАННЯ ПАТРІАРХА КИЇВСЬКОГО І ВСІЄЇ РУСИ - УКРАЇНИ ФІЛАРЕТА

Дорогі браття і сестри!

Христос народився! Славимо Його!

Кожного року ми святкуємо найвеличнішу подію всіх часів. Сталося найбільше чудо, на яке тисячоліттями чекали старозавітні праведники, про яке провіщали пророки. Звершилося чудо!

Що це за чудо? Бог явився людям у плоті. Бог став людиною. Це чудо - більше за зцілення сліпонародженого, розслабленого; дивовижніше за вигнання бісів, ходження по воді, як по суші, насичення п'ятьма хлібами п'яти тисяч людей, втихомирення моря, величніше за воскресення уже впродовж чотирьох днів померлого Лазаря, сина Наїнської вдови і дочки Іаїра.

Чому Різдво Христове більше і величніше за всі чудеса? Тому, що невимістимий і нічим не обмежений Бог вміщається в утробі Пресвятої Діви, невидимий Господь стає видимою людиною, Безначальний бере початок від людської плоті і крові. Більше того - безпристрасне Божество зазнає страждань. Бога судять грішники, б'ють Його по щоках, насміхаються і нарешті розпинають на хресті між двома розбійниками. Хіба це не чудо, що Бог помирає і Його покладають у кам'яному гробі?!

Для чого все це сталося? Для того, щоб кожного з нас визволити від гріха і від смерті. Чому Бог так принизив Себе і зійшов до такого стану? Що Його спонукало до цього? Любов! Бог не міг дивитися, як ангели славословлять Його на небесах, а люди - Його творіння - страждають від гріха і смерті, зазнаючи мук від диявола. Яким є незбагненний, неосяжний, невидимий, всемогутній і всюдисущий Бог - така Його до нас, грішних, безмежна любов. Ми навіть не можемо уявити собі цю безодню божественної любові. Своім Різдом, стражданнями, смертю і воскресінням Син Божий, Господь наш Ісус Христос, Спаситель знищив гріх і смерть в людській природі. Ось для чого Бог став людиною. Він став одним із нас, щоб грішника зробити святим, щоб смертного зробити безсмертним.

Видимою дією благодаті Святого Духа є насамперед зміна способу життя людини, а найпереконливішим доказом дії благодаті Божої - чудеса. Господь творив і творить чудеса в усі часи. Він звершує їх і нині. Чимало



чудес описано в Біблії і в Євангелії, і не тільки в Священному Писанні, але й в історії Церкви Христової. Одним із доказів чудес Христових є безліч чудотворних ікон Божої Матері. А хіба зцілення від невиліковних хвороб не є доказом чудес у наш час? Багато з вас самі були свідками Божих чудес у своєму житті. Все це є наслідком Різдва Христового. Тому народ, прославляючи народжене у Віфлеємі Немовля Христа, співає у різдвяних колядках: "Ой, радуйся, земле, Син Божий народився!".

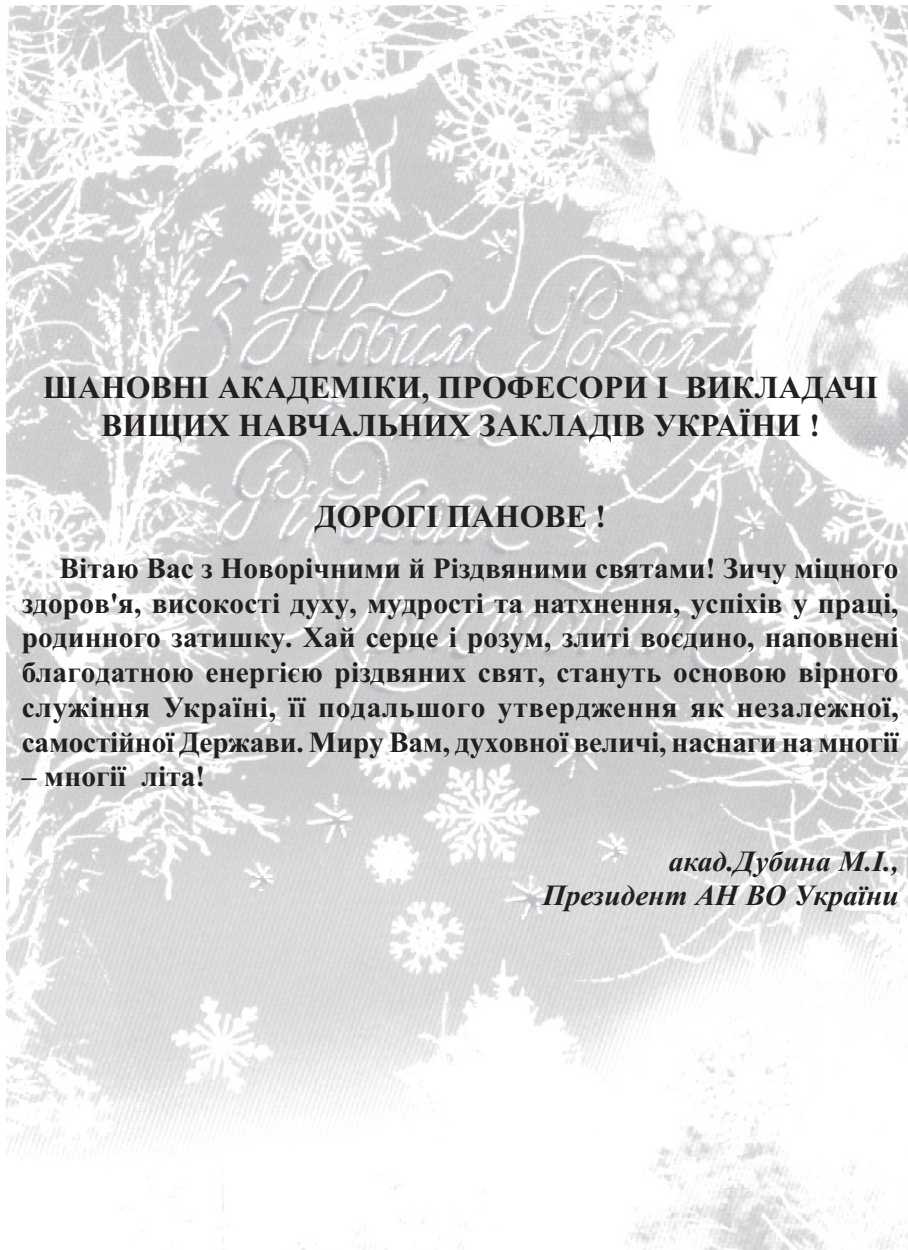
Різдво Христове - це свято чеснот, джерело наших радостей, перемога духа над плоттю; свято, завдяки якому небо відкрилося для людини. Якщо Різдво Христове змінило світ і такі великі наслідки його впливу на людство, то чому навколо нас так багато зла? Ми бачимо розпусту, злочинність, корупцію, несправедливі закони, неправду, жорстокість, пияцтво, наркоманію, розлучення подружжя, користолюбство, несправедне збагачування та інші пороки. І всім цим страждають християни, люди, які вірять в існування Бога. У чому причина? Причина не в тому, що Бог безсилий і не може змінити світ на краще, - Бог - всемогутній і для Нього все можливе, але сама людина не хоче стати доброю. Вона обирає неправду замість правди, егоїзм замість любові до ближнього, диявола замість Бога, зло замість добра. Причина не в Богові, а в людях, у їхньому злому виборі, у нашій злій волі. Зле волевиявлення є причиною всіх бід, страждань і смерті!

У ці святкові дні, коли наші душі сповнені духовної радості, сердечно вітаю вас, дорогі браття і сестри, і всіх християн України з Різдвом Христовим і Новим роком. Поздоровляю зі святом і наших земляків-українців, розсіяних по всьому світу: в Америці та Канаді, в Європі та Австралії, які люблять свою Батьківщину і дбають про Українську державу. Вітаю з Різдвом Христовим Президента України Віктора Януковича, Верховну Раду, Український уряд і Збройні сили.

Складаючи подяку Богові за Його благодіяння нам у минулому році, і в наступному році благаймо в наших щирих молитвах благословення Божого на нові здобутки на благо нашої святої Єдиної Української Помісної Православної Церкви та укріплення нашої Української держави. Нехай і в Новому році Господь благословляє наш народ і нашу незалежну державу і зберігає нас у доброму здоров'ї та добробуті від усякого зла.

Нехай мир, любов і радість будуть з усіма нами.

Христос народився! Славимо Його!



**ШАНОВНІ АКАДЕМІКИ, ПРОФЕСОРИ І ВИКЛАДАЧІ
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ !**

ДОРОГІ ПАНОВЕ !

Вітаю Вас з Новорічними й Різдвяними святами! Зичу міцного здоров'я, високості духу, мудрості та натхнення, успіхів у праці, родинного затишку. Хай серце і розум, злиті воедино, наповнені благодатною енергією різдвяних свят, стануть основою вірного служіння Україні, її подальшого утвердження як незалежної, самостійної Держави. Миру Вам, духовної величі, наснаги на многії – многії літа!

*акад.Дубина М.І.,
Президент АН ВО України*



ЗВІТ ПРО НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ АКАДЕМІЇ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ЗА 2010 РІК

Звіт виголошено віце-президентами АН ВО України (акад. Погребенником В.Ф., акад. Курилом В.І., акад. Стецюком В.В. та акад. Говоровим П.П.).

ІЗ ХРОНІКИ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ

25 грудня 2010 року Академія наук вищої освіти України провела річні Загальні збори. На збори з'їхалось 281 чол. Це ректори, проректори, завідуючі кафедрами та провідні вчені вузів України. Відбулися збори у затишному залі Національної академії внутрішніх справ України. До їх підготовки долучився весь колектив цього вузу - і командний і рядовий склад. Вже о 9-00 годині працювали реєстраційні пункти, а на екранах висвітлювались здобутки 23 відділень академії за поточний рік.

На збори прибули журналісти ряду газет і журналів, своїх працівників надіслало і телебачення. Брали участь в роботі гості. Приїхали на збори і деякі закордонні академіки, яких очолив академік - секретар Павло Сиса (Польща), і працівники окремих посольств.

За підрахунками мандатної комісії збори мали належний кворум. Тому спокійно перейшли до своєї роботи. Затвердили порядок денний і регламент виступів.

Учасники зборів вшанували вставанням пам'ять тих своїх колег, що так раптово відійшли від нас. Це академіки: Ігор Шуліпенко, Каленик Шульжук, Катерина Кусько, Олександр Коновець, Борис Некос, Олексій Юрченко. Сумна і важка ця втрата!

А далі за результати досліджень з певних галузей науки звітувались віце-президенти. Доповіді супроводжувались мульт-медійними засобами.

Віце-президент секції філології В.Ф.Погребенник серед досягнень членів секції виділив наукові праці М.І.Дубини, Ю.Д.Руденка, С.Шевчук, М.Степаненка, М.Тимошика та ін., які помітно збагатили українську науку. Серед досягнень юристів віце-президент В.І.Курило назвав праці В.І.Шакуна, М.І.Зубка, В.І.Мірошниченка. До речі, цифровий рентгенівський приймач встановлений у дослідницький комплекс медико-біологічної лабораторії Гарвардського університету (США), впроваджено в закладах Мінздорів'я України 12 цифрових рентгенівських діагностичних систем та відвантажено понад 100 систем в Росію, Францію, Німеччину, Єгипет, Монголію та ін. держави. Все це виконано під керівництвом академіка В. І. Мірошниченка.

Цікаві факти про річні досягнення вчених АН ВО України говорили віце-



президенти П. П. Говоров та В. В. Стецюк (їх доповіді вміщено в збірнику "Звіт про науково-організаційну діяльність АН ВО України в 2010 р. (К., 2010, 138 стор.).

Фінансову діяльність Академії проаналізував академік М. І. Зубок, який очолював ревізійну комісію.

А далі відбулося широке обговорення звіту Академії та її фінансової діяльності. В обговоренні взяли участь Ю. Кузнецов, який увагу свою звернув на впровадження результатів наукової роботи в практику технічних установ і організацій. Він також зупинився на вихованні студентів вузів, зокрема вихованні любові до техніки.

Святійший Філарет, патріарх Київський і всієї України-Руси свій виступ присвятив взаєминам науки і релігії, освіти і церкви. Він повідомив, що Київський патріархат разом з Острозькою національною академією видали навчальний посібник "Християнська етика" та чекають введення до навчального плану лекцій з

З боєм повідомив Патріарх про незаконні дії керівників Київського московського патріархату щодо парафій Київського патріархату. Московські духовні діячі, підбаворені трьома приїздами Кирила, насильно займають українські церкви, підкупляють священників, ведуть себе як розбійники на темній дорозі. А окремі взагалі закликають властей заборонити діяльність Київського патріархату.

Про різноформну діяльність регіональних відділень розповіла віце-президент З. М. Грицаєнко. Вона відмітила як кращих керівників обласних відділень і наукових центрів академіків М. Завальнюка, Б. Зіменковського, В. Ніколайчука, О. Зінченка та ін. у числі тих, що працюють недостатньо назвала В. Ушкаренка, М. Басая, М. Зверякова.

Про діяльність зарубіжних академіків (а їх в академії 52) говорив віце-президент Павло Сиса, професор з Головної школи сільського господарства. Він перелічив можливості залучення їх до активної роботи академії - і як дослідників, і як матеріальних допомогачів.

Головний учений секретар С. І. Табачніков у своєму виступі звернув увагу на те, що не всі члени Академії підтримують її фінансово. За минулі роки не додано 21 тисячу гривень річних внесків. А окремі академіки навіть не внесли в касу вступних коштів. До них належить Б. С. Колупаєв, О. З. Глузман та ін.

Наслідки, окремі недоліки і плани роботи Президії АН ВО України відмічені в ухвалі, яку зачитав В. Ф. Погребенник.

Вручено дипломи 43 новообраних академікам та нагороди кращим працівникам року (подається в збірнику).

На конференції заключним словом виступив президент академії М. І. Дубина.

Для членів Президії та новообраних академіків організовано урочистий обід.

**акад. Табачніков С. І., віце-президент,
Головний учений секретар АН ВО України**



ЗВІТ
Мандатної комісії Загальних зборів АН ВО України
25 грудня 2010 року

Категорії		Кількість
1.	Кількість дійсних академіків (з правом ухвального голосу)	443
2.	Присутні на зборах	281 (64.4%)
3.	Чоловіків	195
4.	Жінок	86
5.	Ректорів	9
6.	Директорів інститутів	7
7.	Проректорів	18
8.	Зав. кафедру	79
9.	Почесні звання. Державні нагороди	201
10.	Академіків інших академій	15
	1) м. Київ	140
	2) АР Крим	11
	3) Вінницька	3
	4) Волинська	5
	5) Дніпропетровська	6
	6) Донецька	12
	7) Житомирська	3
	8) Закарпатська	3
	9) Запорізька	5
	10) Івано-Франківська	3
	11) Київська	9
	12) Кіровоградська	2
	13) Луганська	3
	14) Львівська	7
	15) Миколаївська	2
	16) Одеська	3
	17) Полтавська	2
	18) Рівненська	8
	19) Сумська	2
	20) Тернопільська	9
	21) Харківська	15
	22) Херсонська	5
	23) Хмельницька	5
	24) Черкаська	6
	25) Чернівецька	6
	26) Чернігівська	6
	ВСЬОГО	162
Відсутні на зборах	За хворобою	82
	У відрядженні	45
	З невідомих причин	35

Голова Мандатної комісії Процюк Р.Г.

Члени Мандатної комісії Дейнега І.І.

Ільницький І.Г.



**ЗВІТ РЕВІЗІЙНОЇ КОМІСІЇ
АН ВО УКРАЇНИ
(з 01. 12. 2009 р. по 01. 12. 2010 р.)**

Комісія у складі академіків: голова – Зубок Микола Іванович
члени комісії: Мартиненко Михайло Антонович
Попов Микола Васильович

провела аналіз стану фінансової діяльності Академії наук вищої освіти
України в 2010 р. та встановила таке:

1. Сальдо на 01. 12. 2009 р. всього:	– 27642 грн.
2. Надходження коштів всього:	– 148769 грн.
3. Витрати всього:	– 129822 грн.
4. Сальдо станом на 01. 12.2010 р.	– 46589 грн.

**Доходи (надходження) отримані від таких джерел фінансування
всього :**

– 148769 грн.

в т. ч.

1. Членські внески	– 80660 грн. 54, 2 %
2. Вступні внески	– 12700 грн. 8, 5 %
3. Колективні внески	– 35000 грн. 23, 5 %
4. Благодійно-фінансова допомога	– 19350 грн. 13, 0 %
5. Відсотки банку	– 1059 грн. 0, 8 %

Видатки всього:

– 129822 грн.

в т. ч.

1. Фонд заробітної плати:	– 96382 грн 74, 2 %
---------------------------	---------------------

в т.ч.

Зарплата	– 70637 грн 54, 5 %
----------	---------------------

Податки та внески	– 25745 грн 19, 7 %
-------------------	---------------------

(пенсійний фонд, соцстрах, фонд зайнятості, страхування від нещасних
випадків, комунальний податок

2. Видавнича діяльність:	– 15792 грн. 12, 2 %
--------------------------	----------------------

в т.ч.

інформаційний вісник	– 7500 грн. 5, 8 %
----------------------	--------------------

медалі, посвідчення, запрошення, інше	– 8292 грн. 6, 4 %
---------------------------------------	--------------------



3. Оргвитрати та інші витрати: – 11771 грн. 9, 1 %
(Канцтовари, папір, марки, конверти, бейджі
телеграми, поштові послуги, квіти, подарунки,
представницькі та господарські витрати, вода, ін.)

4. Відрядження – 5877 грн. 4, 4 %

Витрати всього – 129822 грн.

Сальдо станом на 01. 12 .2010 р. – 46589, 19грн.
(в т.ч. каса – 4, 35 грн. та розрах./ рах. – 46584, 84 грн.)

До 31. 12. 2010 р. очікуються доходи – надходження внесків.

За рахунок коштів, що є на рахунку Академії з 01.12.2010 р. будуть здійснені витрати, що пов'язані з підготовкою та проведенням річних зборів АН ВО України, заробітна плата, податки за грудень 2010 р.

**Аналіз фінансового стану діяльності Академії дозволяє
зробити такі узагальнюючі висновки:**

1. Доходами (надходженнями) в основному забезпечена діяльність Академії.

В 2010 році доходи (надходження) в т. ч. остаток на 01. 01.2010 р. на рівні 2009 року – збільшення складає усього 3, 1 %

Витрати в 2010 р. зменшилися від здійснених витрат в 2009 р. на 10, 2 %

2. В складі доходів 2010 р. : сума членських внесків збільшилася на 4, 6 %

сума вступних внесків зменшилася на 10, 6 %

сума колективних внесків збільшилася на 7, 1 %

сума благодійних внесків збільшилася 7, 8 %

сума інших надходжень (% банку) збільшилася на 0, 3 %

Одночасно належить зауважити, що не всі академіки сплатили членські внески. Боржниками є 85 академіків.

Колективні внески здійснили лише 8 вищих навчальних закладів (в 2009 р. було 6 ВНЗ)



3. Витрати на видавництво наукової літератури, інформаційних вісників, іншої літератури (комплексні плани, тощо), нагороди, дипломи, посвідчення, інше зменшилася на 20, 7 %.

Слід відмітити, що багато номерів Інформаційних вісників друкувалося за рахунок власних коштів наших академіків і дарувалося Академії безкоштовно.

4. До недоліків слід віднести відсутність бюджетного фінансування діяльності Академії та відсутність надходжень за виконання науково-дослідної діяльності.

5. Аналіз фінансового стану розкриває складність в роботі.

Одночасно висвітлені шляхи покращення фінансування діяльності Академії.

Надійшло коштів від колективних членів Академії:

АН ВОУ	
1. Кам'янець – Подільський національний університет ім. І. Огієнка	– 8000 грн.
2. Національний університет харчових технологій	– 4000 грн.
3. Тернопільський національний економічний університет	– 4000 грн.
4. Луцький національний технічний університет	– 4000 грн.
5. Харківський національний медичний університет	– 4000 грн.
6. Львівський національний медичний університет ім. Д. Галицького	– 4000 грн.
7. ДВНЗ Придніпровська державна академія будівництва та архітектури	– 4000 грн.
8. Уманський державний аграрний університет (10. 12. 2009 р.)	– 3000 грн.
Всього:	– 35000, 00

Надійшло благодійної допомоги:

1. Благодійні внески від фізичних осіб	– 19350 грн.
ВСЬОГО:	–19350 грн.

Підписи членів комісії:

Зубок М. І, Мартиненко М. А., Попов М. В.



ОБГОВОРЕННЯ ЗВІТНИХ ДОПОВІДЕЙ

(див.Звіт про науково-організаційну діяльність АН ВО України у 2010 році, К., 2010р.)

- **Кузнєцов Віктор Миколайович**, член Президії академік секретар загальнотехнічного відділення: говорив про об'єднання науки з виробництвом, нове покоління верстатів та обладнання, патентознавство, навчання студентів та ін.
- **Святіший Філарет**: порушив питання зв'язку науки з релігією, обов'язкове внесення Закону божого в середні школи. Розповів, що Українська Православна Церква Київського Патріархату разом з Острожською духовною академією видали підручник для 4-го та 5-го класів "Християнська етика". Цю роботу вони будуть продовжувати і для учнів старших класів.
Сказав, також, що Московський Патріархат веде боротьбу проти Української Церкви, його представники вдаються до підкупу священників, рейдерства, звільнення храмів Київського Патріархату. Тому всім нам треба дати їм відсіч.
- **Грицасенко Зінаїда Мартинівна**, віце-президент, відповідальний за роботу з регіональними відділеннями та науковими центрами : Заслуговує високої оцінки робота Уманського, Кам'янець-Подільського, Тернопільського, Волинського, Львівського, Харківського та ін. регіональних відділень. Таку роботу треба всіляко вітати. Віце-президент охарактеризувала роботу 23-х відділень за 2010 рік.





**ВИСТУП
ГОЛОВНОГО УЧЕНОГО СЕКРЕТАРЯ АН ВО УКРАЇНИ
акад. ТАБАЧНІКОВА С. І.**



Шановні академіки!

Треба зазначити, що нашим секретаріатом, а також у першу чергу академіками-секретарями проведена велика робота по сплаті членських та колективних внесків. Але, як не прикро, я змушений відмітити, що на сьогоднішній день ряд академіків є боржниками і не платять внески по 3-4 роки, а на наше неодноразове прохання з цього приводу вони тільки відмовчуються. Так, наприклад:

По Відділенню енергетики (академік-секретар Говоров П. П.);
– академік Міренський Ігор Григорович не сплачує членські внески з 2008 року;

По Відділенню масової комунікації (академік-секретар Шпак В. І.);
– академік Різун Володимир Володимирович є боржником з 2007 року;

По Відділенню математики та інформатики (академік-секретар Мартиненко М. А.);

– академік Малахов Валерій Павлович – боржник з 2007 року;

По Відділенню наук про Землю (академік-секретар Стецюк В. В.);

– академік Гродзинський Михайло Дмитрович є боржником з 2007 року;

По Відділенню механіки та машинобудування (академік-секретар Бреславський Дмитро Васильович);

– боржниками з 2008 року є: Кузнєцов Борис Іванович та Туренко Анатолій Миколайович.

На жаль цей список я міг би продовжувати. У той же час потрібно відмітити відділення, де академіки своєчасно сплатили внески. Так, наприклад, відділення філософії (академік-секретар Баранівським В. Ф.), відділення військових наук (академік-секретар Мірошніченко С. І.), відділення біології (академік-секретар Хомич В. Т.) та ін. велике Вам за це спасибі!

Хочу назвати ще одну проблему. У нас є ряд академіків, які не сплатили навіть вступні внески і роблять вигляд, що нічого такого не сталося.



Наприклад, ректор Кримського гуманітарного університету (м. Ялта) - Глузман Олександр Володимирович не сплатив вступного і річного внеску за 2010 р., а також по відділенню фізики та астрономії Колупаєв Борис Сергійович не сплатив вступного внеску за 2009р.

У цілому по академії не сплачено членських і вступних внесків на суму більше 20000 грн.

Ми на Президії прийняли рішення щодо таких академіків, які є боржниками, тобто їх потрібно виключити зі складу академії.

Таким чином, якщо деякі академіки все ж таки не хочуть сплачувати внески, то академікам-секретарям необхідно ставити перед Загальними зборами та Президією питання про виведення їх з дійсних членів академії.

Я дуже прошу би керівників регіональних відділень більше уваги приділяти відбору гідних докторів наук та професорів до нашої академії.

І той же час ми дуже вдячні тим ректорам вузів, які підтримують академію і своєчасно вносять колективні внески. Це ректор Київського національного медичного університету ім. Богомольця – академік НАМН України та АН ВО України Москаленко Віталій Федорович, почесний ректор Донецького національного медичного університету ім. М. Горького – академік НАМН України та АН ВО України Казаков Валерій Миколайович, а тепер вже наш академік член-кор. НАМН України цього ж університету – ректор Думанський Юрій Васильович; ректор Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького – АН ВО України Зіменковський Борис Семенович, Харківського національного медичного університету – Лісовий Володимир Миколайович та ряд інших. Але крім названих вузів є ще і такі, які не думають заключати з академією угоди, а необхідно відзначити, що наша академія функціонує тільки за рахунок членських та благодійних внесків.

Пропоную визнати роботу Президії Академії та секретаріату задовільною. Наприкінці виступу дозвольте мені шановні колеги, поздоровити усіх Вас з наступаючим Новим роком і Різдвом Христовим. Бажаю Вам, Вашій родині, Вашим близьким друзям щастя, добробуту, здоров'я та наснаги. Хай щастить! Дякую за увагу!



**ПІДСУМКОВИЙ ВИСТУП
ПРЕЗИДЕНТА АН ВО УКРАЇНИ
акад. ДУБИНИ М.І.**

Панове!

Сказане віце-президентами свідчить, що науковий колектив Академії наук вищої освіти України в 2010 році успішно виконав запланований обсяг науково-дослідної роботи, дав країні ряд наукових розробок, якими могла б пишатися будь-яка "державна" академія. Проведено також значну організаційну діяльність, наслідком якої є те, що ВНЗ України стали важливими науковими установами АН ВО України, яка принесла країні – її науці, господарству, культурі нові завоювання і відкриття.

Пишаємось, наприклад, тим, що українським цифровий рентгенівський приймач встановлено у дослідницький комплекс медико-біологічної лабораторії Гарвардської університету (США), що ця розробка, виконана під керівництвом нашого академіка С. І. Мірошніченка демонструвалася на найбільших світових виставках 2010 року: в Німеччині, США та ін. країнах, що за кордон відвантажено 100 систем (в Росію, Францію, США, Німеччину, Єгипет, Монголію та ін.).

Успіхи вчених академії були б значно більшими, якби вона отримувала дійсну підтримку з боку уряду. І, ясно, Міністерства освіти і науки зокрема, з яким уклала угоду. За угодою Академія через свої наукові відділення (в яких, до речі, працюють провідні наукові кадри) мала визначати найбільш пріоритетні науково-технічні проблеми й програми, рекомендувати до відзнаки найкомпетентніших вузівських вчених – виконавців, робити експертизу й узагальнення результатів завершених НДР, готувати відповідні пропозиції та рекомендації. А поряд з цим брати безпосередню участь в акредитації ВНЗ, опрацюванні нових навчальних програм, написанні та рецензуванні наукової, навчальної, методичної літератури, проведенні в системі Міносвіти конкурсів на кращі наукові роботи, виданні наукової періодики, підготовці матеріалів до присудження нагород у галузі науки й освіти тощо. Керівництво наукою й надалі по-старому здійснюється через невеличкий апарат та проректорів вузів, а відтак великий загін відомих учених, які працюють у вузах і об'єднані в 23-х фахових відділеннях свідомо і безвідповідально ігнорується. Замість того, щоб спиратися на сильний вузівський науковий потенціал, всупереч логіці, Міносвіти постійно "забуває" залучити АН ВО України до акредитації вузів, експертних комісій,



технічних рад, колегії, явно відсторонюючи від річних плануваль, виконання науково-дослідних робіт, конкурсних проектів, розподілу коштів, звітності за виконання науково-дослідних тем, видавничої діяльності і т.п. Ці та інші факти свідчать про зумисне відсторонення МОН від Академії, від властивої їй специфіки можливої діяльності в Міносвіти.

В цьому році Академія наук видала капітальне видання "Гуманітарні та ресурсні проблеми національної безпеки України". Взяло участь в її написанні понад 20 авторів, які запропонували багату інформацію про досягнення сучасної української науки і ті проблеми, які стоять ще перед нею. Автори намагалися показати з якими труднощами йде процес розбудови української держави, становлення духовності, науки і освіти членів нової України, яка нарешті, виборола свою незалежність. Та не втекла від корупційних і криміногенних проблем, не уникала від стихійних природних явищ, від вад в господарюванні і розвитку культури. Автори не ховалися за чужими спинами, а сказали так, як розуміють, як вміють, бо думали про Україну, а потім про себе.

Ми придбали видавництво, маємо ще один товстий журнал. Так що прошу – друкуватися в нашому видавництві і журналі.

Про зв'язки Академії із зарубіжжям і українськими науковими установами. В числі зарубіжних академіків є ряд постатей, якими гордяться Франція, Іспанія, Німеччина та ін. Мив четвертому номері Вісника за 2010 рік, надрукували список зарубіжних академіків. Це і Барріто Деніс (Франція), Беленюк Олекса (США), Чарльз Стів (США), Вільгельм Болдріг (Німеччина), Вандер Пляс Поль (Нідерланди), Прот Томаш (Польща), Дин Генріх (Угорщина), Майк Заворотко (Канада), Ян Мацек (Чехія), Лу Джун (Китай), Ей Джі Утіно (Японія), Мамаліс Атанас (Греція), Вальтер Пуер Паолі (Італія), Геннадій Львов (Росія) та інші, які разом з нашими академіками проводять наукові конференції, працюють над дослідженнями окремих тем, обмінюються науковими інформаціями, працюють як належить вченим, об'єднаним спільними інтересами.

До речі 21 академік нашої Академії залучені до наукових товариств, асоціацій зарубіжних країн. Ряд з них отримали нагороди іноземних держав. Проте ці аргументи не враховуються Міністерством освіти і науки України. За всіма консультаціями, за науковою допомогою його члени і керівництво поки що звертаються до Національної Академії, ігноруючи, повторюю, свій власний науковий потенціал. А між тим, за працями наших вчених, їх ресурсоощадних технологій наші заводи одержують високочисті сталі,



наносять покриття методами плазмотехнологій, охолоджують прокат та прокатне обладнання, знешкоджують токсичні речовини в машинобудуванні і транспорті, використовують водорозчинні полімери. Металознавці запропонували технології термічної обробки металів, юристи дали довідники з екологічного права, права екологічної безпеки, канонічного права.

І це в той час, коли в летаргічному сні перебувають медична і аграрна "державні" академії. Не досушилися провести з нами наукову конференцію з проблем туберкульозу, хоч це для них чи не найперше завдання. Свого часу боячись накликати на себе немилість влади змусила їх зціпити зуби і мовчати, хоч бушувала чорнобильська потвора, хоч їх члени добре знали, які наслідки квітка чорнобильського полину принесе людям. Десятки тисяч невинних жертв, тисячі гектарів родючої землі, угідь, зелених луків, дрімучих лісів і дібров разом з багатим тваринним світом стануть надовго мертвими... і свідчитимуть хіба про ціну поступливості тогочасних керівників України перед їх московськими правителями. Так було в 1986. Нині 2010 рік. І знову мовчать. Не змовчала наша Академія, опублікувавши статтю – застереження "Зупинити звіра".

Значних успіхів домоглися наші медики. Не без успіхів працювали вони над лікуванням форм судинних захворювань головного мозку, профілактикою стоматологічних захворювань, дитячою імунореабілітацією бронхіальної системи і позалегенових уражень. Розробили імунну метаболічну концепцію патогенезу інфекційних хвороб, нові способи лікування проти гнійних захворювань, підкорили гепатит, оперізувальний герпес, мають серйозні напрацювання, онкології, імунології та ін.

Серед великих навчальних закладів виділяються Національний медичний університет ім. О. Богомольця, Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова і, звичайно, Київський національний університет ім. Т.Г.Шевченка, Харківський і Київський національні технічні університети. Так, в Національному медичному університеті ім. О.Богомольця протягом лише одного – звітнього року 2-а співробітники обрано академіками медакадемії, 10 – членами-кореспондентами державних академій, 44-м присвоєно почесне звання "заслужений", в т.ч. 10-ьом – "Заслужений діяч науки і техніки України", 4-м – "Заслужений працівник освіти України", 26-ьом – "Заслужений лікар України", 4-м – "Заслужений працівник охорони здоров'я України", 1- "Заслужений працівник фізичної культури та спорту України", 13 стали лауреатами Державної премії України, 17 – лауреатами іменних премій НАН та медичної академії тощо.



Величезні зрушення помітні в роботі регіональних відділень, а їх 25. Виділити з загального переліку слід Уманське (керівник – Зінченко О.І.), Рівненське (керівник акад. Гурин В.А.), Кам'янець-Подільське (Завальнюк О.М.), Львівське (Заремба Є.Х.), Житомирське (акад.. Положенець М.В.), Дніпропетровське (керівник – акад.. Кобець А.С.), Закарпатське (керівник – Ніколайчук В.І.), та ін. Чого не скажеш про Миколаївське (керівник – акад.. Пастушенко С.І.), Чернівецьке (керівник – спочатку акад.. Піщак В.П., а потім Булах В.О.), Вінницьке (керівник акад. – Денисюк В.І.), Івано-Франківське (акад.. Басай В.Д.). Керівники цих відділень і наукових центрів забули свої функціональні обов'язки, а їм академіки-секретарі не нагадали, не проконтролювали, тому і робота у цих відділеннях запущена, що суперечить правилам такої організації, як АН ВО України.

Ми опанували мистецтвом проводити наукові конференції, симпозіуми, наради. Великий резонанс одержало проведення таких конференцій, як "Творення в сучасній науці: на шляху до інтегрованого світогляду", "Фізичні і технічні проблеми світлотехніки і електроенергії", "Актуальні проблеми сучасної морфології", "Україна в етнокультурному вимірі 18 – поч.. 19 ст.", "Актуальні проблеми соціальної і судової психіатрії та наркології" та багато інших.

В НТУ "ХПІ", наприклад, за рік проведено 25 наукових конференцій, конгресів, симпозіумів, в яких взяли участь науковці України та 17 країн близького та далекого зарубіжжя.

Академіки АН ВО України з НТУ "ХПІ" є організаторами щорічних міжнародних науково-технічних конференцій "Силова енергетика та енергоефективність", "Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я" тощо. Співорганізаторами цих конференцій є університети Магдебурга (ФНР), Познані (Польща), Софії (Болгарія), Мишкольця (Угорщина) та Петрошані (Румунія).

Нещодавно на загальних зборах медичного відділення академік Зозуля І.С. сказав, що ми формуємо справжній колективний інтелект нації. І я згоден з ним. Академія має об'єднати науковців усіх державних і недержавних навчальних закладів, стати реальною підмогою державі у її національному, духовному й фізичному зростанні. Таке її щонайперше завдання. І це зараз головне. Не можемо допустити, щоб відомі вчені вузів України і далі розв'язували проблеми виживання своїх родин, а не наукові проблеми. Маємо працювати на майбутнє України. І ми володіємо всіма можливостями для виконання цієї високої місії.



Академія наук вищої освіти України є самостійною науковою організацією. Звичайно, вона не може не враховувати успіхів академій суміжних – загальної, педагогічної та психологічної. Щодо зв'язків у АПН, то В.Ющенко дав своєму землякові навіть титул "національної". А між тим, наші колеги з АПН за останні роки не підготували жодного документу державної ваги, в якому б на сучасному рівні розв'язувалися актуальні освітньо-виховні проблеми освітньої практики, не кажу вже про стратегічні напрямки розвитку педагогічної науки. Члени Президії, керівники відділень не виступають в пресі з творчими ініціативами, не пропонують і не обґрунтовують шляхи виходу з сучасної освітньо-педагогічної кризи, відповідальність за яку передусім несуть саме вони. Нічого майже не робиться для того, щоб докорінно поліпшити, не поліпшити, а розпочати рекомендації школам про патріотичне, моральне, громадське виховання школярів, національно-державного загартування їх. Не ліквідовані в АПН релікти радянських часів, категоричні несприйняття, а то й заперечення нових наукових напрямів, шкіл. Образно кажучи, вся педагогічна Україна страждає від науково-академічного консерватизму, застарілих методологічних засад, чиновницьких підходів до навчання і виховання учнів. І це тому, що в багатьох керівних осіб АПН бракує теоретико-методологічних засад, які б відповідали сучасним умовам незалежності Української держави, а спрямовані в учорашній день, у радянське минуле. Та й ми помітили, що згідно з кошторисом на виконання однієї теми в зіставленні з іншими науковими закладами АПН витрачає в 13 разів більше коштів.

Про загальну академію, – т.з. патонівську, говорити мені не з руки. Скажу лише єдине. Всі академії світу, крім Туркменської і Іспанської працюють на громадських засадах. Тільки в нас збережено плату – 15 мінімальних зарплат довічно. І такий собі вчений солідних років, який уже забув що таке лабораторні чи природні умови дослідження і узагальнення одержує від держави, яка, до речі, не знає де взяти гроші пенсіонерам, вже й за собак будемо платити, а патонівські керівники, не червоніючи, одержують урядові подачки і далі розпродують приміщення і устаткування – і так підтримують середній рівень проживання своїх родин, а щоб нові ідеї приходили до них, вони, за рекомендацією Б.Є.Патона, чекають бюджетних надходжень: "Будут деньги – будем работать"!

На цьому фоні, уряд, очевидно, мусив би всіляко підтримувати нашу академію. Просячи від нього указу про державність, ми відмовляємось від



матеріального утримання академіків. Це я заявляю публічно. Хіба ці аргументи не переконують уряд України?

60% всіх нагород кожного року припадає на АН ВО України. Ми вдячні за високу оцінку праці наших вчених, вчених вузів України.

Кілька слів про мову Українську в Україні! Я захоплююсь темпами оволодіння нашим президентом державною мовою. Володіє він нею філігранно. То чому ми говоримо про українську мову в Україні? Її не заборонив російський цар і його чиновники. І зараз ніхто не заборонить. Це кажу я від імені 400 академіків Академії наук вищої освіти. В Україні є одна мова – українська. Ті, хто приїхав до нас, хай дякують, що українці люб'язно прийняли їх у себе. Ще Дмитро Багалій в 70-і роки XIX ст.. писав: "Люди що приїхали на землю, споєну потом і кров'ю народу українського, не сміють про цей народ говорити без вдячності". Україна – не Росія, зрозумів це і Леонід Кучма. Думаю, що і нинішнє керівництво прийде, (якщо не прийшло) до цього висновку. І нема чого кулуарно ганьбити нашу мову. Ще Шевченко писав, звертаючись до земляків, адресував росіянам: "У них (росіян) своя мова, а у нас своя". Та й сучасним знавцям і розпинателям нашої мови слід мати на увазі, що Російська академія ще в 19-у столітті визнала українську мову самостійною, такою, як російська, польська, чеська, словацька і т.д. А що слова в них схожі – то вони слов'янські. Чуєте? Слов'янські. Пора про двомовність в Україні розмови закінчити і ретельно всім, хто поселився в Україні оволодівати українською. Стануть, відтак, ближчими до туземного народу.

Зроблено у нас багато! Але чомусь не надаємо необхідної в даному разі інформації, не інформуємо наукову громадськість і міністерських чиновників про ці заходи. Нам, як ніколи, треба налагодити інформаційну діяльність.

Ну, наприклад, можна без перебільшення сказати про успіхи Донецького медичного університету. З приходом до регіонального відділення Зяблицева Сергія Володимировича всі академіки інституту, а їх 8, написали глибокі звіти, підсумували зроблене. А воно таке: провели 25 наукових конференцій, видали 82 монографії, 166 наукових статей, одержали 66 патентів. 1 викладач став Заслуженим діячем, а 8 отримали урядові нагороди.

Добре потрудилися і вчені – медики Сімферопольського медичного університету. Не можу без захоплення сказати про успіхи Львівського медичного університету, який відсвяткував у цьому році своє 225-річчя. Але чомусь мовчимо про це ніби води в рот набрали. Плануємо цю ваду в подальшому виправити!

До Академії в цьому році прийшло високе науковим і моральним рівнем



поповнення – 43 вчених з різних регіонів України, які безперечно, збагатили наш науковий потенціал.

Не скажу, що в сучасному складі Академії уже нема членів, які своєю пасивністю, байдужістю, не приносять їй ні користі, не примножують славу. Є такі члени. І їх не один десяток. Що з того, що наприклад, у складі відділення аграрного до останнього часу значилось 48 членів, коли такі академіки, як Бахмат, Бесулін, Білецький, Бородай, Івченко, Коваленко, Ладика, Лісовал, Ушкаренко і ще ряд інших жодного разу після отримання диплому не взяли участі ні в зборах відділення, загальних зборах Академії, жодного разу не прозвітувалися за виконану роботу, не підтримали Академію ні матеріально, ні морально.

Настав, думаю, час поставити всі крапки над і. Очевидно, мертві душі – зайві в Академії і від них треба звільнятися.

Наша академія своєрідна за своїм персональним складом, вона не конкурує з жодною з нині існуючих установ такого типу. Візьмемо для прикладу хоч би одне з великих, за персональним складом, відділення медицини. Серед академіків – медиків – 6 ректорів ВМНЗ, 2 Герої України, 2 директори НДІ, 18 проректорів, 2 декани, 6 академіків АМН України, 8 членів-кореспондентів АМН України, 3 члени-кореспонденти АПН, 12 академіків інших академій наук. Серед них – 30 заслужених діячів науки і техніки України, три заслужених працівники вищої школи, 11 лауреатів Державної премії, 9 лауреатів іноземних премій та нагород, 13 лауреатів Державних нагород і відзнак Президента України, 22 лауреати академічних нагород, з них 5- Святого Володимира, 17 – Ярослава Мудрого.

Більшість академіків відділення є членами спеціалізованих вчених рад і 6 академіків були членами недавно розпущеного ВАК'у України.

Такими є й інші фахові відділення АН ВО України.

Потребує значного поліпшення діяльність відділення масової комунікації. Довелося серед року міняти академіка-секретаря відділення. Замість Володимира Різуна Президія призначила Віктора Івановича Шпака, який взявся з ентузіазмом до роботи – і є достатні показники: своєчасно здані звіти, підсумовані наслідки. Відділення в цьому році обрало двох достойних вчених-журналістів до своїх рядів. Думаємо в подальшому провести належні заходи по зміцненню рядів цього вкрай необхідного відділення. Якби члени нинішнього відділення були залучені до справжньої фахової роботи, то інформацією Академія була б повністю забезпечена. Люди б побачили вчених відділення, ознайомилися б з їх планами, успіхами, життям.



Чим займаються наші академіки – мусимо знати! З цього розпочав свою діяльність новий академік-секретар Анатолій Іванович Кредісов, хоч скажу вам, відділення це було настільки не керованим, що не можливо навіть уявити собі. Члени відділення проробили в цьому році багато цікавого і необхідного: обґрунтували напрями вдосконалення систем і методів регіонального управління та місцевого самоврядування; формування елементів ринкової інфраструктури, трансформації процесів розвитку конкурентоспроможності, подали ряд рекомендацій щодо формування національного бюджету, банківської діяльності, удосконалення функцій реалізації та управління, держвласності, тощо.

Словом, за рік вчені Академії дали країні 120 монографій, 260 патентів, 27 біологічних і антимікробних препаратів, 15 механізованих систем, брали участь у розробці нових літальних апаратів і т.д.

Велику увагу науковці Харківського технічного університету, наприклад, приділяють публікації наукових робіт. За останній рік видано 48 вісників університету, журналів та наукових збірок. Загальна кількість публікацій складає більш 3000 арк., в їх числі 147 монографії, підручників та навчальних посібників.

Серед авторів-новаторів слід назвати академіків С.Рудика, І.Астреліна, Б.Зіменковського, О.Біляєву, В.Большакова, П.Кравчука, М.Полякова, А.Циганенка, В.Баранова, Л.Товажнянського, С.Табачнікова, З.Грицаєнко, І.Зозулю, А.Головчука, П.Говорова, В.Шакуна, В.Стецюка, М.Полякова, М.Дроня та інших.

Президія Академії наук вищої освіти України видала колективну монографію, в якій спростувала, ходяче серед недругів України, твердження про Україну як енергогебрачку в той час, коли вона – одна з найбільших у світі енергоресурсних держав – володіє 1% світових запасів газу. Лише Чорноморський шельф приховує нафти і газу більше ніж Каспій чи Північне море. Лише Голицинський газонасний район, розвіданий геологами ще у 76-му році може зрівнятися з Баку. А родовище і досі не живе, мовчать і Південно-Голицинське і Шмідтівське родовища і родовища в Полтавській, Сумській, Харківській областях. Україна володіє 219 мільйонами тон нафти. А ще 100 мільярдами куб. метрів газу біля Харкова і т.д.

Є у Академії свої одиночні маяки року. Кузнєцов – автор двох станків, Соболев з Дніпропетровська має успіхи вирощення алмазів. Грабченко з



Харкова допоміг промисловцям оброблювати важкооброблювані матеріали, проблему віброзахисту машин і механізмів зняв академік Гапонов з Харкова, зварювання під флюсом, електродугове напилення порошковими дротами належать Роянову, високоефективні технології обробки металів належать Ларіну, позапічна обробка і розливка металу Огурцову з Дніпродзержинська. Безпека експлуатації суден – Воробйову Ю.С. Нові види високоефективних технологій зварювання та газотурбобудування – Квасницькому, загальні методи навчання у вищій школі акад. – Падалці, охорона генофонду людини, саногенетику, біоенергетику виділив Хомич В.Т. Нові підручники з філософії подарував Андрущенко та ін.

Що ми пропонуємо зробити:

Перше: провести національну атестацію всіх наукових працівників і платити їм не за "чини", а за результати праці.

Друге: провести інвентаризацію всіх науково-дослідних інститутів, наукових центрів і проектно-конструкторських організацій з причини того, що більшість з них – це спадщина міністерств і відомств колишнього СРСР і сьогодні вони вже не потрібні Україні, оскільки не відповідають структурі й пріоритетам економіки України.

Третє: необхідно перейти на систему невеликих науково-виробничих центрів, котрі треба створювати під науковця з проєкспертизованою проривною ідеєю, тобто під його індивідуальний образ мислення, інакше кажучи, Україну треба покрити мережею невеличких науково-виробничих структур, в яких носій передової ідеї був би співзасновником цієї структури як фізична особа. Такий, підхід до реформування науки забезпечує те, що апарат впровадження наукових досягнень формується не в рамках управління наукою, а в рамках виробництва. Словом, в разі державного інтересу фінансуватись будуть не наукові "контори", а талановиті вчені з перспективними й технологічно вагомими ідеями.

Четверте: виходячи з зазначеного вище, варто реорганізувати так звані державні академії, котрі, по суті, є свого роду "радгоспами в науці", де процвітає феномен "колективної науки", коли працює один таланти, а підписується під науковою розробкою (десять) начальників.

П'яте: з державного бюджету необхідно фінансувати лише фундаментальні дослідження, які не дають економічного ефекту одразу, а прикладна наука й проектно-конструкторська діяльність повинні перейти



на комерційні засади через наукове і техніко-технологічне обслуговування державних та недержавних підприємств, фірм тощо, котрі й повинні вкладати кошти на зазначені цілі.

Шосте: стимулювати інноваційну діяльність винахідників через звільнення їх від усіх видів патентного мита та докорінно перебудувати роботу патентного відомства України. В передових країнах одержують сотні мільярдів доларів від застосування винаходів і продажу ліцензій. Отож, цивілізовані ринкові відносини беруть початок від патентної системи держави.

Наша патентна система і патентна політика повинна стимулювати науково-технологічний та економічний розвиток України. Державні діячі мусять розробити проект концепції внутрішньої політики України, підготувати пропозиції щодо вдосконалення патентної системи і патентного законодавства, а також умов участі нашої держави в міжнародному співробітництві.

Без впровадження нових технологій, що їх розробляє сучасна наука, в промисловість, медицину та взагалі в наше життя, держава залишатиметься відсталою. Це очевидно. Очевидно також, що радянська наукова структура себе повністю вичерпала. Усі академії у світі є громадськими організаціями, що існують за рахунок добровільних членських внесків та меценатства. Наприклад, знаменита Нью-Йоркська Академія наук, що її членами зараз стали багато українських науковців, є, по суті, ні чим іншим як елітарним клубом.

Трохи незвичним є все це для нашої дійсності. Але життя показало, що саме наша форма організації науки є найбільш життєспроможною. Механічно переносити західний досвід на український ґрунт не можна, від цього буде тільки шкода, але орієнтуватися в реформуванні науки необхідно.

І, нарешті, хотілося б, щоб Академія продовжила берегти честь і гідність кожного свого члена, щоб колектив відділень став науковим центром, зусилля якого спрямовані не на виконання випадкових дрібних тем, а на теми важливі, пріоритетні, в яких бере участь переважна більшість членів відділення. Мабуть, настав час, щоб всі члени почали виконувати і, зрозуміло, керувати важливими міністерськими завданнями – плануванням і звітністю щорічних НДР, готувати підручники і посібники, потрібні нашим вузам, участь у всіх заходах, що їх проводить МОН, щоб МОН і Академія сприймалися, як одне ціле, одна необхідна державі установа.

Дякую за увагу!



УХВАЛА
РІЧНИХ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ АН ВО УКРАЇНИ
від 25 грудня 2010 р.

Загальні збори АН ВО України відзначають, що діяльність Академії у звітному році провадилася не тільки, як у попередні роки, в умовах недостатньої уваги законодавчої і виконавчої влади до проблем науки й освіти у вищій школі, а й за обставин, цілковито ненормальних на двадцятому році існування Української держави. Мова про безпрецедентний тиск нинішніх владних структур на конституційно закріплені права та свободи громадян країни з метою обмежити до "кістякового мінімуму" вживання української мови на території проживання титульної нації, практично мінімізувати сферу її застосування; про намагання піддати ревізії й перекрученню об'єктивну історію України, вже повернуту студіюючій молоді та всій нації, виразну тенденцію вперше після розвалу СРСР замовчувати навіть у шкільних підручниках "криваві плями" (на зразок голодомору-геноциду українського народу) чи й державницькі здобутки наших предків; відсунути на маргінеси суспільного життя українську культуру – і це при деморалізації та дегуманізації суспільства, що загострилися, при процесі дегуманізації освіти!; про тиск на вірних не Московського патріархату й насильне "перепрофілювання" інших церков (як-от УАПЦ на Теремках), про припинення виходу опозиційних до уряду мас-медійних видань ("Новая газета") та проведення за участю високих урядових "достойників" антиукраїнських збіговищ на кшталт нещодавньої так званої "міжнародної конференції" "Російсько-український культурний і мовний простір: від протистояння до єдності" (Київ, НПУ ім.М.П.Драгоманова, 16 листопада 2010 р.).

Висловлюючи принципове та категоричне неприйняття цих неприпустимих змін, що підривають тривкі основи існування держави, за яку віддали життя тисячі справжніх патріотів України, Академія проголошує наріжним каменем своєї діяльності у 2011-му році послідовний захист та обстоювання у наукових публікаціях і доповідях, виступах у засобах масової комунікації та під час проведення занять зі студентами, аспірантами тощо проскрибованих нинішньою виконавчою владою абсолютних істин – таких, як національно-патріотична українська



ідея, високий державницький і соборницький ідеал, засади рівноправності України у колі сусідніх держав та захисту її національних інтересів усіма свідомими громадянами, особливо ж науковою елітою.

Навіть за таких несприятливих умов Академія 2010-го року продовжувала активну діяльність щодо реалізації тих основних завдань, які були висунуті попередніми зборами. З належними на те підставами сподіваючись, що державні структури нарешті помітять великий потенціал АН ВО і подбають про належне його використання при розв'язанні важливих нагальних проблем, як економічних, так і політичних, соціальних, гуманітарних, Президія Академії у звітному році здійснила ряд кроків – включно до листовного звернення на адресу Президента України – задля вирішення питання про надання державного статусу Академії як провідній науково-освітній інституції високошкільної ланки України.

Відповідно до запланованого АН ВО України виступила у році, що закінчується, організатором, співорганізатором та активним учасником понад 1200 Всеукраїнських і Міжнародних наукових та науково-практичних конференцій, симпозіумів тощо, а її дійсні члени керували їх роботою, виступили на пленарних чи секційних засіданнях із майже 1900 доповідями, присвяченими актуальним проблемам чи й нагальним потребам науки та її функціонуванню у ВНЗ. Науково-творчими здобутками Академії та її членів стали випущені в світ 96 монографій (проти 94 у минулому році), з яких 6 – у співавторстві з іноземними вченими, 79 підручників для ВНЗ і шкіл, значну кількість навчальних посібників і ін. видань. Ряд із них зайняли призові місця згідно з ухвалою конкурсної комісії при Президії АН ВО України. Крім того, вченими Академії було видрукувано 2172 наукові статті (з них кожна двадцята – закордоном). Один лише сектор технічних наук Академії здобув у цьому році 55 авторських свідоцтв про відкриття, винаходи й патенти. А наша Рада молодих учених спромоглася видати 37 випусків (проти 21 минулорічних) журналу для молодих учених "Мова та історія".

Вчені АН результативно працювали у міжнародних і держбюджетних проектах, здобували гранти і працювали у зарубіжних асоціаціях, ставали лауреатами високих відзнак, наприклад Державної премії України у галузі науки й техніки (поч.акад. А.Ф.Шеховцов, акад.А.І.Грабченко, акад.В.Г.Климовицький), плідно працювали над організацією наукової



діяльності та були відзначені українськими (скажімо, орденами "За заслуги" I-III ступенів – акад. Саух П.О., Степовик Д.В. і ін., орденами Ярослава Мудрого – акад..В.Ф.Москаленко, акад..І.С.Зозуля) та іноземними державними нагородами, здобули почесні наукові звання та Президентські стипендії для визначних учених.

У звітному році в результаті проведеного конкурсу Академія поповнилася 45 новими дійсними членами, серед яких – відомі в Україні та за її межами фахівці найвищої кваліфікації.

У звітному році у фахових секціях та наукових центрах АН ВО, які загалом діяли продуктивно й злагоджено, під успішним керівництвом Президії працювало понад 2500 докторів наук. Однак, на жаль, як недолік при цьому відзначимо: деякі академіки вели себе пасивно, самоусунулися від звітування про результати діяльності, втратили зв'язки з Академією чи й припустилися заборгованості з членськими внесками, отож є першочерговими претендентами на виключення з лав Академії. Серед інших вад роботи АН чи її Президії тут назвемо все ще недостатню популяризацію академічних досягнень у засобах масової комунікації, брак перспективних контактів і спільних проектів із НАН України та галузевими академіями.

Заслухавши й обговоривши доповіді Президії АН ВО України, Загальні збори Академії ухвалюють:

1. Визнати діяльність Президії у 2010 р. задовільною.
2. Затвердити результати виборів нових дійсних членів Академії (списки додаються). Затвердити список нагороджених та протокол конкурсу на кращу наукову працю (списки додаються).
3. Схвалити організаційні заходи, здійснені Президією впродовж року.
4. Зобов'язати керівні служби, урядові інститути всіх рівнів, середні й вищі навчальні заклади, медичні, торговельні, транспорту, військові та інші установи в повсякденній службовій діяльності неухильно дотримуватися 10-ї статті Конституції України. Зняти на рівні органів державної влади питання про другу державну мову в Україні.
5. Академікам АН ВО України протидіяти спробам скорочення функціонування державної мови у навчально-науковій діяльності ВНЗ, наступу на національну духовність і культуру, цілеспрямовано впроваджувати у навчальному й науковому середовищах державну мову,



українську національну, державницьку та соборницьку ідеї. З цією метою провести:

- а) мовний конкурс серед молодих учених "Лексичні самоцвіти";
- б) організувати конференції, круглі столи, зустрічі, присвячені функціонуванню української мови;
- в) долучитися до проведення Міжнародного мовно-літературного конкурсу імені Т.Г. Шевченка та визначення його переможців на всіх рівнях;
- г) виступити за повернення державного экзамену з української мови для студентів вишів кваліфікаційних рівнів "бакалавр", вступного іспиту до аспірантури та кандидатського.

6. Всім членам Академії систематично, принципово і науково-фахово реагувати в пресі, зокрема виданнях Академії, та у засобах мас-медіа на тенденційні виступи антиукраїнського характеру іноземних чи доморошених культурологів, істориків, політологів, журналістів тощо.

7. До 20-річчя незалежності України:

- а) видати академічну колективну монографію "Гуманітарні аспекти безпеки України" та провести її презентацію з висвітленням у пресі, радіо;
- б) провести Міжнародну конференцію "Бо хто за що, а ми за Незалежність, Отож нам так і важко через те" (Ліна Костенко).

8. До 175-річчя від дня народження М.Драгоманова провести наукові читання "Драгоманов про мову, культуру, державність".

9. Встановити тісні зв'язки з Центром незалежного зовнішнього оцінювання з метою експертизи завдань із дисциплін шкільного курсу.

10. Рекомендувати МОН залучати академіків відділень АН ВО України до участі в акредитації навчальних закладів; до атестації наукових кадрів у складі експертних комісій.

11. Збагатити й урізноманітнити форми співпраці Ради молодих учених із відділеннями, в т.ч. регіональними, та Науковими центрами Академії.

12. Посилити контроль Президії за діяльністю наукових центрів і регіональних відділень, Ради молодих учених.

13. Забезпечити системні науково-творчі зв'язки Академії з зарубіжними науковими й освітніми інституціями задля створення спільних проектів, наукових колективів, об'єднань, проведенні спільних симпозіумів тощо.

14. Академікам-секретарям і Секретаріатові до 24 січня 2011 р.



сформувати річний графік проведення наукових конференцій, з'їздів і нарад.

15. Організувати і провести у 2011 р. виїзні засідання Президії у великих містах України.

16. Президенту Академії кадрово зміцнити склад Президії, налагодити та контролювати чітку роботу віце-президентів, а віце-президентам – академіків-секретарів.

17. До 1 лютого 2011 року головному вченому секретареві розробити план конкретних заходів, що впливають зі звітної доповіді та ухвали Загальних зборів, затвердити його на найближчому засіданні та прийняти до неухильного виконання.

18. Сектору зв'язків зі ЗМІ та громадськістю спрямувати зусилля на повніше висвітлення різноаспектної наукової, навчальної та організаційної діяльності Академії.

19. Посилити видавничу діяльність Академії. Затвердити і видати друком найважливіші праці членів Академії.

20. Зобов'язати Президію та керівництво відділень розробити на основі ухвали Загальних зборів та конкретних пропозицій учасників детальний календарний план роботи на 2011 рік, а також внести уточнення до перспективного плану діяльності Академії.





ДО ЧЛЕНІВ ПРЕЗИДІЇ АН ВО УКРАЇНИ ОБРАНО:

Никулу Тараса Денисовича	Демидася Григорія Ілліча
Мірченка Миколу Васильовича	Сминтину Валентина Андрійовича
Колодія Анатолія Миколайовича	Бобровник Світлану Василівну
Дурягину Зою Антонівну	Вачевського Миколу Васильовича
Іщука Степана Івановича	Пшук Наталію Григорівну
Вахрушеву Віру Сергіївну	Зябліцева Сергія Володимировича

ВИВЕСТИ ЗІ СПИСКІВ КЕРІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ АН ВО УКРАЇНИ

Куцову Валентину Зиновійвну	Ушкаренка
Маруту Наталію Олександрівну	Віктора Олександровича
Сіпітого Віталія Івановича	Кравціва Романа Йосиповича
Снітинського	Зверякова Михайла Івановича
Володимира Васильовича	Казакова Валерія Миколайовича
Будака Валерія Дмитровича	Снітинського
Ладику Володимира Івановича	Володимира Васильовича
Балуха Василя Олексійовича	

У ЗВ'ЯЗКУ З НЕВИКОНАННЯМ СТАТУТНИХ ВИМОГ ВИЛУЧИТИ ЗІ СПИСКУ АКАДЕМІКІВ:

Холіна Юрія Валентиновича	Мостюк Агнету Іванівну
Бітасва Валерія Анатолійовича	Прадїда Юрія Федоровича
Зверякова Михайла Івановича	Шевченко Ірину Семенівну
Ладику Володимира Івановича	Іванова Валерія Феліксовича

СПИСОК НОВООБРАНИХ АКАДЕМІКІВ

1. Пшук Наталія Григорівна – доктор медичних наук, професор Вінницького медичного університету, автор понад 200 наукових праць, завідувач кафедри медичної психології та психіатрії;
2. Кожина Ганна Михайлівна – доктор медичних наук, професор кафедри Харківського медичного університету, голова організаційно-методичного центру МОЗ України з питань психоосвітньої роботи;



3. Маркова Маріанна Владиславівна – доктор медичних наук, професор кафедри сексології та медичної психології Харківської медичної академії післядипломної освіти, вчений секретар;
4. Бугайцов Сергій Георгійович – доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри онкології Одеського медичного університету;
5. Гладишевський Роман Євгенович – доктор хімічних наук, професор, член міжнародної спілки кристалографів, член НТШ;
6. Камінецький Ярослав Григорович -професор, завідувач лабораторією Навчально-методичного центру професійної освіти по Львівській області;
7. Дорофєєв Віталій Степанович – доктор технічних наук, професор, ректор Одеської державної академії будівництва і архітектури;
8. Шлапак Ігор Порфирійович – доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри анестезіології та інтенсивної терапії, НМАПО ім. П. Л. Шупика;
9. Денисова Алла Євсїївна – доктор технічних наук, професор Одеського технічного університету (ОП), автор понад 120 наукових праць;
10. Ніщепенко Микола Прокопович – доктор ветеринарних наук, завідувач кафедри нормальної та патофізіології тварин Білоцерківського національного аграрного університету;
11. Гіржон Василь Васильович – доктор фізико-математичних наук, професор, проректор за навчальної роботи Запорізького національного університету;
12. Гораш Олександр Савович – доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри селекції і насінництва Кам'янець-Подільського аграрно-технічного університету;
13. Піщиков Валерій Анатолійович – доктор медичних наук, професор, перший заступник начальника ГУОЗ та МЗ КМДА;
14. Парій Валентин Дмитрович – доктор медичних наук, професор кафедри менеджменту охорони здоров'я Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця;
15. Любіцева Ольга Олександрівна – доктор географічних наук, професор, завідувача кафедри Дніпропетровського університету країнознавства та туризму;
16. Повозніков Микола Гаврилович – доктор сільськогосподарських наук, професор кафедри технології виробництва продукції тваринництва ПДТАУ;
17. Гунчак Василь Михайлович – доктор ветеринарних наук, професор,



- ректор Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій;
18. Крижевський Вадим Віталійович – доктор медичних наук, головний лікар Київської міської клінічної лікарні №6;
 19. Плющ Марія Яківна – доктор філологічних наук, професор, завідувача кафедрою української мови Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова;
 20. Коваленко Валентин Васильович – доктор юридичних наук, професор, ректор Національної академії внутрішніх справ, член-кореспондент Національної академії;
 21. Гетьманчук Микола Петрович – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедрою Львівського державного університету внутрішніх справ;
 22. Заремба Віталій Степанович – доктор медичних наук, професор кафедри хірургії Львівського національного університету ім. Данила Галицького;
 23. Богуславський Олег Вікторович – доктор наук і соціальних комунікацій, директор Одеського інституту журналістики і масової комунікації;
 24. Самчук Зореслав Федорович – доктор філософських наук, провідний науковий співробітник ПНС Інституту вищої освіти АПН України;
 25. Каденко Олег Анатолійович – доктор медичних наук, професор, головний лікар, завідувач кафедрою педагогіки та психології Хмельницького національного університету;
 26. Ткачук Володимир Григорович – доктор біологічних наук, професор Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова;
 27. Яценко Іван Володимирович – доктор біологічних наук,
 28. Орлов Валерій Олегович – доктор технічних наук, професор, завідувач кафедрою водопостачання та бурової справи Національного університету НУВГП;
 29. Тимошенко Олексій Валерійович – доктор педагогічних наук, директор Інституту фізичного виховання та спорту НПУ ім. М. Драгоманова;
 30. Легеза Віктор Петрович – доктор технічних наук, професор Національного університету біоресурсів та природокористування;
 31. Зеленська Любов Іванівна – доктор географічних наук, професор, завідувача кафедри фізичної та економічної географії Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара;
 32. Кіраль Сидор Степанович – доктор філологічних наук, професор



- кафедри української, англійської, німецької мов Національного університету біоресурсів та природокористування;
33. Шукаєв Сергій Миколайович – доктор економічних наук, професор Харківського національного технічного університету;
 34. Череп Алла Василівна – доктор економічних наук, професор кафедри фінансів і кредитів, декан факультету Запорізького національного університету;
 35. Лубський Володимир Іонович – доктор філософських наук, завідувач кафедри релігієзнавства Київського національного університету;
 36. Гуляєв Валерій Іванович – доктор технічних наук, професор, завідувач кафедрою Київського транспортного університету;
 37. Кобаса Ігор Михайлович – доктор хімічних наук, професор, завідувач кафедрою аналітичної хімії Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича;
 38. Пальчевський Богдан Олексійович – доктор технічних наук, професор Луцького технічного національного університету;
 39. Саленко Олександр Федорович – доктор технічних наук, професор Кременчуцького філіалу Харківського політехнічного інституту;
 40. Шевченко Олександр Віталійович – доктор технічних наук, професор Київського політехнічного інституту;
 41. Дурняк Богдан Васильович – доктор технічних наук, професор, ректор Української академії друкарства;
 42. Думанський Юрій Васильович – доктор медичних наук, ректор Донецького національного медичного університету;
 43. Ходаковський Володимир Федорович – доктор педагогічних наук, професор, ректор Херсонського морського інституту;
 44. Барабаш Олександр Ілліч – доктор фізико-математичних наук, професор Київського економіко-технологічного університету транспорту;
 45. Тимченко Леонід Іванович – доктор технічних наук, професор телекомунікаційних технологій.

Обрати почесними членами

46. Сергєєва Юрія Дмитровича – доктора медичних наук, професора, завідувача кафедри медичного права Московського державного університету ім. І. М. Сеченова;
47. Петера Шарфа (Німеччина) – доктора технічних наук, професора, директора Технічного університету міста Ільменау.



**ПРОТОКОЛ ЗАСІДАННЯ
ЖУРІ КОНКУРСУ ПРЕЗИДІЇ АН ВО УКРАЇНИ
на найкращий підручник, монографію, навчальний посібник
від 08.12.2010 року**

У 2010 році на конкурс, який щорічно проводить АН ВО України, надійшло 96 наукових праць, серед яких 24 монографії, 43 підручники, 19 посібників.

Журі у складі академіків: Біляєвої О.О. (голова), Горбачука І.Т., Опальчука А.С., Мартиненка М.А., Табачнікова С.І., Дейнеги І.І., Масенкіса Ю.Л., Жеребка В. М. докладно вивчило надіслані праці, окремі сторонньо прорецензовано, і дійшло таких висновків:

1. З номінації **"Підручники"** **першою премією** нагороджені Мартиненко М.А., (у співавторстві) за працю "Математична фізика"; **другою премією** – Шевчук С.В., Клименко І.В. за працю "Українська мова за професійним спрямуванням"; **третьою премією** – Данилейченко В.В. (у співавторстві) за працю "Мікробіологія з основами імунології" та Вачевський М.В. (у співавторстві) за працю "Промисловий маркетинг. Формування професійних компетенцій у майбутніх маркетологів".

2. З номінації **"Монографії"** **першою премією** нагороджені Тиман М.Ф. за працю "Аппроксимация и свойства периодических функций" та Кредісов А.І. за працю "Менеджмент в історичному розвитку як теорія"; **другою премією** – Степаненко М.І. за працю "Літературний простір "Щоденників" Олеся Гончара" та Попов М.В. за працю "Науково-філософський ужинок"; **третьою премією** – Савойська С.В. (у співавторстві) за працю "Українська мова як державна".

3. З номінації **"Навчальні посібники"** **першою премією** нагороджені В.І.Денисюк, О.В.Денисюк за працю "Доказова внутрішня медицина" та Біляєва О.О., Передерій В.Г., Заремба Є.Х. (у співавторстві) за працю "Сімейна медицина", том 3; **другою премією** – Стецюк В.В. (у співавторстві) за працю "Рельєф України"; **третьою премією** – Табачніков О.Ю. (у співавторстві) за навчальний посібник "Основи клінічної психології";

Голова комісії: Біляєва О.О.

Члени комісії: Горбачук І.Т., Опальчук А.С., Мартиненко М.А., Табачніков С.І., Дейнега І.І., Мосенкіс Ю.Л., Жеребка В. М.



**ПРОТОКОЛ ЗАСІДАННЯ
ЖУРІ КОНКУРСУ ПРЕЗИДІЇ АН ВО УКРАЇНИ
на найкращу наукову працю молодих учених від 08.12.2010 року**

У 2010 році на конкурс, який щорічно проводить АН ВО України, надійшло 55 наукових праць молодих учених.

Журі у складі академіків: Біляєвої О.А., Горбачука І.Т., Опальчука А.С., Мартиненка М.А., Табачнікова С.І., Дейнеги І.І., Масенкіса Ю.Л., Жеребка В.М. докладно вивчило надіслані праці, окремі сторонньо прорецензовано і дійшло таких висновків:

1. **першою премією** нагороджений **Переверзєв Дмитро Ігорович** – серія книг про наукову молодь і зв'язки української мови з мовами Заходу і Сходу;
2. **другою премією** – **Омельяненко Віталій Анатолійович** – "Формування міжнародного іміджу, як основа реалізації маркетингової стратегії розвитку в умовах глобалізації" і **Мельниченко Анатолій Анатолійович** із авторським колективом – книга "Взаємодія ВНЗ та ринку праці у дзеркалі соціології";
3. **третьою премією** – **Стрельников І. І.** – "Фітонцидна ефективність в оптимізації повітряного середовища інтер'єрів" і **Устименко Марія Олександрівна** – "Управління кредитним процесом у банку"

Голова комісії: Біляєва О.О.

Члени комісії: Горбачук І.Т., Опальчук А.С., Мартиненко М.А., Табачніков С.І., Дейнега І.І., Мосенкіс Ю.Л., Жеребка В. М.





ЛАУРЕАТИ НАГОРОДИ СВЯТОГО ВОЛОДИМИРА

1. Шакун Василь Іванович



ЛАУРЕАТИ НАГОРОДИ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

1. Волошин В'ячеслав Степанович
2. Дубина Микола Миколайович
3. Запорожець Ольга Антонівна
4. Зубок Микола Іванович
5. Кузнєцов Юрій Миколайович
6. Куцова Валентина Зиновіївна
7. Вачевський Мирон Васильович
8. Стецюк Володимир Васильович
9. Шпак Віктор Іванович
10. Юр'єва Людмила Миколаївна
11. Юрій Сергій Ілліч

ЛАУРЕАТИ ГАЛУЗЕВИХ НАГОРОД

1. Нагорода І. П. Крип'якевича – акад. Вегеш Микола Миколайович
2. Нагорода Ю. Тарана-Жовніра – акад. Гурін Василь Арсенійович
3. Нагорода П. Волинського – акад. Краснова Людмила Павлівна
4. Нагорода О. Богомольця – акад. Зіменковський Борис Семенович
5. Нагорода М. Остроградського – акад. Товажнянський Леонід Леонідович



ЛАУРЕАТИ НАГОРОДИ

"ЗА БАГАТОРІЧНУ ПЕДАГОГІЧНУ І НАУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ"

1. Рудько Георгій Ілліч
2. Мірченко Микола Васильовичу
3. Ободовський Олександр Григорович
4. Мосенкіс Юрій Леонідович
5. Грищак Віктор Захарович
6. Вишневський Омелян Іванович
7. Крижанівський Ярослав Йосипович
8. Пикалюк Василь Степанович
9. Марченко Андрій Петрович
10. Зеленько Анатолій Степанович
11. Підкоритов Анатолій Миколайович

ЗА СУМЛІННУ РОБОТУ В ПРЕЗИДІЇ АН ВО УКРАЇНИ ВИНЕСТИ ПОДЯКУ АКАДЕМІКАМ:

Табачнікову С.І., Александрову Є.Є., Зозулі І.С., Говорову П.П., Шакуну В.І., Грицаєнко З.М., Біляєвій О.О., Горбачуку І.Т., Ільницькому І.Г., Михайленку М.А., Положенцю В.М., Стецюку В.В., Тіману М.П., Хомичу В.Т., Ярмишу Ю.Ф., Зубку М.І., Дейнезі І.І., Грищаку В.З., Попову М.В., Зарембі Є.Х., Ніколайчуку В.І.

ЗА ЗНАЧНУ МАТЕРІАЛЬНУ ДОПОМОГУ АКАДЕМІЇ ВИНЕСТИ ПОДЯКУ АКАДЕМІКАМ-РЕКТОРАМ :

Зіменковському Б.С., Завальнюку О.М., Кобцю А.С., Товажнянському Л.Л., Полякову М.В., Юрію С.І., Гурину В.А., Божидарнику В.В., Васил'єву А.В., Волошину В.С., Українцю А.І., Уманському В.Я., Лісовому В.М., Большакову В.І., Зозулі І.С., Андрущенко В.П., Падалці О.С., Астаховій В.І., Тугаю А.М., Цехмістеру Я.В. та ін..

ЗАНЕСТИ ПОДЯКУ:

Кругляку Юрію Олексійовичу за зразкове ведення сайту АН ВО України в інтернеті.



НОВІ ПУБЛІКАЦІЇ

ПАМ'ЯТАЙМО ТУЮ СЛАВУ ...

*Дубина М.І., акад.
Боярчук П.*

Мабуть кожному з дитячих років запам'яталися Шевченківські рядки з його тужливо-героїчного реквієму "Ой чого ти почорніло...", присвяченого історичному Берестечку.

Шевченко побував тут восени 1846 року. Ступив на святе поле героїчної битви полків Богдана Хмельницького з польською шляхтою, оглянув козацькі могили в селі Острові, церкву в селі Плешева, в якій Хмельницький з старшиною перед вікопомною битвою давав присягу на вірність народній справі. Оглянув залишки будинку, де розміщувався штаб українського війська, розмовляв з місцевими жителями, записував пісні, перекази, легенди, оповідання, що їх створили вдячні волиняни про цю незабутню подію.

У другій половині 1848 року вже в далекому Кос-Аралі поет написав вірш, навіяний спогадами й тим враженням, які справили на нього знайомство з Берестечком. Він ще раз пережив сумні хвилини, відтворюючи з документальною точністю картину безмежного поля, густо политого кров'ю і засіяного кістками українських воїнів 18-30 червня 1651 року.

*Ой чого ти почорніло,
Зелене поле?
— Почорніло я од крові
За вольную волю.
Круг містечка Берестечка
На чотири милі
Мене славні запорожці
Своїм трупом вкрили.*

Стоїть у центрі волинського міста Берестечка монумент: на тлі застиглих у бронзі сплесків полум'я – три встромлені в землю мечі. Дати на руків'ях: 1651, 1920, 1944. Роки найбільших битв, що прогрімili у цих місцях. Пам'ять про першу виводить неширокою асфальтовкою вулиці за околицю міста, де зразу ж з чистіс недоброї волі і пролягає межа між



двома областями, веде у село Пляшева на Ровенщині. Кілька кілометрів дороги перетинають поля, на яких і нині виорюють пробиті кулями та проломлені шаблями черепи і кістки тих, хто волів краще вмерти, ніж впасти на коліна перед ворогом – воїнів козацько-селянського війська Богдана Хмельницького.

Мали вони вже перемоги під Жовтими Водами та Пилявцями. Не встояв перед козаками і Високий замок у Львові. Історики твердять, що не зазнали б поразки і біля Берестечка, якби не вчинок кримського хана Іслам-Гірея. Очевидець тієї битви француз П'єр Шевальє у книзі "Історія війни козаків проти Польщі" так змальовував останній бій запорожців, що прикривали відступ свого війська: "В одному місці серед болота скупчилися триста козаків і хоробро оборонялися проти великого числа атакуючих... довелося з кожним вести бій. Залишився один, який боровся протягом трьох годин проти всього польського війська... Король... наказав крикнути, що дарує йому життя, коли він здасться; на це останній гордо відповів, що... хоче умерти, як справжній воїн..."

Острів Журалиха, а неподалік ще один клапоть твердої землі серед хисткого баговиння, стали останньою опорою козакам та місцем їх відчайдушного опору армії короля.

Немає вже колишнього болота, пагорбом серед меліоративних каналів підноситься над полем Журалиха, але й понині звертаються звідси воїни-запорожці до своїх далеких нащадків словами великого Кобзаря, заповідаючи завжди берегти у собі їхню безприкладну звитягу, мужність і велику синівські самопожертву та любов до землі рідної, свого незрадливого народу:

*Тут нас триста, як скло!
Товариство лягло!
І земля не приймає
("За байраком байрак")*

Про битву під Берестечком написано чимало. Оспівана вона і в піснях-думах народу українського, і в легендах, що передаються із покоління у покоління. Розповідають про неї і експонати Музею-заповідника "Козацькі могили" у Пляшеві. Поряд із Музеєм – сорокаметровий храм-пам'ятник, зведений над гробницею з останками козаків. У заповідник перенесено із села Острів дерев'яну церкву, збудовану в 1650 році. За переказами у ній висвячував шаблю перед битвою Богдан Хмельницький.



Із храмом-пам'ятником церкву сполучено підземним (і, скажемо надто сирым нині) переходом. Музей, дерев'яна церква, храм-пам'ятник – за таким лаконічним і занадто вже занедбаним маршрутом і відбуваються тут екскурсії.

- Щороку приходить до нас понад тридцять тисяч відвідувачів, проводиться більше тисячі екскурсій, – розповів завідуючий заповідником.

З якими ж думками залишають люди цю волинську пам'ятку історії? Відповідь на це можна знайти у "Книзі відгуків". Навмання перегортаємо сторінку:

"Схиляємо голови перед тими, хто з гідністю і любов'ю зберігає священні останки воїнів, борців за визволення рідного краю. Група екскурсантів з Могилева".

"Ми брати українського народу, схиляємо голови перед козаками, які віддали своє життя за свободу України. Туристи з м. Риги Латвійської РСР".

"Дуже рада, що через перебування на Україні я мала можливість побачити "Козацькі могили"... Вдячна за прекрасну екскурсію. Женет Фучіла, Генеральний секретар Лемко-Союз США-Канада".

"Як треба пишатися народу, маючи таку історію. Ю. Мельничук"

"Не можна не гордитися своїм народом, його, мужністю, міццю і героїзмом. Студенти Луцького музучилища".

"Коли ж спорудимо справжній пантеон героям? М. Рильський".

Відгуків – тисячі. Що не рік роботи Музею – і збирається окремий том. У них гордість людей за свою історію, славних пращурів, а водночас біль за нинішню неувагу до пам'яті про них, за надто велику (щоб не сказати нехлюйську) скупченість і відсутність будь-якого затишку експозиційних залів, аматорське оформлення тих дорогоцінних експонатів, з яких дихає сама історія, ніби живі промовляють до сучасників.

Та звернімося до біографії самого заповідника. Споруджувати його почали в 1911 році. Автор храму-пам'ятника – видатний зодчий О.В.Щусєв. Проект забудови розробила група студентів Петербурзького архітектурного інституту на чолі з Володимиром Максимовичем. Будівництвом керував архітектор Володимир Леонтович. Розписи храму-пам'ятника і картини, що славлять звияту козаків у художній панорамі



Берестечківської битви, виконав один із найвидатніших художників України Іван Їжакевич. Одинадцять картин "Козацької панорами" було вмонтовано в стіни муру. Та під час першої світової війни ці полотна вивезли австро-угорські війська і хто знає, чи буде коли знайдено та повернуто Україні ці шедеври образотворчого мистецтва.

Жорстоких утисків зазнавали служителі храму-пам'ятника з боку урядовців буржуазно-поміщицької Польщі в часи її панування на західноукраїнських землях в 20-30-х роках. Осадники псували будинки заповідника, глумились над святинєю, кулями зрешечували дах над храмом, не допускали відвідувачів. А поліцаї і місцеві урядовці часто й безпричинно закривали вхід до заповідника на невизначений час. Бо розуміли, яка патріотична сила закладена в саме його існування. В умовах жорсткого соціального і національного гніту "Козацькі могили" надихали західноукраїнських трудящих на боротьбу за національне визволення, возз'єднання в єдиній Україні. Не раз і не два вирушали в ті роки із Берестечка до Пляшевої багатолюдні процесії. І хоч проходили вони під релігійним прикриттям, та справжня суть їх була зрозуміла кожному. Не випадково ж у такі дні зчинялася тривога на постерунках, свистіли кулі над головами демонстрантів, падали жорстокі удари на їхні непокірні спini.

Пам'ять про подвиг козаків-запорожців кликала до боротьби. Багатьох із місцевих жителів повела вона в числі інших чинників на бій з гітлерівськими загарбниками під час II світової. Снарядні стакани, вмуровані в стіни, зрешечена осколками жерсть даху, яку нещодавно зняли, свідчать, що якусь частину страшного удару новітніх завойовників прийняв храм-пам'ятник і на себе.

Складна, як бачимо, доля "Козацьких могил". Є у їхній біографії, на жаль, сторінки, про які нині не можна говорити без гіркоти й сорому. По війні на довгі роки прирекла заповідник на забуття чиновницька не увага та тупе нерозуміння того, як потрібно це святе місце для виховання духовності людської, формування високих громадянських почуттів. Дійшло до того, що пляшівський колгосп розмістив у приміщеннях заповідника курник. Занехаювались і псувались будівлі, гинули розписи храму і, дивлячись на це, черствіли душі, глухли серця та байдужіли люди. Цілком можливо, що деякі прикрі моральні явища наших молодих людей,



про які говоримо зараз самі та читаємо в пресі, є прямим наслідком нешани і до цієї історичної пам'ятки. Страшно, коли нищаться культурні цінності народу. Іще страшніше, коли нищаться вони тими, хто покликаний їх зберігати і примножувати. Немає слів, щоб виправдати таке варварство. Ясно одне – не буде творцем майбутнього той, хто не вміє шанувати минулого.

Отверезіння прийшло на початку шістдесятих. Храм та церкву було сьак-так реставровано, а в одному із колишніх службових приміщень обладнано Музей, який у 1967 році прийняв своїх перших відвідувачів. Здавалось би, вже ніщо не завадить розвитку меморіального комплексу. Тим паче, що довкола збереглися багатющі історичні цінності. Це й камінні хрести на могилах козаків та сивий полинів курган біля села Острів, Теклівська каплиця, – пам'ятник подвигу й любові до землі рідної – у Берестечку, інші архітектурні пам'ятки у цьому ж місті. Серед них – і дві культові споруди: костюл та православна церква.

За переказами, костюл будувався не лише, як опора для покатоличення та колонізації місцевого населення, але й як своєрідний гімн перемозі королівських військ над козаками. На противагу цьому на кошти православної церкви та української громадськості й було закладено в ті давні часи храм. Знову ж таки, як пам'ятник козацькій славі та як спротив польській шляхті. Величні архітектурні обриси храму і понині привертають до себе увагу. Тим часом перекази свідчать, що згідно з проектом храм, який зводився пізніше, мав бути двоповерховим і вищим від костюлу. Цей факт неабияк дошкулив польським державновладцям і волею їхніх наказів будівництво храму було припинено після перекриття першого поверху. Але навіть недовершений став він величним пам'ятником незламності духу народного. Так і височать впродовж століть ці дві споруди як свідки протистояння сил складної соціальної, релігійної й політичної боротьби. Є у Берестечку і пам'ятники героїзму ближчих до нас часів. Є...

І все це, разом із "Козацькими могилами", могло б значно повніше служити вихованню високих почуттів українського патріотизму та духовності, все це могло б розгорнутися у єдину історичну панораму, відображену і на місцевості тієї вікопомної битви. Свого часу наче б і обговорювалися та розроблялися відповідні проекти. Та збулися їм і досі



не судилося. Як і багато інших, проекти ці теж потрапили в довгу шухляду застійних, уточнимо – радянських років. І навіть до самої назви "Козацькі могили" у деяких занадто обережних тогочасних адміністраторів від ідеології з'явилося упереджене ставлення, незрозуміло, з яких причин почали вбачати вони в цій назві щось від "...ізму". В документах того періоду заповідник іменувався якось дуже заковано – "Музей-заповідник у Пляшеві". Мабуть, не зрозуміли вони, що і крізь битву під Берестечком, пам'ять про яку береже заповідник, прокладався українському народові шлях до незалежності України.

Продовж тривалого застою опинилися в неувазі та не шані і архітектурні пам'ятки у Берестечку, як, зрештою, і саме це місто. За чисюсь байдужою вказівкою звалили дерево, що було пам'ятником людям, розстріляним гітлерівськими загарбниками в перші дні окупаційного періоду, знищили і вже згадувану Теклівську каплицю, яку довелося згодом відтворювати буквально від фундаменту та ін.

Щоправда, останніми роками ситуація дещо змінилася. Проведено, а подекуди і ведуться в місті реставраційні роботи. Здійснюються вони і на "Козацьких могилах", хоч планові обсяги не відповідають реальним потребам, а самі роботи ведуться аж надто повільно. Наприклад, було розпочато ремонт покрівлі храму-пам'ятника, а не завершено і досьогодні. Сам Музей, як уже говорилося, виглядає вкрай убогим та тісним. В експозиції його не знайшлося місця для багатьох, знайдених під час кількарізних археологічних експедицій, історичних експонатів. Немало їх перевезено звідси до Рівненського обласного краєзнавчого музею. "Козацькі могили", відтак, чим далі перетворюються в своєрідний обласний запасник, розташований на окраїні, а тому обділений і коштами, і увагою, і відповідними кадрами. Підставою для такого висновку є хоч би те, що немало із того, що тут покищо зберігається, потребує не легенького "припудрювання", а капітального ремонту і повної реставрації.

На часі, очевидно, Міністерству культури і туризму України, Республіканському товариству охорони пам'ятників, Фонду культури повести мову не тільки про те, як зберегти ці історичні пам'ятники, а й як звести на "Козацьких могилах" справді сучасний, гідний невтишимій любові народу меморіальний комплекс, який відтворив би єдину



панораму героїчного подвигу в усій його цілісності. Бо відомо, що хоч битва козаків Хмельницького та селян-ополченців з військами короля увійшла у світові літописи як битва під Берестечком, тепер, через адміністративну розокремленість території, досить часто тлумачиться, як битва на Пляшівій чи битва на річці Пляшівка. А це рішуче не відповідає історичній правді. Адже битва проходила в основному на полях під Берестечком, а село та річка знаходилися в тилу козаків, за ти самим болотом, через яке мостили вони греблі з возів та жупанів, відступаючи після втечі кримського хана, де гинули, прикриваючи собою цей відступ.

А раз так, то чи не пора й Ровенській та Волинській обласним Радам народних депутатів домовитися про адміністративну злуку території "Козацьких могил" з берестечківською зоною?

Такий варіант, на наш погляд, виправдовується тим, що битву під Берестечком можна буде розглядати в комплексі з багатьма іншими тутешніми пам'ятками тієї історичної епохи. Ліпший він і з чисто практичних міркувань, оскільки у кожній справі потрібен один, і то турботливий, господар.

Думаємо також і про те, що сусідні господарства домовляться між собою і про якийсь десяток гектарів тієї священної землі, яку гріх турбувати земними справами. Спокій її слід всіляко оберігати. Тут би розбити парк, спланувати алеї, спроектувати кращими силами республіки і побудувати величні меморіальні споруди, звести відповідні красиві будівлі, як це дбайливо зроблено у честь захисників Бреста, Волгограда, Києва.

Чи ж подвиг тих безстрашних людей із 17-го століття під Берестечком за волю свого народу не заслуговує на таке пошанування їх пом'яті? Та й на кошти для конче потрібного будівництва?

Доля "Козацьких могил" хвилює нині багатьох. Пов'язані з ними проблеми, хочемо того чи ні, виходять за межі обох областей, вже набрали широкого резонансу й соціальної ваги. Продуманий, виважений їх розв'язок був би на користь тих величних завдань, що їх висунуло перед нами нинішнє життя. Буде він і наглядним виконанням Шевченкового заповіту: любити свою землю, "пам'ятати тую славу...", працювати на славу незалежної України.



ЗОННА СТРУКТУРА MgO В МОДЕЛІ GGA-PBE З УРАХУВАННЯМ ПОПРАВКИ ХАБАРДА U

Кругляк Ю.О., акад.

Кругляк Н.Ю. к.х.н.

Вступ.

Оксид магнію – типовий представник лужно-земельних халькогенідів, ці іонні діелектрики з решіткою NaCl є технологічно важливими матеріалами з широкою областю застосування від каталізу до сучасної мікроелектроніки. Оксид магнію MgO зазвичай розглядають як прямоперехідний напівпровідник з широкою забороненою зоною, відомості про ширину якій E_g коливаються в межах 7.2 – 7.8 eV залежно від методу виміру і інтерпретації результатів вимірів [1 – 4].

Численні розрахунки зонної структури MgO [5, 6] суперечливі як відносно розрахункового значення E_g , ширини і структури валентної зони і зони провідності, так і в інтерпретації походження і природи зон. Звертають на себе увагу сильно занижені значення E_g , обчислювані в наближенні локальної щільності (Local Density Approximations, LDA) і узагальненого градієнтного наближення (Generalized Gradient Approximation, GGA) [7, 8]. Причина полягає в тому, що моделі LDA і GGA погано описують збуджені стани, а отже і величину E_g і структуру зони провідності. Крім того, для цих моделей характерна переоцінка самовзаємодії електронів, що призводить до неадекватного опису локалізації електронів, характерної для іонних кристалів, яким і є об'єкт нашого дослідження MgO. Поліпшити опис зонної структури іонних кристалів в наближенні локальної щільності дозволяє облік поправки Хабарда U у відповідних гамільтоніанах LDA та GGA. Ми покажемо це на прикладі розрахунку MgO в моделі GGA+U.

Теорія. У відмінності від рішення рівняння Шредінгера для багатоелектронних систем тим або іншим варіаційним методом, коли час обчислень пропорційний у кращому разі N^6 , де N – число базисних функцій, або навіть $N!$, якщо йдеться про повну конфігураційну взаємодію, у методах теорії функціонала щільності (Density Functional Theory, DFT), до якої відносяться і моделі LDA і GGA, час обчислень пропорційний $\sim N^3$, що дозволяє розраховувати системи з великим числом електронів.



Практична реалізація методів DFT зводиться до рішення одноелектронного рівняння Кона – Шема [9]

$$\hat{H}_{el} = -\frac{1}{2}\nabla^2 + V^{eff}[n](\mathbf{r}),$$

де другий доданок описує ефективну потенційну енергію електрона в усередненому полі усіх інших електронів, електронна щільність яких позначена n .

Одноелектронні стани гамільтоніана Кона – Шема знаходяться шляхом рішення одночасткового рівняння Шредінгера

$$\hat{H}_{el}\psi_{\alpha}(\mathbf{r}) = \varepsilon_{\alpha}\psi_{\alpha}(\mathbf{r}),$$

шляхом розкладання рішень по базисних функціях

$$\psi_{\alpha}(\mathbf{r}) = \sum_i a_{\alpha i} \phi_i(\mathbf{r}).$$

У результаті розв'язок зводиться до задачі на власні значення й власні функції $c_{\alpha j}$:

$$\sum_j H_{ij} c_{\alpha j} = \varepsilon_{\alpha} \sum_j S_{ij} c_{\alpha j}.$$

Тут матричні елементи гамільтоніана $H_{ij} = \langle \phi_i | \hat{H}_{el} | \phi_j \rangle$, і матриці перекривання $S_{ij} = \langle \phi_i | \phi_j \rangle$ беруться по базисних функціях. Зайняті стани визначають електронну щільність

$$n(\mathbf{r}) = \sum_{\alpha} |\psi_{\alpha}(\mathbf{r})|^2 f\left(\frac{\varepsilon_{\alpha} - \varepsilon_F}{kT}\right),$$

де функція Фермі $f(x) = 1/(1 + e^x)$, ε_F – енергія Фермі і T – електронна температура. Електронна щільність традиційно виражається через матрицю щільності

$$n(\mathbf{r}) = \sum_{ij} D_{ij} \phi_i(\mathbf{r}) \phi_j(\mathbf{r}),$$

яка у свою чергу виражається через коефіцієнти розкладання :

$$D_{ij} = \sum_{\alpha} c_{\alpha i}^* c_{\alpha j} f\left(\frac{\varepsilon_{\alpha} - \varepsilon_F}{kT}\right).$$

Ефективний потенціал в рівнянні Кона – Шема в загальному випадку має три доданки:





$$V^{\text{eff}}[n] = V^H[n] + V^{xc}[n] + V^{\text{ext}},$$

де два перші члени залежать від електронної щільності: хартрієвський потенціал $V^H[n]$ описує взаємодію електрона з усередненим полем інших електронів, а другий доданок $V^{xc}[n]$ є обмінно-кореляційний потенціал, що враховує квантову природу електрона. Останній член V^{ext} враховує, якщо необхідно, інші електростатичні взаємодії, наприклад, із зовнішнім електростатичним полем, або ж враховує іонні потенціали.

Хартрієвський потенціал обчислюється з рівняння Пуасона

$$\nabla^2 V^H[n](\mathbf{r}) = -4\pi n(\mathbf{r}),$$

для вирішення якого задаються граничні умови періодичності кристалічної решітки.

Обмінно-кореляційний потенціал $V^{xc}[n]$ є усереднений потенціал квантової взаємодії між електронами і визначається він як функціональна похідна від обмінно-кореляційної енергії

$$V^{xc}[n](\mathbf{r}) = \frac{\delta E^{xc}}{\delta n}(\mathbf{r}).$$

У DFT повна енергія є функціоналом електронної щільності і дається рівнянням

$$E[n] = T[n] + E^{xc}[n] + E^H[n] + E^{\text{ext}}[n],$$

де $T[n]$ є кінетична енергія кон-шемовських орбіталей

$$T[n] = \sum_{\alpha} \left\langle \psi_{\alpha} \left| -\frac{1}{2} \nabla^2 \right| \psi_{\alpha} \right\rangle f\left(\frac{\varepsilon_{\alpha} - \varepsilon_F}{kT}\right),$$

$E^{xc}[n]$ – обмінно-кореляційна енергія, $E^H[n]$ – хартрієвська енергія і $E^{\text{ext}}[n]$ є енергія взаємодії із зовнішніми електростатичними полями.

У наближенні LDA обмінно-кореляційний функціонал залежить від локальної щільності

$$E^{\text{LDA}}[n] = \int n(\mathbf{r}) \varepsilon^{\text{LDA}}(n(\mathbf{r})) d\mathbf{r},$$

де $\varepsilon^{\text{LDA}}(n(\mathbf{r}))$ є щільність обмінно-кореляційної енергії однорідного електронного газу щільності $n(\mathbf{r})$.

У використовуваному нами наближенні GGA обмінно-кореляційний функціонал залежить як від локальної щільності, так і від її градієнта

$$E^{\text{GGA}}[n] = \int n(\mathbf{r}) \varepsilon^{\text{GGA}}[n(\mathbf{r}), \nabla n(\mathbf{r})] d\mathbf{r}.$$



У наших розрахунках використовується обмінно-кореляційний функціонал PBE (Perdew – Burke – Ernzerhof [10]).

Для коректнішого опису збуджених і локалізованих станів до обмінно-кореляційної енергії додається [11] поправка Хабарда

$$E_U = \frac{1}{2} \sum_{\mu} U_{\mu} (n_{\mu} - n_{\mu}^2).$$

У цьому виразі n_{μ} – заселеність атомної оболонки, а U_{μ} – значення параметра Хабарда U для цієї оболонки. Енергія E_U перетворюється на нуль для повністю зайнятої або ж порожньої оболонки, проте, набуває позитивного значення для частково заповненої оболонки. В результаті повна енергія знижується для повністю заповнених станів і підвищується для повністю порожніх. Стани віддаляються від рівня Фермі збільшуючи ширину забороненої зони E_g . Значення U для цієї атомної оболонки можна розглядати як емпіричний параметр, що дозволяє поліпшити відповідність розрахункових значень і експериментальних даних.

Розрахунок. Обчислення проводилися з використанням програми Atomistix ToolKit version 10.8.2, QuantumWise A/S (www.quantumwise.com) [12 – 14].

Відмітимо найбільш важливі вхідні дані і особливості розрахунку. Постійна кубічної решітки MgO бралася рівною $a = 4.2112 \text{ \AA}$ [15]. Атомні бази: LDA Basis. DoubleZeta Polarized. Остовні електрони не враховувалися. Обмінна кореляція: GGA. PBE. k – points sampling: (6, 6, 6). k – points MonkhorstPackGrid: (11, 11, 11).

Результати розрахунків. Зонна структура оксиду магнію в класичній моделі GGA – PBE показана на рис. 1.

Обчислювалася також щільність станів. З рис. 1 і щільності станів однозначно наслідують, що оксид магнію є прямоперехідним напівпровідником з шириною забороненої зони $E_g \sim 4.2 - 4.3 \text{ eV}$, що набагато менше експериментального значення, яке зазвичай приймається близьким до $7.6 - 7.8 \text{ eV}$ [1 – 3].

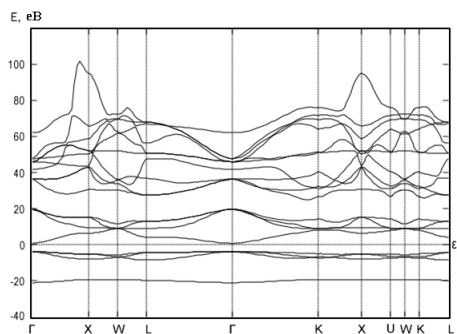


Рис. 1 – Зонна структура MgO в моделі GGA – PBE.



Облік в гамільтоніане GGA – PBE поправки Хаббарда дозволить отримати близьке до експериментального значення ширини забороненої зони. Для цього спочатку прорахуємо у рамках моделі GGA – PBE залежність E_g від параметра Хаббарда U . При цьому врахуємо параметр Хаббарда тільки для орбіталей атома Mg. Результати обчислень показані на рис. 2 і рис. 3. Спочатку "сканувалася" залежність $E_g(U)$ в інтервалі 0 – 10 eV з кроком 1 eV (рис. 2), а потім – у вузькому інтервалі 7.76 – 7.87 eV з кроком 0.01 eV (рис. 3).

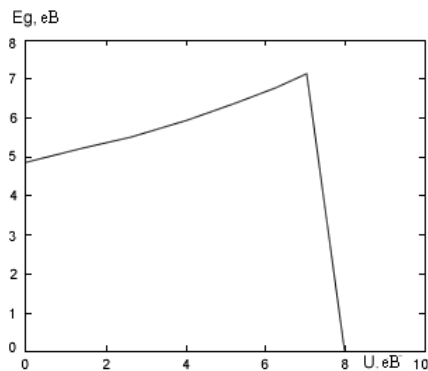


Рис. 2 – Залежність ширини E_g забороненої зони MgO в моделі GGA – PBE від величини параметра Хаббарда U в інтервалі 0 – 10 eV.

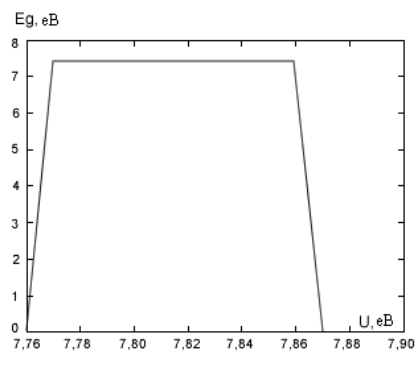


Рис. 3 – Уточнення залежності ширини E_g забороненої зони MgO в моделі GGA – PBE від параметра Хаббарда U у інтервалі 7.76 – 7.87 eV.

Звертає на себе увагу несподіване "занулення" $E_g(U)$ при деяких значеннях U . Сама собою напрошується причина такої "нестандартної поведінки", яка може полягати в тому, що при деяких значеннях параметра Хаббарда процес самоузгодження виводить енергію системи за межі глобального мінімуму. Це припущення підтверджується ходом процесу самоузгодження (рис. 4) при виборі значення параметра Хаббарда

$U = 7$ eV: 20 ітерацій; $E = -3.4957$ Ha; $E_g = 7.09$ eV; $= -0.004390$ Ha,
 $U = 8$ eV: 34 ітерації; $E = -14.132$ Ha; $E_g = 0.00$ eV; $= -0.424072$ Ha.

У подальших розрахунках зонної структури MgO ми рекомендуємо використовувати значення параметра Хаббарда $U = 7.86$ eV. Результати розрахунку зонної структури ілюструються на рис. 5, а щільність станів – на рис. 6.





З чисельних результатів, по яких були побудовані графіки зон (рис. 5) і щільності станів (рис. 6) ширина забороненої зони вийшла рівною 7.58 eV, що узгоджується з інтервалом спостережуваних експериментальних значень.

З чисельних результатів, по яких була побудована щільність станів, прорахована структура зон MgO. Валентна зона шириною 17.5 eV розщеплено на дві підзони: нижня шириною 2.5 eV в районі -20 eV і верхня шириною 4.6 eV в районі -10 eV (рис. 6). Рентгенівські фотоелектронні спектри для сумарної ширини валентної зони дають значення 21 eV [16]. Згідно з результатами наших обчислень зона провідності має ширину 19.6 eV і складається з двох піків шириною 6.8 і 12.7 eV. Фотоемісійна спектроскопія для нижнього піку зони провідності дає 6.7 eV [17]. Як і майже усі відомі нам розрахунки зонної структури MgO, наші обчислення для енергії заборонених зон E в різних зонах Брилюена дають $E(\Gamma) < E(L) < E(X)$ як з урахуванням поправки Хабарда (рис. 5) так і без її урахування (рис. 1).

Електронну природу валентної зони і зони провідності розкривають рис. 7 – 13, на яких представлені вклади в ці зони як атомів Mg і O (рис. 7 і 8), так і окремих оболонок атома Mg (рис. 9 і 10) і O (рис. 11 – 13).

Зона провідності формується в основному орбітями атома Mg (рис. 7), а валентна зона – атома O (рис. 8). У нижню підзону зони провідності головний вклад дають s-стани атома Mg (рис. 9), а у верхню – p-стани атома Mg (рис. 10) і d-стани атома O (рис. 13). Що стосується валентної зони, то і тут маємо цілком очікувану інтерпретацію: нижня підзона формується s-

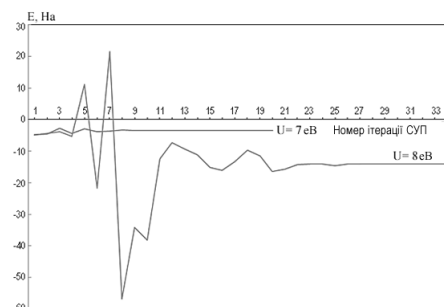


Рис. 4 – Хід процесу самоузгодження при значеннях параметра Хабарда U , рівних 7 і 8 eV, що призводить до різних електронних станів.

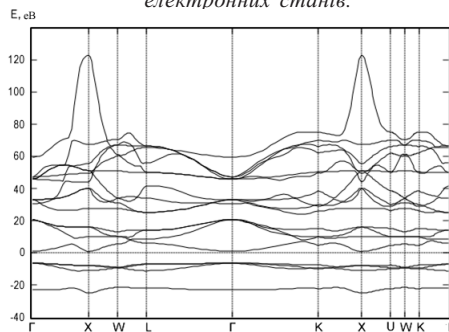


Рис. 5 – Зонна структура MgO в моделі GGA – PBE з поправкою Хабарда $U = 7.86$ eV.

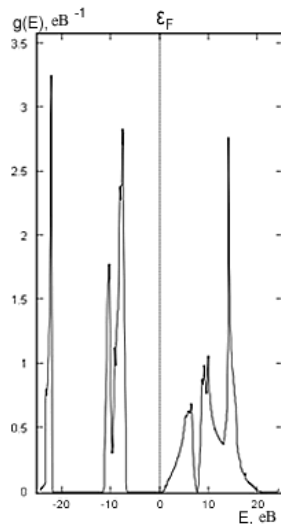


Рис. 6 – Щільність станів MgO в моделі $\text{GGA} - \text{PBE}$ з урахуванням поправки Хабарда $U = 7.86 \text{ eV}$.

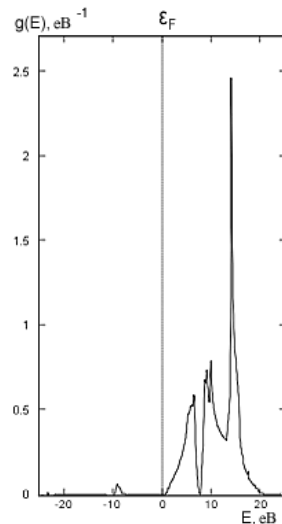


Рис. 7 – Вклад орбіталей атома Mg в щільність станів MgO у моделі $\text{GGA} - \text{PBE}$ з урахуванням поправки Хабарда $U = 7.86 \text{ eV}$.

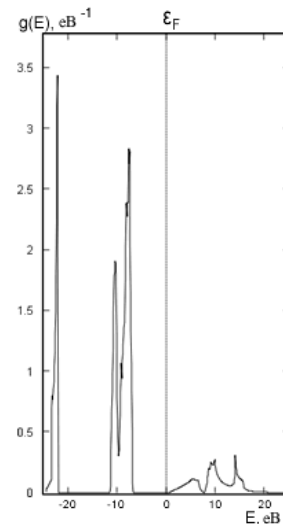


Рис. 8 – Вклад орбіталей атома O в щільність станів MgO у моделі $\text{GGA} - \text{PBE}$ з урахуванням поправки Хабарда $U = 7.86 \text{ eV}$.

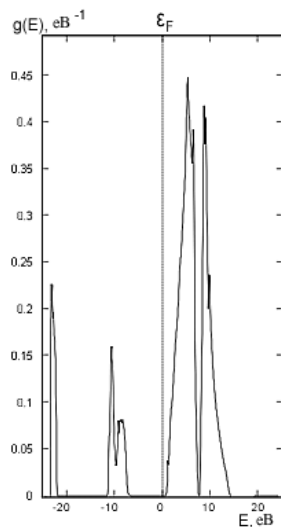


Рис. 9 – Вклад s -орбіталей атома Mg в щільність станів MgO в моделі $\text{GGA} - \text{PBE}$ з обліком поправки Хабарда $U = 7.86 \text{ eV}$.

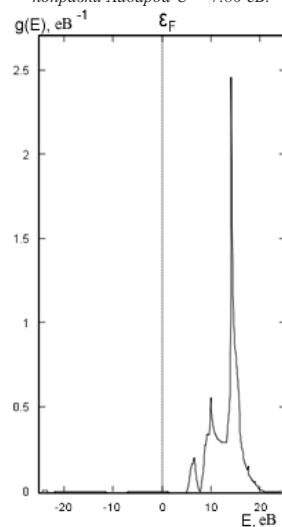


Рис. 10 – Вклад p -орбіталей атома Mg в щільність станів MgO в моделі $\text{GGA} - \text{PBE}$ з обліком поправки Хабарда $U = 7.86 \text{ eV}$.

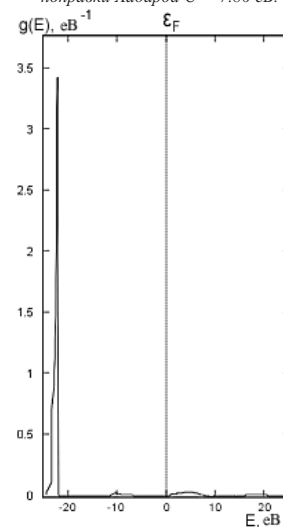


Рис. 11 – Вклад s -орбіталей атома O в щільність станів MgO в моделі $\text{GGA} - \text{PBE}$ з урахуванням поправки Хабарда $U = 7.86 \text{ eV}$.



станами атома О (рис. 11), а верхня – його р-станами (рис. 12).

На закінчення відмітимо, як і раніше [18] актуальною залишається апріорна оцінка чисельних значень параметра Хабарда U для іонних кристалів і збуджених станів багатоелектронних систем.

Вдячність. Один з нас (Ю.А.К) виражає вдячність д-ру Андерсу Блomu (Dr. Anders Blom, QuantumWise A/S) за надання академічної ліцензії на право користування пакетом програм Atomistix ToolKit 10.8.2.

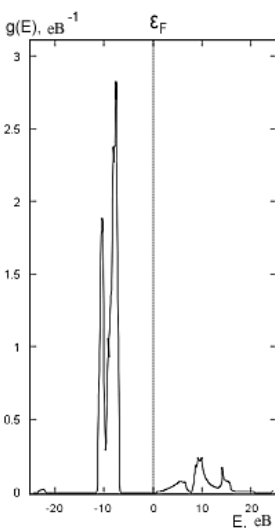


Рис. 12 – Вклад р-орбіталей атома О в щільність станів MgO в моделі GGA – PBE з урахуванням поправки Хабарда $U = 7.86$ eB.

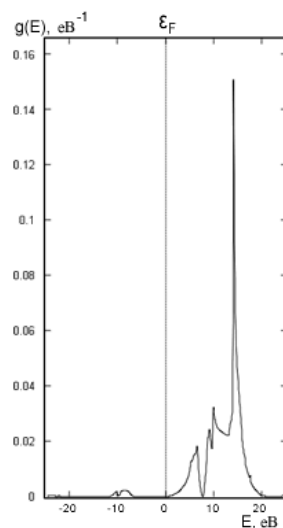


Рис. 13 – Вклад d-орбіталей атома О в щільність станів MgO в моделі GGA – PBE з урахуванням поправки Хабарда $U = 7.86$ eB.

Література

1. Roessler D.M., Walker W.C. Electronic Spectrum and Ultraviolet Optical Properties of Crystalline MgO// Phys. Rev. – 1967. – V.159. – N 3. – P. 733 – 738 [Eg= 7.8eB]
2. Whited R.C., Flaten Ch.J., Walker W.C. Exciton thermoreflectance of MgO and CaO// Solid State Communications. – 1973. – V. 13. – N 11. – P. 1903 – 1905 [Eg=7.8 eB]
3. ВалбисЯ.А., КалдерК.А., КуусманнИ.Л., ЛушикЧ.Б., РатасА.А., РачкоЗ.А., СпрингисМ.Е., ТайтВ.М. Краевая люминесценция экситонов в кристаллах MgO в вакуумной ультрафиолетовой области спектра// Письма в ЖЭТФ.- 1975.-Т. 22, N 2.- С. 83 – 85. [Eg= 7.6 – 7.75 eB]
4. Ulrici B., Ulrici W., Kovalev N.N. Optical absorption in SrO single crystals// Phys. Status Solidi.- 1976.- V. 17.- P. 2305 – 2307 [Eg = 7.2 eB]
5. Pandey R., Jaffe J.E., Kunz A.B. Ab initio band-structure calculations for



- alkaline-earth oxides and sulfides // Phys. Rev. B.- 1991.- V. 43.- N 11.- P. 9228 – 9237 and references there in.
6. *de Boer P.K., de Groot R.A.* The conduction bands of MgO, MgS and HfO₂ // J. Phys.: Condens. Matter.- 1998.- V. 10.- P. 10241 – 10248.
 7. *Chang K.J., Cohen M.L.* High-pressure behavior of MgO: Structural and electronic properties // Phys. Rev. B.- 1984.- V 30.- N 8.- P. 4774 – 4781
 8. *Stepanyuk V.S., Szasz A., Grigorenko B.L., Farberovich O.V., Katsnelson A.A.* Electronic structure and optical properties of MgO: Band structure calculation and cluster model // Phys. Status Solidi B.- 1989.- V. 155.- N 1.- P. 179 – 184
 9. *Kohn W., Sham L.J.* Phys. Rev. 140 (1965) A1133
 10. *Perdew J.P., Burke K., Ernzerhof M.* Generalized Gradient Approximation Made Simple // Phys. Rev. Letters.- 1996.- V. 77.- N 18.- P. 3865 – 3868
 11. *Cococcioni M., de Gironcoli S.* Linear response approach to the parameters in the LDA + U method // Phys. Rev B.- 2005.- V. 71.- P. 35105 – 35120
 12. *Taylor J., Guo H., Wang J.* Ab initio modeling of quantum transport properties of molecular electronic devices // Phys. Rev. B.- 2001.- V. 63.- P. 245407
 13. *Soler J.M., Artacho E., Gale J.D., Garcia A., Junquera J., Ordejon P., Sanchez-Portal D.* The SIESTA method for ab initio order-N materials simulation // J. Phys.: Condens. Matter.- 2002.- V. 14.- P. 2745-2779
 14. *Brandbyge M., Mozos J.-L., Ordejon P., Taylor J., Stokbro K.* Density-functional method for nonequilibrium electron transport // Phys. Rev. B.- 2002.- V. 65.- N 16.- P. 165401
 15. *Wyckoff R.W.G.* Crystal Structures.- New York: Interscience Publishers, 1963.- V. 1, P. 85
 16. *Fiermans L., Hoogewijs R., de Meyer G., Vennik J.* On X-ray photoelectron spectroscopy of alkaline-earth oxides // Phys. Status Solidi A.- 1980.- V. 59.- N 2.- P. 569 – 574
 17. *Bortz M.L., French R.G., Jones D.J., Kasowski R.V., Ohuchi F.S.* Temperature dependence of the electronic structure of oxides: MgO, MgAl₂O₄ and Al₂O₃ // Phys. Scripta.- 1990.- v. 41.- N 4.- P.537
 18. *Anisimov V.I., Aryasetiawan F., Lichtenstein A.I.* First-principles calculations of the electronic structure and spectra of strongly correlated systems: the LDA+U method // J. Phys.: Condens. Matter.- 1997, V. 9.- P. 767 – 808



ЧИ ПОТРІБНІ В УКРАЇНІ ВІНАХОДИ І ВІНАХІДНИКИ ?

Кузнєцов Ю.М., акад.



Це питання я неодноразово задавав собі і представникам владних і державних структур різних рівнів і отримував коротку відповідь "Так, потрібні, але ті, ліцензії за якими можна продати". Тоді я сказав "Так підтримайте і допоможіть виготовити дослідні зразки і провести випробування на працездатність". І тут знову ж таки стандартна відповідь "Грошей немає, шукайте спонсорів". От і виходить така патова ситуація: начебто треба, але державі байдуже і тому винахідник повинен сам потурбуватися про впровадження свого винаходу, тобто в Україні винаходи потрібні тільки винахіднику, а державі? Спробуємо розібратися.

По-перше, розвинута країна не може обійтися без доброї патентної системи (Марк Твен – "Країна без державного патентного відомства і без добрих законів, які захищають винахідників, подібна до рака, котрий може рухатися вбік або назад"), а значить без винахідників та їх винаходів. Так до цього повинні ставитися керівники державних установ та підприємств.

Здобуття Україною статусу незалежної держави в умовах переходу від планової до ринкової економіки потребує вирішення життєво-необхідної для держави проблеми – забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних товарів. Це стає можливим лише через застосування новітніх технологій, основою яких є інтелектуальна власність. Тому питання створення, захисту та ефективного використання об'єктів інтелектуальної власності стає першочерговим завданням. Міжнародна практика розвинених країн світу свідчить про велике значення і провідну роль інтелектуальної власності у процесі формування національного багатства.

Конкурентоздатність розробок визначається наявністю в них нових технологій, пристроїв, речовин, що виявляються в час боротьби за ринок. Економічна конкуренція більшою мірою визначається науково-технічною складовою.

Не менш важливим є соціально-політичний аспект інтелектуальної власності. Ст. 27 Міжнародної хартії прав людини наголошує "Кожна



людина має право на захист її моральних і матеріальних інтересів, що є результатом наукових, літературних або художніх праць, автором яких вона є", тобто на охорону і захист інтелектуальної власності. Згідно з ст. 54 Конституції України "громадянам гарантується ... захист інтелектуальної власності їх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку різними видами інтелектуальної діяльності; ніхто не може використовувати або копіювати їх без його згоди, за винятками, встановленими Законом".

В ст. 41 Конституції України особлива увага приділяється винахідникам і авторам інших об'єктів інтелектуальної власності: "Автор винаходу, корисної моделі, промислового зразка, об'єкту авторського права, ноу-хау та інших аналогічних об'єктів права інтелектуальної власності – ключова особа в його створенні".

В колективних договорах і кошторисах виробничої діяльності підприємств вносять статті для матеріального і морального стимулювання авторів об'єктів прав інтелектуальної власності.

По-друге, свідченням особливої уваги до інтелектуальної власності є створення Верховною Радою України законодавчої бази і наявність комісії з питань науки і освіти, в складі якої є підкомісія з питань інтелектуальної власності. Ця підкомісія, починаючи з дев'яностих років основну увагу зосередила на блоці законів, що декларують права. До цього часу недостатньо розроблений блок законів, що захищають права, і немає механізмів їх реалізації, наприклад патентних судів. Практично відсутній блок законів, що стимулює отримання прав на об'єкти інтелектуальної власності. Тому є над чим працювати, щоб удосконалити патентну систему і збільшити кількість винахідників і раціоналізаторів, які створюють нові винаходи в галузі нової техніки і нових технологій.

По-третє, питанням інтелектуальної власності серйозно почали займатися у ВНЗ України та навіть у деяких середніх школах. Викладаються дисципліни "Основи технічної творчості", "Інтелектуальна власність", "Патентознавство та авторське право" та інші, створена спеціальність "Інтелектуальна власність" в двох десятках державних і недержавних ВНЗ.

В той же час, судячи з різних джерел і статистики кількість винахідників і раціоналізаторів (в Україні) постійно зменшується після розпаду Радянського Союзу та відокремлення України в незалежну



державу. Такий стан сучасності спостерігається в усіх сферах промислового і аграрного виробництва. Кількість промислових підприємств, які були замовниками на нову техніку і нові технології також постійно зменшується (заводи зруйновані, сотні тисяч робітників позбавлені робочих місць, обладнання розпродано як металобрухт), а тому зменшується потреба у винахідниках. Нема потреби, нема соціального, суспільного замовлення на нове і тому спостерігається такий спад винахідників и винаходів. Політика з експорту вітчизняної продукції переорієнтована на імпорт, що додатково знищило вітчизняного виробника.

Замість промислових підприємств, враховуючи дороговизну землі в містах, на їх території розташовуються супер- і мегамаркети, які в основному продають не вітчизняну, а закордонну продукцію, підтримуючи не свого, а чужого виробника. Торговельні центри і складські приміщення розростаються навколо великих міст, і особливо навколо столиці України – Києва.

На наших очах, як гриби, виростають аптеки (хоча ціни на імпортні ліки зростають разом із смертністю, бо немає дешевих ліків вітчизняного виробництва), бензозаправки з брудним бензином, від якого імпортні автомобілі потребують частого ремонту двигунів (бо екологічно забороненими хитрощами піднімають октанове число палива), замки і палаци, які належать до малої частки буржуїв, що пограбували на "приватизації" український народ, проте скорочуються дитячі та спортивні майданчики, бібліотеки, книгарні, зелена зона прибудинкових територій. І все це робиться олігархами та слугами народу всупереч громадської думки і генеральних планів забудови міст, зокрема, нашої столиці Києва.

Інтелектуальна власність стала "чесним" засобом ефективного відмивання грошей "винахідниками" при владі (підписуючи самим собі великі економічні ефекти без реального впровадження, отримуються мільйони гривень і умовних одиниць).

На перший погляд дуже привабливо виглядають створені переважно на паперах технопарки України, які на відміну від відомих технопарків і силіконових долин Японії та США використовують державні кошти для збагачення керівників при науці.

Згідно із законом України "Про спеціальний режим інвестиційної та



інноваційної діяльності технологічних парків" кількість парків зросла до 8, напрямки діяльності яких спрямовані на забезпечення потреб суспільства у високотехнологічній, конкурентоспроможній, екологічній продукції, високоякісних послугах та збільшення експортного потенціалу держави.

Від усіх технопарків в 2003р. згідно звітів реалізовано на зовнішньому ринку 143,2 млн. грн., внутрішньому 1142 млн. грн., а в бюджет надійшло 7,5 млн. грн., тобто 0,58% в державні цільові фонди (які?) 2,83% (див. брошуру Технологічні парки: світовий та український досвід / Під ред. Д.В. Табачника. – Київ: ТПЕЗ, 2004. – 48с.)

Зараз в Україні (що дуже сумно!) 47 тис. винахідників і раціоналізаторів (в 20 раз менше ніж було в 1991р.), а кількість патентів на рік складає до 2000, в той же час в США вона перебільшує 30 тис. на рік, тобто в 15 разів більше.

У ВНЗ та академічних установах створюються (переважно керівниками та їх заступниками) крім технопарків наукові центри, бізнес-центри, науково-дослідні інститути, де витрачаються без ефективної віддачі немалі державні кошти і які не дають жодної ліцензії (в той же час ліцензії вимагаються від авторів винаходів, яким не виділяються кошти і яких не обслуговують вищезгадані парки, центри та інститути для виготовлення дослідних зразків і перевірки їх працездатності).

Нищівний удар винахідництву був нанесений передчасним вступом України до СОТ і перегляд розмірів зборів за подання і підтримання об'єктів промислової власності, особливо винаходів і корисних моделей. Розміри зборів прирівняли до розвинутих держав (а в Україні до іноземних громадян) при низькому рівні життя українських громадян. Це відштовхнуло винахідників підтримувати патенти, особливо в малому і середньому бізнесі, де треба сплачувати 100% тарифів.

Навіть для неприбуткових ВНЗ, де сконцентрований основний науковий і винахідницький потенціал (тому що на заводах практично ліквідовані патентні відділи), 10% теж стало багато у порівнянні з минулим розцінками. Для фізичних осіб, які сплачують 5% від нових тарифів, з'явився збір в Держказначейство.

Тобто всі фінансові потоки по винахідництву від подачі до утримання патентів ідуть тільки в одному напрямку (гра в одні ворота) і зовсім немає витрат на стимулювання винахідників і просування найбільш перспективних винаходів.



Заслужених винахідників України на відміну від радянських часів позбавили усіх пільг (безкоштовне оздоровлення один раз на рік у санаторіях, позачергове і безкоштовне надання державного житла, право на додаткову площу) крім 20% надбавки до заробітної плати, як для всіх заслужених.

ВНЗ практично після подання заявки і отримання патенту їх не підтримують, що наносить нищівний удар по інноваційній діяльності закладу і знешкоджує винахідника, відбираючи у нього надію отримати винагороду, бо згідно міжнародних законів автор і заявник втрачають можливість мати суб'єктивне майнове право і користуватися винаходом може кожний, не висилаючи винахіднику і заявнику жодної копійки.

Повні патенти на винаходи (на 20 років) знищуються на перших етапах їх появи (вони завжди були витратні і це добре розуміють в розвинутих країнах).

В одному із провідних ВНЗ України був проаналізований стан підтримання повних патентів на винаходи за останні 10 років (2000-2010р.р.) і відкрилась така сумна дійсність – з 26 патентів тільки 7 підтримуються, тобто усього 27%. Про яку віддачу від винаходів може йти мова в такій ситуації?!

А відсутність у ВНЗ дослідно-виробничої бази не дає змоги виготовити винахіднику навіть один дослідний зразок, щоб переконатися в його працездатності (відповісти на питання: чи це відповідає об'єктивним законам природи, і чи діє воно?).

У ВНЗ відбили навіть повагу до винахідника, який хоче передати свій досвід до студентів. Адміністрація під виглядом наказів (юридично не законних) почала боротьбу з винахідниками і, що дуже прикро і злочинно, з молодими – студентами і аспірантами, за якими наше майбутнє (Українські Едісони і Кулібіни). Почалося спочатку непомітно, а зараз відверто "мисливство на відьм".

Доказом непотрібності в Україні винахідників і творців є відсутність на титульному листі охоронного документу – патенту прізвища автора(ів), заявника або власника патенту на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Щоб про це довідатися треба читати вкладений в середину опис, який можна як завгодно сфабрикувати. Тобто під титульний лист з мокрим підписом і печаткою можна підкласти в умовах сучасної поліграфічної



техніки який-завгодно текст опису (з формулою), а далі домагатися визнання і винагороди.

Ніколи не виконувалися майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок (стаття 464 ЦК), бо не відпрацьований і не затверджений механізм захисту майнових прав автора і володарів (володільців) патенту (раніше була форма 4-НТ "Акт використання (впровадження)", який повинен був обов'язково підписувати автор(и)), тобто зараз відсутнє виключне право дозволяти використання або перешкоджати неправомірному використанню.

Дуже важко, а практично неможливо, вибити кошти на просування винаходу (розробка технічної документації, виготовлення дослідних зразків, експонування на міжнародних виставках і ярмарках). Сама держава в особі державних мужів і винахідливих бюрократів ставить різні перепони впровадженню нового. Продаж винаходів, нових дослідницьких розробок, технологій вимагає від авторів спритності, пробивної сили, настирливості і певної мужності. Адміністрація різних рівнів (з вищого державного до нижчого – структурного підрозділу підприємства, організації, установи, навчального закладу) дуже рідко заохочує і винагороджує новатора за його спроби і зусилля. Навпаки, його як би заносять в "чорний список", з ним починають боротися, зневажати, заважати, розповсюджувати плітки, а інколи нахабно привласнювати його розробки без посилання і відшкодування отриманих прибутків.

Це – дуже несправедливо по відношенню до автора, а з комерційної точки зору дуже шкідливо, як для нього, так і для держави, хоча саме так виглядають справи практично скрізь.

На державному рівні поки що не до кінця створена законодавча і нормативно-правова база по захисту і стимулюванню винахідницької діяльності.

Багаторазово переробляють у Верховній раді закони, що тільки декларують права на об'єкти інтелектуальної і, зокрема, промислової власності. Причому наспіх зроблені декларуючі закони, в яких залучені нормативно-правові акти інших країн, вже багато разів перероблялися і мають тисячі поправок і неузгоджень. Наприклад, в законі "Про охорону прав на промислові зразки" відповідно до ст.6 "промисловий зразок відповідає умовам патентоспроможності, якщо він є новим і промислово придатним", а в Цивільному кодексі (книга 4 "Права інтелектуальної



власності") умова патентоспроможності обмежена тільки новим (ст.461). Ні в першому, ні в другому випадках не відображенні суттєві ознаки промислового зразка, як результату творчої діяльності в галузі художнього конструювання, бо згідно ст.5 п.2 Закону "об'єктом промислового зразка може бути форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, які визначають зовнішній вигляд промислового виробу і призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб".

Таких прикладів багато. Така ж плутанина і в термінології. Наприклад, спочатку мова йшла про знак для товарів і послуг, потім або одночасно про торговельний знак. В останніх нормативно-правових документах з'явилася торговельна марка. Так, який же термін прийнятий остаточно?

Плутанина йде далі і на сторінках журналу "Інтелектуальна власність" пішла не зрозуміла полеміка про терміни (стаття патентного повіреного України В.Дубровського "Чи є правомірними по суті чинні терміни "корисна модель" та "промисловий зразок"?"). Добре, коли це ведеться фахівцями і дуже погано, якщо дилетантами, і недоучками.

Укрпатент на любую правильно оформлену заявку на корисну модель видає патенти, навіть не роблячи експертизи на новизну в межах України (іде дублювання патентів). Експертиза тільки формальна. В самому Укрпатенті введена система стимулювання експертів і звітності по кількості виданих патентів, а проведених фахових експертиз з залученням спеціалістів з підприємств і наукових установ.

Звіди не дають реальної картини діяльності Укрпатента і Держдепартаменту інтелектуальної власності взагалі. Робиться підтасовка під позитивну динаміку.

Треба докорінно змінити підхід до експертизи заявок на корисні моделі, що автоматично знизить їх кількість, і навіть мати окремі закони про винаходи і корисні моделі, а не в одному.

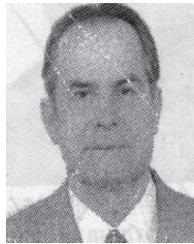
Не зрозуміло, як під поняття "корисної моделі" підпадають способи, речовини і т. і. Сама назва "корисна модель" свідчить тільки про конструктивне виконання, тобто про пристрій.

Таким чином стало все зрозуміло: "Немає потреби в своєму виробництві, не потрібні винаходи, а значить і винахідники". Така, на жаль, відповідь напрошується сама собою, а наша ненька Україна перетворюється в бананову країну нижчого гатунку, а хотілося б вірити в протилежне і краще майбутнє України!!!



ПАНДЕМІЯ ГРИПУ В 2009 РОЦІ: ДЕЯКІ ПІДСУМКИ І НАБУТИЙ ДОСВІД

Андрейчин М. А., акад.



За даними ВООЗ, пандемія грипу H1N1, що отримав назву свинячого, уразила мешканців 199 країн, було зареєстровано понад 14 тисяч випадків смертей. Летальність становила 1,2 %.

В Україні епідемія розпочалась із західних областей і досить швидко розповсюдилась на всю країну. Пік захворюваності припав на листопад-грудень 2009 р., завершення епідемії датують січнем 2010 р. Станом на 29.03.2010 р. в Україні було зареєстровано 6 355 402 захворілих на грип та інші ГРВІ, з яких було відправлено в стаціонар 363 900 і померло 1 127 осіб. Який відсоток склали хворі на пандемічний грип достеменно не відомо.

Одним з перших грип уразив населення Тернопільської області. Попри те, що на початку епідемії її природа не була відома, головне управління охорони здоров'я на 2 тижні раніше, ніж в сусідніх областях, запровадило ізоляційно-обмежувальні заходи, що, на нашу думку, дало позитивні результати, зокрема, у підсумку значно нижчим виявився показник смертності.

Протягом епідемії грипу та інших ГРВІ у Тернопільській області захворіло 58 638 осіб, з них госпіталізовано 6 731, померло 25. Частина хворих лікувалась у клініці інфекційних хвороб медичного університету.

Серед пацієнтів, госпіталізованих з діагнозом грип та інші ГРВІ, переважали особи віком до 30 років – 87 (55,4 %), старше 60 років було лише 3,2 %. У хворих з діагнозом грип, ускладнений пневмонією, розподіл за віком у відсотках принципово не відрізнявся.

Аналіз термінів госпіталізації свідчить, що хворі на грип та інші ГРВІ звертались у стаціонар однаково часто у 1-2-й, 3-4-й дні захворювання і після 4-го дня. У той же час хворі, в яких грип і ГРВІ ускладнився пневмонією, просили медичної допомоги значно пізніше – 35,8 % пацієнтів госпіталізовано на 3-4-й дні, а 52,8 % – аж на 5-14-й дні захворювання.

Грип А підтверджено (методами імунофлюоресценції, полімеразної



ланцюгової реакції – ПЛР) у 43,4 %, грип A/H1N1 – в 11,3 %, грип B ? у 3,8 %, парагрип – у 49,1 %, аденовірусну інфекцію – у 5,7 %, респіраторно-синцитіальну інфекцію – у 5,7 %; у частини хворих одночасно виявляли по 2 і більше збудників. Вказані віруси реєстрували однаково часто як при ускладненому, так і неускладненому перебігу гострого респіраторного захворювання.

Серологічні дослідження під час епідемії грипу та інших ГРВІ 2009 р. дозволили уточнити етіологічний діагноз лише у половини хворих. Позитивну динаміку (наростання титру антитіл у 4 рази і вище) відзначено у 43,7 % хворих, у тому числі до A/H1N1 – у 20,1 %, A/H2N2 – у 10,1 %, A/H3N2 – у 13,7 %, A/H1sw – у 15,3 % із обстежених на пандемічний грип), B – у 13,2 %. Одночасне наростання титру антитіл до двох і більше збудників спостерігалось у 25 осіб.

У 18 пацієнтів виявлено вірус пандемічного грипу A(H1N1) Каліфорнія, у тому числі у 2-ох – із секційного матеріалу (за даними Центральної СЕС м. Києва та Інституту епідеміології та інфекційних хвороб ім. Л.В. Громашевського). Новий вірус грипу виявлено і у дітей, і у дорослих, як у померлих, так і у тих, що одужали (значно частіше), навіть при легкому перебігу хвороби.

Лікування хворих проводили відповідно до наказу № 813 МОЗ України від 11.11.09 р. 96,7 % пацієнтів у комплексній терапії отримували протівірусний препарат таміфлю. У випадках пневмонії застосовували антибактерійні препарати у вигляді монотерапії або комбінації (захищені пеніциліни, цефалоспорины III-IV покоління + фторхінолони III покоління, макроліди, карбапенеми IV покоління). Також призначали дезінтоксикаційні засоби, імунокоректори, муколітики.

Незважаючи на інтенсивне лікування, в області померло 25 хворих, більшість з яких молодого віку. Тяжкість їх стану була обумовлена прогресуючим ураженням легень з розвитком респіраторного дистрес-синдрому. Привертав увагу відносно частіший фатальний кінець увагітних. Ймовірно, основною причиною цього є те, що увагітність засвоює суттєве станом, який, попри фізіологічність, усе ж супроводжується істотним зниженням компенсаторних і захисних резервів макроорганізму. До того ж, більшість померлих була у віці до 30 років, а ця група населення в Україні мала контакту з вірусом грипу A/H1N1



(останняй епідемія була ще у 1976-1979 рр.) і тому не володіла навіть найменшим імунітетом донього.

В основі патогенезу пандемічного грипу лежить проникнення вірусу в організм людини. У цілому механізм дії його збудника аналогічний ураженням, спричиненим іншими штамами вірусу грипу. Вхідними воротами є циліндричний епітелій, що вистилає трахеобронхіальне дерево, включаючи найтонші бронхіоли. У цих клітинах відбувається перший цикл реплікації вірусу, що триває близько 4-6 год. Вихід зрілих віріонів супроводжується масовою загибеллю епітелію і наступним проникненням накопиченого вірусу в щене інфіковані клітини. Відтак реплікація вірусу відбувається у геометричній прогресії, тож вже за першодобу хвороби досягається вкрай високий рівень віремії та інтоксикації організму хворого.

Важливо, що віруси грипу практично позбавлені тропності до альвеолоцитів. До того ж, патоморфологічно навіть притяжких гіпертоксичних формах грипу вираженої прямої деструкції альвеолоцитів немає.

Надалі, у зв'язку з некрозом епітелію й руйнуванням природного захисного бар'єру, вірус із місць первинної локалізації досить швидко попадає в кровообіг і внутрішні органи з розвитком стадії вірусемії й генералізації інфекції. Характерною особливістю патогенезу є значна інтоксикація, яка розвивається внаслідок масивної загибелі клітин, уражених вірусом. Відтак розвивається характерне пошкодження судин, знижується їх тонус, підвищується ламкість, збільшується вірогідність розвитку кровотеч.

Тому грип є передусім не стільки генералізованою вірусною інфекцією, скільки системним токсикозом і геморагічним капіляротоксикозом з переважним ураженням мікросудин верхніх дихальних шляхів, легень і головного мозку. Дуже характерним наслідком системного капіляротоксикозу при грипі є геморагічний набряк передусім високоваскуляризованих органів – легень, мозку і його оболонок.

Таким чином, можна стверджувати, що патогенетично "грипозні пневмонії" фактично є геморагічним набряком легень, а запальні процеси, пов'язані з реплікацією вірусу і токсинемією, є тільки тригерним фактором, що запускає капіляротоксикоз. Набряк легень у цій



ситуації закономірно призводить до гіпоксії, що, у свою чергу, підсилює дифузний набряк головного мозку з наступним його набуханням і порушенням життєвих функцій. Наведене вище чітко доводить, що грипозні пневмонії і менінгоенцефаліти за своєю суттю не є такими, тому що в їх основі немає інтенсивного запалення.

На нашу думку, варто погодитися з пропозицією змінити номенклатуру на звускладнень при грипі, щоб відобразити дійсну суть зазначених процесів. Так, "грипозні пневмонії" і "грипозні менінгоенцефаліти" доцільно класифікувати як геморагічний набряк легень і мозку.

Щоправда патологічна дія вірусу грипу створює можливість приєднання вторинної бактерійної інфекції, зокрема в дихальній системі – грип "відчиняє двері" вторинній мікрофлорі.

Зазначені патогенетичні особливості грипу мають враховуватися при лікуванні таких хворих. Годі очікувати при набряку легень і мозку лікувальної дії навіть найпотужніших антибіотиків! Нині у пошуках найбільш ефективних етіотропних препаратів, які можна було б використовувати при грипі, лікарі зупинила свій вибір передусім на двох протівірусних препаратах – озельтамівірі (таміфлю) і занамівірі (реленза).

Саме озельтамівір сьогодні є чи не найпотужнішим селективним інгібітором вірусних ферментів, а отже – дуже дієвим етіотропним протигрипозним засобом. Та у разі розвитку так званої вірусної пневмонії при грипі ефективність зазначеного препарату істотно обмежена – він має "точку прикладання" тільки за умови максимально раннього його призначення – ще в інкубаційному періоді захворювання і вперші 24-48 годин відпочатку клінічних проявів. Від цього прямо залежить лікувальна ефективність, а отже – і прогноз при грипі A/H1N1.

Не слід забувати й про неминучі токсичні прояви протівірусної терапії і недоведену ще безпеку для вагітних. З огляду на це варто пам'ятати застереження інструкції для медичного використання препарату: "Таміфлю слід призначати під час вагітності або лактації тільки тоді, коли переваги від його застосування перевищують потенційний ризик для плоду або малюка".

На початковому етапі набряк ще не виходить за межі інтерстицію бронхів базальної мембрани альвеолоцитів. Незважаючи на відсутність



пропотівання рідини в альвеоли, рівень гіпоксії може бути вже досить значним і проявлятися наростаючими ознаками гострої дихальної недостатності у вигляді занепокоєння, відчуття нестачі повітря, швидко наростаючої задишки з ціанозом, хоча клінічна картина в легенях досить мізерна (жорстке дихання, поодинокі сухі хрипи, незначне ослаблення дихання). Рентгенологічно у фазі інтерстиціального набряку легень можна виявити тільки посилення легеневого малюнка. Наступним етапом є пропотівання рідини та проникнення клітин крові вже в альвеоли. Із цього моменту набряк стає альвеолярним, а отже – важкокерованим, з усіма властивими для нього клінічними ознаками і наслідками.

Саме патогенетична протинабрякова, судинозахисна та антигіпоксична терапія є найбільш ефективною у фазі інтерстиціального набряку. Розвиток альвеолярного набряку легень часто відбувається лавиноподібно, лікування нерідко вже є малоефективним, а прогноз для життя хворого стає відповідно несприятливим. За таких обставин не виправдала себе штучна вентиляція легень, оскільки цим способом не вдається здійснити насичення крові киснем, коли легені фактично залиті тканинною рідиною. Проте вже сконструйовані апарати, які роблять це обхідним шляхом, але вони потребують вдосконалення.

Епідеміологічна ситуація, що склалася в Україні, ускладнювалася панічними настроями серед населення, які провокувалися абсурдними слухами і порадами, ажіотажним попитом і нестачею засобів протиепідемічного захисту (марлевих масок, захисних окулярів, оксолінової мазі, противірусних препаратів). Боротьба з грипом була надто політизована. Немало провідних політиків демонстрували свою турботу про здоров'я населення роздаванням масок і іншими шоу. А одна з претенденток на посаду президента держави навіть прилюдно заявляла, що в західних областях поширилась легенева чума, а не грип.

Звичайно, що найбільше навантаження в даній ситуації випало на організаторів охорони здоров'я області та дільничних терапевтів і педіатрів. Від населення та медичних працівників почали надходити сотні дзвінків щодо правильної поведінкової, діагностичної та лікувальної тактики як для самого медичного працівника, та і з організації надання медичної допомоги в екстремальній ситуації при величезній кількості захворілих.



Оцінивши ситуацію та з метою оперативного реагування і організації оптимального діагностично-лікувального процесу в умовах епідемії ГРВІ та грипу, що невпинно зростала, у жовтні 2009 р. в Тернопільській області було створено 22 мобільні, постійно-діючі виїзні бригади, які були закріплені за кожним районом області. У лікарнях Тернополя було розгорнуто додатково по 50-70 ліжок для госпіталізації важкохворих на ГРВІ та грип з ускладненнями.

Кожна з мобільних консультативних бригад складалася з 3-4 висококваліфікованих спеціалістів – терапевта, педіатра, анестезіолога-реаніматолога. В окремих випадках, а саме в бригади, які виїжджали в райони області, де відмічався найвищий рівень захворюваності, додатково було включено й інфекціоніста або епідеміолога.

Основним завданням кожної комплексної мобільної бригади було терміново прибути в районну лікарню і разом з медичним персоналом, який вже працював в осередку, оцінити епідеміологічну ситуацію, організувати медичне сортування хворих, обстежити всіх важкохворих дорослих та дітей, визначити показання до госпіталізації, призначити або відкоригувати необхідний комплекс медикаментозного лікування, а за необхідності – транспортувати важкохворих санітарним транспортом в медичні установи області – обласну університетську лікарню або обласну клінічну дитячу лікарню.

Щоденний моніторинг захворюваності та госпіталізації хворих на ГРВІ та грип і їх ускладнення засвідчили, що вже, починаючи з 5-7 дня після введення ізоляційно-обмежувальних заходів, з'явилася тенденція до зниження як кількості самих захворювань, так і показника госпіталізації.

Важливо підкреслити, що вже через 10 днів рівень захворюваності серед населення області і м. Тернополя знизився нижче епідемічного порогу. Ми переконані, що посильний вклад у відновлення доепідемічної ситуації в області внесла своєчасна організація та активно проведена організаційно-методична та консультативно-лікувальна робота зазначених мобільних бригад.

З огляду на необхідність своєчасного та оперативного проведення комплексу протиепідемічних, у т.ч. інформаційних, та лікувально-профілактичних заходів, у Тернопільському медичному університеті вперше в Україні екстрено був випущений спеціалізований номер



всеукраїнського науково-практичного медичного журналу "Інфекційні хвороби", в якому висвітлювалися останні досягнення у діагностиці грипу та лікуванні хворих.

Враховуючи панічний стан, що поширювався серед населення Тернопільської області, ситуація вимагала створення структури чіткого інформування населення. У зв'язку з цим було створено університетську цілодобово діючу гарячу телефонну лінію, про що було терміново повідомлено по радіо та каналах телебачення. Організовано виступи на радіо і телебаченні провідних клініцистів університету щодо ситуації, яка склалася у зв'язку з поширенням грипу та гострих респіраторних захворювань. До чергувань на гарячій лінії були залучені викладачі клінічних кафедр університету. Одночасно працювало три телефонних апарати з різними номерами. До складу чергової бригади були включені лікарі – педіатри, терапевти та інфекціоністи. Крім цього, було налагоджено зв'язок із всіма станціями та відділеннями швидкої медичної допомоги області, які, відповідно до домовленості, оперативно виїжджали до хворих за вимогою чергового лікаря гарячої лінії. Серед основних завдань, які ставилися перед працівниками гарячої лінії, було відповідати на запитання населення і за обставинами давати поради і допомогу з питань як себе потрібно поводити, коли у сім'ї є хворий, куди звернутися за медичною допомогою, як запобігти інфікуванню членів сім'ї. Допомагали хворому і членам його сім'ї викликати лікаря, бригаду швидкої медичної допомоги тощо. За необхідності працівники телефонної гарячої лінії забезпечували виїзди у райони Тернопільської області консультативно-лікувальних бригад медичного університету.

До боротьби з наступною епідемією грипу, яка неминуха, треба готуватись заздалегідь. У 2009 році вакцини проти пандемічного грипу не було, тепер вона є і вже треба щепити населення. Істотно зміцнено лабораторну базу, що дає змогу здійснювати систематичний моніторинг за циркуляцією вірусів грипу та інших гострих респіраторних захворювань. Добре зарекомендували себе організовані на кафедрі інфекційних хвороб з епідеміологією ТДМУ ім. І.Я. Горбачевського спеціалізовані курси тематичного вдосконалення "Проблеми грипу та ГРВІ" для лікарів області усіх спеціальностей.



ІСТОРІЯ, ЗАКОНОМІРНОСТІ І ПРОГНОЗУВАННЯ МАСОВИХ РОЗМНОЖЕНЬ ДЕЯКИХ ШКІДЛИВИХ КОМАХ

Білецький Є. М., акад.



Масові розмноження і міграції шкідливих комах відомі людству з давніх-давен. Вони завжди вражали уяву своєю грандіозністю і гаданою несподіванкою, особливо шкідники сільськогосподарських і лісових культур. Іноді пандемічні спалахи їх чисельності охоплюють площі десятки й тисячі квадратних кілометрів, а народне господарство потерпає від величезних збитків.

За останні 142 роки (1854-1995 рр.) відбулося п'ять глобальних спалахів масового розмноження хлібних клопів, що були одночасно в 1909-1912, 1924-1927, 1936-1942, 1950-1956 і 1995-2003 рр. в Росії, Україні, Алжирі, Болгарії, Ірані, Іраку, Іспанії, Румунії, Єгипті, Марокко, Палестині, Сирії, Тунісі, Туреччині і Франції.

Враховуючи безсумнівну актуальність прогнозування масових розмножень шкідливих комах, ми виконали ретроспективний аналіз історичних даних про спалахи їх чисельності в просторі і часі.

1. Історія і закономірності масових розмножень деяких видів шкідливих комах

Наведена хроніка масових розмножень основних найбільш поширених шкідників сільськогосподарських і лісових культур (види, роки масових розмножень у просторі й часі).

1.1. Прус, або сарана італійська. Перше масове розмноження цього шкідника згадується в літописах у 1008 р. (жорстока посуха) у Київській Русі, наступне в 1094-1095 рр., потім у 1103 р. У 1195-1196 рр. знову нашестя сарани італійської. Наступне масове розмноження цього шкідника хроністи відмітили в 1647-1649 рр., особливо пам'ятним був 1648 р. "Саранча барзо великая на усей Украине была...".

2.1. Совка озима. Масові розмноження її відомі в Європі з 1572 р., в Україні – 1638 р., Поволжі – 1764 р.

3.1. Совка-гамма. Масові розмноження її в Україні відмічені в 1826-1829, 1833, 1839-1840, 1854, 1859-1861, 1864-1865, 1870-1871, 1878-1879, 1888-1889, 1899-1900, 1910, 1912-1913, 1922, 1928-1930, 1946, 1953, 1962-1963, 1988, 1995-1996 рр. Сторічні цикли масового розмноження цього шкідника: 1864-1963; 1888-1988 рр.



4.1. Совка люцернова або льонова. Масові розмноження цього шкідника відомі в Україні в наступні роки: 1875, 1879, 1881-1882, 1886-1888, 1892-1894, 1897-1898, 1904-1905, 1928, 1945, 1948-1949, 1953, 1976-1978 рр. Сторічні цикли: 1875-1976; 1879-1978 рр.

5.1. Стебловий (кукурудзяний) метелик. За останні 132 роки (1869-2000) в Україні відбулося 10 масових розмножень стеблового метелика: 1869-1870, 1879-1880, 1886-1887, 1892-1901, 1911-1918, 1929-1934, 1961-1962, 1977-1978, 1986-1996, 2000-2008 рр.

6.1. Лучний метелик. Масові розмноження лучного метелика в Україні вперше згадуються в літопису Самовидця в 1686 році, в Росії – 1769 р. (Астраханська обл.). За 147 років (1854-2000) в Україні зареєстровано 14 спалахів масового розмноження цього небезпечного шкідника: 1854-1857, 1865-1869, 1873-1880, 1892-1893, 1900-1903, 1910-1916, 1919-1922, 1925-1932, 1935-1937, 1947-1950, 1956-1957, 1972-1978, 1986-1988, 2000-2002 рр. Сторічні цикли: 1873-1972 рр.; 1900-2000 рр.

7.1. Шкідлива черепашка. Масові розмноження шкідливої черепашки в європейському ареалі відомі з 19 століття, а як небезпечний шкідник пшениці і ячменю вона відома з давніх-давен.

8.1. Жужелиця хлібна мала. За період 1863-2003 рр. у Східному Лісостепу України масові розмноження цього шкідника були в наступні роки: 1863-1865, 1880-1881, 1903-1905, 1923-1925, 1931-1938, 1946-1947, 1952-1953, 1957-1959, 1963-1964, 1966-1967, 1979-1984, 1991-1992, 2003-2007 рр.

9.1. Гессенська муха. Для України відомі 19 спалахів масового розмноження гессенської мухи в 1847-1848, 1855-1856, 1874-1876, 1879-1880, 1896-1898, 1900-1903, 1901-1911, 1923-1925, 1930-1932, 1936-1938, 1947-1948, 1952-1955, 1961-1963, 1968-1969, 1972-1973, 1979-1980, 1986-1987, 1991-1992, 2000-2003 рр.

10.1. Шведська муха вівсяна. Шведська муха як шкідник відома з 18 століття в Швеції; з 1825 і 1837 рр. в західній частині Латвії; у 1867-1870 рр. вона сильно пошкодила посіви зернових культур в Німеччині і Сілезії.

11.1. Кузька, або хлібний жук. За період 1841-1996 рр. в Україні відмічено 17 спалахів масових розмножень хлібних жуків, а саме: в 1841-1842, 1845-1847, 1856-1858, 1860-1862, 1868-1870, 1879-1880, 1886-1888, 1896-1903, 1906-1910, 1915-1917, 1924-1925, 1936-1939, 1956-1958, 1962-1964, 1966-1969, 1980-1984, 1996-2003 рр. Сторічні цикли: 1856-1956; 1862-1962. Із 17-ти масових розмножень 15 або 88% точно починалися в роки посух.

12.1. Звичайний буряковий довгоносик. Масові розмноження цього шкідника мали місце в 1851-1855, 1868-1869, 1875-1877, 1880-1886, 1892-



1893, 1896-1897, 1904-1906, 1909-1911, 1920-1922, 1928-1930, 1936-1940, 1947-1949, 1952-1957, 1963-1964, 1973-1976, 1986-1988, 1995-2002 рр. Сторічні цикли: 1851-1952; 1896-1995. Із 17-ти спалахів чисельності 15, або 88% починалися точно в роки посух. Одночасно масові розмноження мали місце в 1905 р. – Угорщина, Україна; 1922-1923 – Болгарія, Україна; 1937-1938 – Угорщина, Україна; 1947-1948 – Німеччина, Україна; 1962-1964 – Болгарія, Україна, Югославія.

13.1. Білан капустиний. Масові розмноження цього широко розповсюдженого шкідника капустяних культур були в 1846-1847, 1851-1852, 1854-1855, 1862, 1866, 1868, 1910, 1913, 1927, 1931-1932, 1936-1937, 1947-1948, 1981-1982, 1991-1992 рр., при цьому більш ніж 65% із них починалися в роки посух. Сторічні цикли: 1846-1947; 1847-1947 рр.

14.1. Совка капустяна. Розмножувалася у великій кількості в Україні в наступні роки: 1871, 1878-1879, 1896, 1904-1905, 1908-1909, 1912-1914, 1922-1923, 1927-1928, 1932, 1937-1938, 1956-1957, 1964-1965, 1969-1970, 1985-1986, 1995-1996 рр. Із 15-ти масових розмножень капустяної совки 10, або 67% починалися в роки посух. Одночасно цей шкідник розмножувався в масі в 1912 р. – Угорщина, Україна; 1935-1938 – Румунія, Україна; 1964-1965 – Росія, Україна, Угорщина, Сербія.

15.1. Яблунова горностаєва міль. Її масові розмноження в Україні зареєстровані в 1843-1845, 1857-1858, 1874-1875, 1884-1885, 1894-1896, 1903-1905, 1916-1919, 1924-1925, 1934-1936, 1946-1948, 1957-1959, 1965-1967, 1973-1975, 1985-1987, 1994-1996 рр. Із 15-ти масових розмножень цього шкідника 11, або 73,3% починалися в роки посух.

16.1. Яблунова плодожерка. Є космополітом, вона трапляється в усіх регіонах світу, де вирощують яблуню. В Україні її масові розмноження мали місце в наступні роки: 1855-1856, 1868-1869, 1879-1880, 1885, 1888-1890, 1894-1896, 1898-1899, 1936-1937, 1950-1952, 1955-1956, 1960-1961, 1986-1987, 1993-1996, 2007-2008 рр.

17.1. Зимовий п'ядун. В Україні зимовий п'ядун розмножувався в масі в наступні роки: 1844-1845, 1848-1850, 1856, 1868-1869, 1880-1881, 1892-1893, 1903-1904, 1911-1912, 1948-1951, 1953-1954, 1957-1965, 1967, 1972-1977, 1979-1980, 1986, 1993-1994, 1999-2001 рр. Із 17-ти спалахів чисельності 15, або 88% починалися в роки посух.

18.1. Кільчастий шовкопряд. Масові розмноження його в Україні спостерігалися в 1826-1828, 1838-1839, 1843-1844, 1849-1850, 1856-1857, 1862-1866, 1882-1883, 1889-1890, 1903-1907, 1915-1916, 1923-1925, 1933-1936, 1947-1948, 1956-1957, 1967-1968, 1977-1978, 1987-1988, 1998-1999 рр.



Із 18-ти масових розмножень цього шкідника 15, або 83% починалися в роки посух. Синхронно масові розмноження його відбувалися в 1882-1883 рр., 1947-1948, 1997-1998 – Росія, Україна; 1955-1956 – Башкирія, Болгарія, Угорщина, Нідерланди, Румунія, Угорщина, Україна.

19.1. Білан жилкуватий. Один із самих розповсюджених шкідників плодових і лісових культур. Відомий з давніх-давен. В Україні його масові розмноження відбувалися в 1838-1839, 1849-1853, 1859-1860, 1867-1869, 1896-1897, 1906-1907, 1910-1911, 1916-1917, 1923-1925, 1933-1934, 1946-1948, 1954-1956, 1966-1967, 1980-1983, 1993-1994, 2003-2004 рр. Із 16-ти спалахів масових розмножень 12, або 75% починалися в роки посух.

20.1. Непарний шовкопряд. Самий розповсюджений шкідник дуба. За останні 158 років в Україні відмічено 19 масових розмножень цього шкідника в наступні роки: 1837-1839, 1841-1842, 1850-1852, 1859-1863, 1868-1871, 1877-1880, 1886-1887, 1895-1898, 1907-1910, 1912-1914, 1920-1923, 1931-1936, 1942-1944, 1948-1952, 1956-1957, 1964-1968, 1972-1979, 1982-1988, 1995-1997 рр.

21.1. Золотогуз. З 1841 по 1997 рр. в Україні було 22 спалахи масових розмножень золотогуза в наступні роки: 1841-1842, 1847-1848, 1855-1856, 1859-1860, 1862-1863, 1867-1869, 1880-1881, 1885-1888, 1896-1897, 1907-1909, 1912-1913, 1920-1921, 1924-1925, 1929-1930, 1933-1934, 1937-1941, 1948-1951, 1958-1959, 1965-1967, 1971-1973, 1983-1984, 1997-2000 рр.

22.1. Зелена дубова листовійка. Масові розмноження її відбувалися в 1853-1854, 1864, 1875, 1886, 1906-1910, 1923-1925, 1929, 1947-1949, 1952-1954, 1961-1964, 1966, 1968, 1972-1975, 1983-1984, 1986-1988, 1992, 1996-1998, 2003 рр. Із 18-ти масових розмножень цього шкідника 16, або 89% точно починалися в роки посух.

23.1. Шовкопряд сосновий. За останні 156 років (1839-1995) в Україні було 17 масових розмножень шовкопряда соснового: 1839-1842, 1850-1854, 1863-1870, 1875-1877, 1883-1884, 1890-1891, 1896-1900, 1902-1904, 1913-1915, 1923-1927, 1937-1941, 1947-1953, 1961-1967, 1971-1973, 1977-1978, 1983-1988, 1995-1998 рр.

24.1. Шовкопряд-монашка. За період 1846-1999 рр. в Україні відмічено 13 масових розмножень цього шкідника в наступні роки: 1846-1849, 1851-1852, 1855-1860, 1863-1867, 1889-1892, 1905-1907, 1925-1927, 1937-1942, 1946-1950, 1952-1960, 1978-1980, 1987-1989, 1999-2000 рр.

25.1. Сосновий п'ядун. Масові розмноження його в Україні зареєстровані в 1869-1872, 1875-1880, 1890-1896, 1914-1915, 1918-1919, 1923-1927, 1937-1941, 1947-1948, 1956-1957, 1961-1966, 1971-1972, 1975-1980, 1988-1992, 1995-1999 рр.



26.1. Совка соснова. Її масові розмноження в Україні були в 1825-1827, 1888, 1892, 1912, 1922-1925, 1930-1931, 1938-1940, 1949-1951, 1957-1959, 1962-1964, 1973-1975, 1983-1987, 1997-2000 рр.

27.1. Звичайний сосновий пильщик. Спалахи масового розмноження цього шкідника в Україні були в 1838-1839, 1842-1844, 1848-1849, 1854-1855, 1875-1876, 1883-1884, 1887-1891, 1899-1900, 1903-1904, 1910-1911, 1926-1930, 1932-1933, 1936-1938, 1941-1943, 1947-1950, 1956-1957, 1966-1968, 1972-1973, 1975-1976, 1978-1980, 1983-1984, 1991-1994, 1996-2000 рр.

28.1. Рудий сосновий пильщик. Його масові розмноження в Україні відбувалися в 1880-1881, 1886-1867, 1893-1894, 1907-1908, 1917-1918, 1922-1924, 1934-1937, 1945-1948, 1950-1955, 1958-1960, 1964-1966, 1972-1973, 1975-1976, 1978-1980, 1983-1984, 1991-1994, 1995-2000 рр.

2. Закономірності масових розмножень шкідливих комах

У найбільш поширених комах – шкідників сільського і лісового господарства нами виявлена поліциклічність або багаторічна повторюваність їх масових розмножень через різні проміжки часу, а саме, двохсотрічні, сторічні і внутрішньовікові популяційні цикли з періодами 5-6, 6-7, 7-8, 8-9, 9-10, 11-12, 12-14, 16, 21-24 і 44 роки. Аналогічні часові періоди виявлені багатьма дослідниками [5,6], у повторюваності космічних, геофізичних і трофічних чинників, що обумовлюють динаміку популяцій комах у просторі й часі.

Однією із фундаментальних закономірностей масових розмножень комах (популяційних циклів) є їхня просторово-часова синхронізація. Остання пояснюється тим, що об'єкти неживої і живої природи побудовані із одних і тих самих хімічних елементів, які представлені в періодичній системі Д.І. Менделєєва, а також і тим, що закони збереження енергії справедливі для будь-яких систем. До того ж, відомо, що живе формується і розвивається в зовнішньому середовищі під впливом останнього, тому неминуча синхронізація ритмів і циклів неживої і живої природи, від молекулярно-генетичного до біосферного рівня біологічної організації.

3. Прогнозування масових розмножень шкідливих комах

Нами для порівняльного аналізу залежності земних процесів прогнозування, насамперед, масових розмножень шкідливих комах, були вперше використані роки різких змінень сонячної активності (CA), або так



звані реперні роки (сонячні репери). Останні відомі за період 1700-2010 рр. (Інтернет). З метою обґрунтування прогнозування масових розмножень шкідливих комах в Україні, ми виконали порівняльний аналіз спалахів їх чисельності у зв'язку з різкими зміненнями сонячної активності (табл. 3.1).

3.1. Масові розмноження деяких шкідливих комах в Україні і різкі змінення сонячної активності

Назва шкідника	Початок чергових масових розмножень, %	
	В роки різких змінень СА	В інші роки
Саранча італійська	94,4	5,6
Совка озима	95,0	5,0
Стебловий метелик	80,0	20,0
Лучний метелик	92,8	7,2
Шкідлива черепашка	90,9	9,1
Жужелиця хлібна мала	84,6	15,4
Гессенська муха	94,7	5,3
Шведська муха	84,6	15,4
Кузька, або хлібний жук	82,3	17,7
Звичайний буряковий Довгоносик	82,3	17,7
Совка капустяна	80,0	20,0
Яблунева міль	66,7	33,3
Яблунева плодожерка	71,4	28,6
П'ядун зимовий	88,2	11,8
Шовкопряд кільчастий	94,4	5,6
Шовкопряд непарний	94,7	5,3
Звичайний сосновий пильщик	86,9	13,1
Рудий сосновий пильщик	80,0	20,0

Із цієї таблиці випливає, що від 66,7 до 95% масових розмножень найбільш поширених видів комах, що пошкоджують сільськогосподарські і лісові культури, починалися в роки різких змінень сонячної активності. Отже, роки різких змінень СА, або роки сонячних реперів рекомендується використовувати для розробки алгоритму прогнозування масових розмножень шкідливих комах.

Висновки.

Вперше показана поліциклічність масових розмножень деяких видів шкідливих комах. Закономірності просторово-часової синхронізації їх популяційних циклів. Розроблені алгоритми багаторічного прогнозування масових розмножень найбільш поширених шкідників сільського і лісового господарства.



КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ РУХ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ (кінець XVIII – початок XIX ст.)

Дейнега І.І., акад.

Починаючи з XVIII ст. Московщина прикладала всі зусилля з метою асимілювати український народ, вибити з нього все те, що "пахло українським духом". Російським шовіністам здавалося, що в Україні нічого вже українського, чи як тоді казали, мазепинського, не лишилося. Але могутній дух Наливайка, Павлюка, Богдана Хмельницького, Мазепи й тисяч їм подібних вітав на Україні й кликав до боротьби за державність і волю.

Московські царі дивились на Україну-Гетьманщину, як на вигідну й багату колонію, але бунтівну й свободолюбну. Одразу духовно опанувати Україну в той час вони були неспроможні, а тому обережно підкопували існуючий там лад і намагалися наблизити Україну до ладу московського. Це і зрозуміло, бо Україна-Гетьманщина була в ті часи форпостом на півдні, природнім захистом і від диких татар (Крим), і від могутньої в той час Османської імперії.

З другого ж боку, вільнолюбне Запоріжжя (державна в державі) було пострахом не тільки для татар, турків, Польщі, а й загрозою самій Москві. Остання добре пам'ятала силу козацького війська на початку XVII ст., в добу "сумного часу".

Починаючи від Петра I московські царі систематично й планово дотримувалися єдиної політики щодо України: ослабити її, а потім знищити. Петро I провадить війну на півночі й півдні (зі шведами й Кримом та Туреччиною) виграшними козацькими силами, як рівно ж, найбільші й найважчі податки (потрібні для ведення війни) грішми та натурою Москва накидає на Гетьманщину (Лівобережжя). Найбільше погонців – людей з підводами, що складали тодішні військові обози – беруться з Гетьманщини; найбільше робочої сили – копати канали, будувати фортеці, для технічного обслуговування фронту – беруть з Гетьманщини.

Усі козацькі полки у війні зі шведами й Туреччиною ставлять у найнебезпечніших місцях. Гетьманські війська, як і робочу силу українську погано харчували, погано одягали... І не дивно, що на Україну поверталось тоді лише 7-10 процентів козаків та молоді – усі гинули у Московщині.



Не дарма й пісня тоді склалася:

**"... Як поїхав у Московщину,
Навіки загинув..."**

Крім цього, в Україні "на постої" впродовж війни були розквартировані московські війська. Ця нищівна, розкладницька й руйнівна сила – добре далася в тямки Гетьманщині. В ті часи кожний господар, у якого стояв московський солдат, мусів годувати, одягати й доглядати його.

Наприкінці XVIII ст. московська влада вважала українську ідею назавжди знищеною. Але в народі жила ідея державності й глибока віра у відродження Гетьманщини – України. Вища українська верства – шляхта, часто й рідну мову втративши, частково опинилась на службі ворога, але прагнення до української державності зберігала свято, жертвенно, з любов'ю і вірою... Тому ця шляхта використовувала слушні часи для державного відродження, боролася за політичне та правне становище українства.

За царя Павла I почалось відновлення політичного та правного ладу в Гетьманщині, скасованого попередниками. При царському дворі була тоді досить впливова українська шляхта – Безбородько, Мирович, Капністи та ін. І ця шляхта впливала на Павла I (ще за цариці Катерина II царевич Павло був під впливом представників української шляхти). З розпорядження Павла I повернуто в Гетьманщині судовий розпорядок; знову Гетьманщина адміністративно та територіально поділяється на полки, сотні; вже була згода Павла I і на вибори гетьмана, на відновлення військової влади, і навіть воскресла назва – Гетьманщина. Надії були великі, але до здійснення далекі.

Такий напрям української політики московського уряду був нетривкий. Ліберальність царя Павла I треба пояснити більше не любов'ю до України, не гуманністю, а тим, що він, син цариці Катерини II, всією своєю істотою ненавидів матір за те, що вона скинула з престолу і закатувала його батька – Петра III, захопила московський престол, який на його думку, належав йому, як наслідникові – синові попереднього імператора. І тому новий державний лад, введений Катериною II, він вирішив скасувати і відновити старий. Це торкнулося й Гетьманщини. Своїх задумів Павло I не встиг здійснити, бо пав жертвою власних дітей (його задушили з намови Олександра I й Миколи I) і царював він лише 6 років (1796-1801).

По смерті Павла I українська політика повернулася знову до реформ Катерини II.



... Катерино, вража мати, що ти наробила,

Степ зелений, край веселий та й занапастила...

Пізніше надія на відродження українського державного ладу Гетьманщини ще з'являлася. Так, у 1813 р. був наказ Москви організувати добровільні козацькі полки на Гетьманщині проти Наполеона І, а пізніше, в 1832 р., такі ж полки були організовані проти поляків (польське повстання). Українство тішилось надіями на поліпшення політичного та правового стану, мріяло про повернення старого ладу. Але ці надії не здійснилися: загроза Московщині минула й козацькі полки вислано на Кубань.

Катерининська політика поглиблювалася: 1833 р. скасовано Литовський Статут – кодекс законів в Гетьманщині та Магдебурзьке право. Правда, з Литовського Статуту було введено лише декілька статей, зокрема, Норми Спадщинного права до "Зводу законів Російської Імперії", і то лише в Гетьманщині та Слобожанщині.

Отже, з цього часу (1833 р.) в Південній Україні запанувало суворе, жорстоке московське право. В основу цього права лягла азійська деспотія з домішкою тодішнього європейського поліційного ладу. Таким чином нові московські закони принесли в Україну цілковите поневолення.

Державний лад був побудований на засадах рабства. Це і є характерна особливість Московського "Зводу законів", тодішньої московської політики в Україні.

Єдиною вільною людиною в московській державі був цар, перед ним усі були рівні, – його раби. Слуги царя – дворянство – були лише рабами його, а селяни були рабами цих слуг – дворян (шляхти), були кріпаками своїх панів.

Ганебною плямою пронеслось кріпацтво над Україною. Кріпаків не вважали за людей. То був живий інвентар – "хрещена власність", як тоді казали. Кріпаків можна було купити, продавати, в карти програти, промінати на собак, знущатися з них, і навіть, закатувати, – і за все це ніхто не відповідав. Для підтвердження пригадаймо історію будови останньої Десятинної церкви в Києві. Дідич-кріпосник у своїй люті на смерть закатував близько 100 кріпаків. Це надто голосно рознеслось – і московські царі ухвалили заслати цього ката до Сибіру. Але він з'явився до царя і запропонував – замість Сибіру побудувати на свої кошти Десятинну церкву. Цар погодився, хоч сказав: "Одного, двох, ну – десять, але 100, то вже забагато..."



Міського населення було в ті часи, порівнюючи, небагато, але й міщани були рабами царських воєвод. А у більші міста цар призначив своїх воєвод.

Сваволя, злодійство (казнокрадство), хабарництво, шахрайство процвітали в Московській державі. На чолі цього ладу, держави стояв "помазаник" із своїми міністрами, дворянами, військом, численною урядовою адміністрацією та "Шем'якініми судами". Пригадаймо характерне прислів'я того часу:

"Закон, что дишло, куда стукнул, туда і вишло".

Або ще: "В России есть столб, а на столбе корона, в России есть цар, но нет закона". (Емблема московського суда – стовп, а на ньому царська корона).

Бюрократичний московський суд цілком стояв на боці царя та дворян, а правда залишалась позаду. За цей лад стояло і помосковлене духовенство, охороняло його хрестом та молитвою... І, на жаль, слід визнати, що за цей лад стояв і московський народ, бо іншого ладу він ніколи не знав і не уявляв. Таке ж московське право запанувало й на Правобережжі, що після падіння Речі Посполитої перейшло під московську зверхність. Щоб схилити на свій бік польську шляхту, Москва залишила за нею маєтки з людьми, що жили на тих землях, і своїми законами санкціонувала вимоги шляхти – примусила селян до "послуху". Таким чином польська панщина обернулася в московську кріпаччину. Щоб мати собі міцного союзника, московський цар затвердив, навіть, як власність, "Королівщини" за тією шляхтою, яка в той час користувалася цими землями. В Польщі "Королівщини" – земельні маєтки, що давались в користування замість платні усім державним урядовцям на час урядування, починаючи від міністрів, воєвод й старост до найнижчих посад. У "Королівщинах" жила значна кількість українських селян, що були в тимчасовому послушенстві. Москва і цих селян залишила за шляхтою, як кріпаків. Отже, московський цар в особі польської шляхти придбав союзника – односторонця у праві поневолення українських селян.

Таким чином, на Правобережжі московське право злилось з польським. Настало справжнє пекло для кріпаків.

Москва насадила силу-силенну своїх урядовців – усі ділянки життя прибрала до своїх рук – створила тут спеціальний сильний урядовий апарат. Українське населення, що звикло віками боротися з Польщею й навчилося перемагати її та досягати свого – тепер було безсиле – знаходилося у міцних лаптах Москви.

Такою була картина на Правобережжі.



Трохи краще було в українських землях, що входили до складу Австро-Угорської держави – в Галичині, Буковині та на Закарпатті.

Австрійська імператриця Марія Терезія, а пізніше її син Йосип II, сучасник і союзник цариці Катерини II – провели відповідні часу прогресивні реформи у державі, які торкнулися й селян, зокрема українців. Владу пана над селянами було обмежено; встановлено законом обов'язки селянина – кріпака й пана; введено суд.

Реформи торкнулися й справ української освіти. У Відні було засновано українську духовну семінарію, пізніше – подібну й у Львові. У Мукачеві відкрито ліцей. Ліцей відкрито і у Львові при університеті. В університеті на деяких кафедрах дозволено читати лекції українською книжною мовою.

На Буковині, яка після Турецької зверхності перейшла під Австрійську, церковні школи реформовано у світські. З величезних церковних та монастирських маєтностей утворено так званий "Релігійний фонд", що субсидував освітню справу. Але, в цілому, заходи австрійського уряду все ж таки мало дали українському населенню. А крім цього, по смерті цісаря Йосифа II в Австрії знову було повернуто стару політику, вигідну для польської шляхти й важку для галицьких селян. Галичина, Буковина й Закарпаття були відрізані від центрів українства. Вплинула на духовне відокремлення Галичини й Закарпаття від українських центрів також і унія.

До цього ще слід додати й те, що українська еліта або була знищена фізично, як на Правобережжі, або пішла за "блага" служити москвинам чи полякам. Вище духовенство також пішло на службу поневолювача, а нижче хоча й стояло близько до народу, але було пригнічено чужою владою й належно діяти не могло. Міщани здебільшого денаціоналізувалися, бо в Галичині міста заселялися поляками, а в Україні – москалями.

Козацькі маси в Гетьманщині (Лівобережжі) своє історичне звання ще утримували, але політичної ваги й сили та громадського значення вже не мали. Москва прирівняла їх до стану вільного селянства.

На інших українських землях, де були козаки, навіть слово козак не можна було вживати, а самих козаків примусово було закріпачено, поневолено нарівні з селянами-кріпаками.

Москва подбала про те, щоб знищити все, що нагадувало Україну, колишні політичні її права, знищити те, що носило сліди національної окремішності. І саму назву *Україна* Москва заборонила вживати і називала лише губернії: Подільська, Київська, Полтавська, Херсонська,



Катеринославська, Харківська і т.д. А для назви областей почала вживати інші назви – Малоросія, Новоросія, Юго-Западний край, Юг Росії тощо. І вже була певна, що Україна цілком переможена, і, як така, духовно знищена; що вже ніяка сила не відродить *мазепинщини* – прагнення до самостійної державності. Так здавалося багатьом. Але сила й завзяття в надрах пригніченого й поневоленого українського народу були, вони розвивалися, росли. Ще "був порох у порохівницях, ще не ослабла козацька сила".

Помилково думають деякі дослідники, що національне пробудження України зобов'язане окремим особам. Всі українські верстви по своєму спричинилися до національного відродження, до будови нової національної культури, до витворення соціального світогляду та політичних ідеалів.

Як відомо, українська шляхта в ті часи в більшості денаціоналізувалась, відійшла від свого народу й опинилась на "послугах" Москви й Варшави, приєдналась до Московського дворянства чи польської шляхти. Але вона тайла любов до України й при кожній слушній нагоді чи можливості активно виступала хоча й таємно, але ж явно на захист політичних та національних інтересів України. Як приклад і підтвердження, згадаймо "Катерининську комісію". У цій комісії на чолі українських депутатів стояла українська шляхта. Вона вселяко намагалася відстояти автономію Гетьманщини, її політичні права.

Член тієї "Комісії", Лубенський депутат, *Григорій Полетика*, дав наукову основу українського патріотизму – написав Історію України – "Історію Русів". Ця історія просякнута глибокою любов'ю до України, до її бездольного народу. "Історія Русів" тоді не була надрукована! Московська влада не дозволила, але в численних списках ходила по Україні. На ній, головним чином, виховувались в патріотичному дусі цілі покоління українського народу. "Історія Русів" сколихнула всю Україну, сколихнула й породила літературу. Як наслідок "Історії Русів" пізніше появилась славна епопея М.В. Гоголя "Тарас Бульба", його оповідання з українського життя... Полетика лає Москву та Польщу – противників України, а водночас звертається з докором і до української верхівки, яка "захоплена надією доробитися маєтків за рахунок нації, залишила її ждати Божого спасіння з неба".

Григорій Полетика висловлює мрії, надії й ідеали всієї тодішньої української еліти – право на самостійне культурно-національне і державно-політичне життя України.



Професор С. Єфремов так пише про "Історію Русів":

"Любов до рідного краю, автономія і демократизм, зненависть до всякого поневолення – були прикладами цього блискучого, палкого з захватом написаного памфлету. Серед українських громадян будив він приспану думку про волю рідного краю, він перший виразно поставив ідею державності України, через голови нездарних зрадників та перекинчиків переніс її в пізніші часи. "Історія Русів" була немов пророкуванням про близьке національне відродження України й оправданням його нового письменства, з якого те відродження почалось".

Треба згадати тут і сина Григорія Полетики – Василя Полетику, який палав глибокою любов'ю до України, і продовжив наукову працю свого батька: усе життя працював над історією України.

Цілий ряд учених, громадських та політичних діячів, що вийшли з української шляхти – працювали в галузі історії України. Не можна забути таких імен, як Туманський, Маркович, Ригельман, Бантиш-Каменський, Шафонський, Мартос і багато-багато інших.

Українська шляхта, натхненна "Історією Русів", складала політичні таємні гуртки, товариства, братства, проводила відповідні політичні заходи, працювала в різних ділянках культурної праці. Думка була єдина і чільна: домогтися української самостійної держави.

Згадаймо братів графів Капністів. Ці українські шляхтичі і мову свою втратили, але гаряча любов до України, їх жертвенність – палала в їх душах.

Нелегальний, таємний гурток, використовує нагоду 1791 року, коли здавалося, що мусила почати війна між Прусією та Росією – посиляє закордон братів Капністів довідатись, чи не можна використати тодішню європейську політику, скориставшись війною, і за допомогою Європи відновити Українську державну незалежність. Ця справа була настільки таємною, що, на жаль, слідів про неї залишилось дуже мало. Домовленість з Прусією була. Відомо документально, що граф Василь Капніст провів переговори з пруським міністром Герцбергом і останній запевнив графа В. Капніста в допомозі. Але, на жаль, в той час до війни не дійшло.

Згадаймо і те, що граф В. Капніст з приводу введення в Україні кріпацтва, написав повну обурення "Оду на рабство".

Мріяла колишня козацька старшина та нащадки цієї старшини про відновлення Гетьманщини. Інтенсивно працювала українська шляхта і



за найтемніших часів Миколи I (1825-1855). Не раз III відділ канцелярії царя нападав на сліди політичної роботи української шляхти, шукав царський уряд визначного кандидата на Гетьмана, але так і не пощастило викрити "змовників".

Крім праці над історією України та політичної діяльності – українська шляхта глибоко розуміла, щоб вивести Україну на шлях державності, щоб виховати народні маси в дусі патріотизму, прищепити любов до рідного краю, до свого народу – потрібно йти за часом, прогресувати – тому слід було розвивати й творити рідну культуру, науку, мистецтво.

На українську національну еліту великий вплив мала Західна Європа. Україна знала паризьку Сорбону, Карлів університет у Празі, знала високі школи Німеччини, Англії, Італії...

Кінець XVIII – початок XIX ст. для Європи був періодом масових національних рухів. Тогочасні вчені і письменники намагалися з'ясувати роль етнічного фактора в загальнолюдському поступі, розробляли теорії нації як культурно-мовної, духовної, політичної спільноти. Французька республіка як досі небачена політична система, сприяла поширенню концепції нації. У середовищі Центрально-Східної Європи особливо набули широкого поширення погляди філософа і просвітителя XVIII ст. Й.Г. Гердера, для якого нація була передусім мовно-культурною спільнотою. В своєму творі "Ідеї до філософії історії людства" він вважає, що народи (і це вперше) виступають як головні дійові особи історичного процесу, а нація тлумачиться не як природний "об'єкт", а як самоусвідомлена спільнота. З цього приводу цікаві і роздумування Й.Г. Фіхте, який вважав, що народ є природною підставою для створення "нації". Чеські вчені Я. Коллар та Ф. Палацкі поділяли мовно-культурну концепцію теорії Й.Г. Гердера, розмежовували поняття "вітчизни" як термін політичний, а термін "нація" ототожнювали з терміном "самосвідомий народ", пов'язували "націю" з "воскресінням" певних народів. Стосується це й А. Міцкевича, який вважав, що поляки мають мало віри у "воскресіння" Польщі. Одне слово, для державних постулатів Центрально-Східної Європи головною рисою "нації" було поєднання етнічних ознак і національної свідомості.

Цей європейський стан сприяв підвищенню національних поглядів українських культурних діячів, зокрема М. Драгоманова, який почав цікавитися процесом утворення нових країн, і зокрема тим, як "поділений



на частини між кількома державами народ міг змагатися до того, щоб об'єднатись в єдине ціле, в одну державу. Показовим для вченого став досвід формування "нації" в "бездержавних" чехів, словаків та поляків. Розділений між Австро-Угорщиною і Росією польський народ став виразним прикладом свідомого національного організму. Поляки володіли високою національною гідністю. Щоправда, існування польського народу було визнане європейськими державами (Віденський мирний договір, 1815). Українці ж спиралися лише на народницьку ідеологію. Поняття "української нації" в європейській суспільній думці взагалі не існувало: в Австро-Угорщині від 1848 р. визнавалось існування "русинів", в Росії "малоросів" вважали часткою російського народу. Українські діячі (і Драгоманов в тому числі) усвідомлювали, що український рух у 1870-х рр. ще не мав внутрішньої сили для того, щоб вслід за поляками і чехами виявляти "претензії історичної національності". Але вони були переконані, що пробудження слов'янських народів не повинно оминати і їх народ. Ознайомившись з європейськими національними рухами, вони намагалися спроектувати їхню ймовірність на українських землях, а також виробляли поняття про націю як суб'єкт історичного процесу. Вже в ті роки (особливо в болгарський період життя) наприклад, М.П. Драгоманов вважав, що українське населення різних регіонів складало "етнографічно й філологічно" єдиний національний організм – "русько-український демос і націю". Він відокремив українців від поляків і росіян, викрив зазіхання як одних, так і других на українські землі. Для нього вже тоді Україна – це територія, де проживає українське населення.

Драгоманов вперше висловив думку про те, що історію будь-якого народу (і українського зокрема) складає його фольклор, що завдяки вивченню фольклору можна дійти висновку, що українці Австро-Угорщини і Російської імперії являються братами, складають духовно-культурну єдність і що в піснях доби існування Запорозької Січі простежується думка про цільність усієї України, бо запорожці були вихідцями зі всіх частин України.

Важливе значення для національного розвитку мала українська мова, не виключались традиції, історична пам'ять про єдність народу.

Продовження в наступному номері



ПОСТАТІ

Остроградський Михайло (1801 – 1862)



Видатний український математик, академік Петербурзької Академії наук, дійсний член ряду інших академій.

Походив з родини збіднілих дворян, які мали глибоке козацьке коріння. Уже в ранньому дитинстві відзначався винятковою спостережливістю і захоплювався всілякими вимірюваннями – його цікавила глибина кожного колодязя, розміри кожної ями. Коли Михайлові виповнилося 8 років, батько віддав його до Полтавської гімназії. Але хлопчик жвавої та веселої вдачі, звиклий до роздольного життя у рідному селі, особливою старанністю не відзначався. Незважаючи на очевидні здібності, науками він не захопився і мріяв лише про те, щоб стати військовим. До речі, для цього він мав усе необхідне – богатирську зовнішність, міцне здоров'я, вміння оперативно оцінювати ситуацію. Однак після певних вагань батько все-таки везе сина до Харкова для підготовки і вступу до університету. І в 1816 р. юнак стає студентом.

Спочатку юний Остроградський вчився неохоче. Він не одразу відчув своє справжнє покликання. На його щастя, викладач математики А. Ф. Павловський, педагог з широкою ерудицією, захоплений своєю професією, помітив надзвичайні здібності юнака і зумів пробудити у ньому свідомий інтерес до науки. Поступово Остроградський починає вчитися з величезним захопленням і невдовзі вже дивує свого вчителя успіхами. Цьому значною мірою сприяло також його знайомство та зближення з ректором університету професором Т. Ф. Осиповським. З допомогою своїх старших наставників Михайло із справжньою пристрасністю починає осягати суть великих наукових ідей епохи.

Близьку закінчивши у 1818 р. університет, Остроградський рік живе у батька. Та згодом, остаточно вирішивши присвятити себе математиці, знову повертається до Харкова для вдосконалення своїх знань у прикладній математиці та одержання ступеня кандидата. В цей час у країні



посилуються переслідування прогресивних діячів, зокрема науковців. Активізується реакційне чиновництво і в Харківському університеті. Тому наміри Остроградського нашкоджуються тут на опір. Йому закидають нехтування лекціями з філософії та богослов'я. І хоча в 1820 р. він добре склав усі необхідні екзамени і був відзначений серед найкращих, видачу йому кандидатського диплома затягували, пропонуючи скласти все нові й нові іспити. Обурений таким ставленням до себе, юнак повертає до ректорату одержаний раніше атестат і просить викреслити назавжди його ім'я зі списків студентів.

Сталося це у 1822 р. Ця прикра історія анітрохи не пригасила в ньому любов до науки. Остроградський приймає сміливе рішення – їхати до Парижа, який був у той час центром наукових досліджень з тих проблем, що найбільше цікавили молодого математика. І жодні перешкоди: вагання батьків, осуд рідних, певні матеріальні труднощі, навіть пограбування в дорозі (через яке довелося повертатися додому і знову вирушати в путь) – вже не змогли зупинити рішучого юнака.

Остроградський прожив у Парижі шість років (1822-1828). Там у цей час працювали такі титани науки, як П. С. Лаплас, С. Д. Пуассон, О. Л. Коші, Ж. Б. Фур'є, М. В. Остроградський, навчаючись у них, невдовзі і сам спромігся заявити про себе на повний голос. Талант і завзятість молодого вченого привернули увагу корифеїв. У 1825 р. Коші у своїх мемуарах згадує про оригінальні дослідження молодого вченого з Росії, "обдарованого великою проникливістю та дуже вправного в аналізі нескінченно малих". Лаплас по-батьківськи називає його своїм сином і перед смертю дарує юнакові одну із своїх ще не надрукованих на той час праць.

У 1826 р. Остроградський подає до Паризької Академії наук своє дослідження з поширення хвиль на поверхні рідини. Цими проблемами займалися і П. С. Лаплас, Ж. Д. Лагранж, С. Д. Пуассон, О. Л. Коші. Та Остроградський знайшов принципово новий підхід. Успіх молодого вченого став його значним внеском в гідродинаміку. Існує версія, нібито Остроградський виконав це дослідження, перебуваючи у борговій в'язниці (куди він потрапив через матеріальні нестатки – був неспроможний сплатити за житло). Там, спостерігаючи за хвилями Сени, він начебто і написав працю "Теорія хвиль у посудині циліндричної форми". Розповідали, що сам Коші сплатив борг свого молодого колеги і знайшов йому роботу у Колежі Генріха IV.

У 1828 р. М. Остроградський повертається до Петербурга уже відомим



вченим. Він подає Академії наук три праці, в одній з яких наводить оригінальне виведення центрального в теорії потенціала рівняння Пуассона. В іншій (з теорії теплоти) вчений вперше формулює метод розв'язання задач математичної фізики (так званий метод Фур'є, який сам Фур'є застосовував лише в окремих випадках), доводить відому формулу, що пов'язує об'ємний інтеграл з інтегралом по поверхні (тепер вона носить назву "формула Остроградського-Гаусса"), висуває ряд важливих проблем математичного аналізу, які стали об'єктом досліджень багатьох видатних математиків на ціле століття.

До Остроградського приходять слава і визнання. У 1831 р. його обирають академіком Петербурзької Академії наук, згодом він стає членом-кореспондентом Паризької Академії наук, дійсним членом ряду інших академій: Римської, Туринської, Американської, почесним членом Київського та Московського університетів та багатьох наукових товариств.

Діапазон наукової творчості Остроградського був надзвичайно широким. Вчений займався аналітичною механікою, теорією удару, балістикою, варіаційним численням, алгеброю, теорією чисел, теорією ймовірностей тощо. Основоположник теорії гідро- та аеродинаміки М. Є. Жуковский писав, що "роботи Остроградського з самої тільки механіки охоплюють собою майже всі питання, на вирішенні яких зосереджувались у той час думки видатних європейських геометрів" (так тоді називали математиків).

Значною науковою подією став представлений Петербурзькій академії наук в 1834 р. "Мемуар обчислення варіації кратних інтегралів". Він опинився в центрі уваги тогочасних математиків. У цьому мемуарі було викладено основоположні результати інтегрального числення функцій багатьох змінних, які вже давно стали класичними й понині є основним інструментом у теорії рівнянь з частинними похідними і варіаційного числення.

Цикл праць М. В. Остроградського з теорії інтегрування алгебричних функцій був вагомим внеском у започатковану Н. Г. Абелем, К. Ф. Гауссом і К. Г. Якобі теорію алгебричних функцій і поряд з роботами Ліувілля справив помітний вплив на подальший її розвиток.

Крім проаналізованих робіт програмного характеру, Остроградському належить чимало праць, пов'язаних з безпосереднім інтегруванням конкретних задач математичної фізики, а також алгебри, спеціальних



функцій, геометрії, теорії ймовірностей, обчислення інтегралів. Багато його теорем і формул увійшли до курсів аналізу і диференціальних рівнянь, проте ім'я вченого далеко не завжди згадується.

Значна частина наукових праць М. В. Остроградського стосується аналітичної механіки. Йому пощастило відкрити, незалежно від ірландського вченого У. Р. Гамільтона, один з основоположних законів механіки – принцип найменшої дії, одержати узагальнене рівняння динаміки, яке знайшло численні застосування в сучасній фізиці при вивченні руху частинок, в астрономії тощо. Поряд з розв'язанням загальних проблем, він запропонував розв'язки багатьох важливих конкретних задач у галузі гідростатики, гідродинаміки, теорії пружності, теорії тяжіння, балістики, теорії удару, небесної механіки. Йому належать фундаментальні курси небесної та аналітичної механіки.

З поверненням Остроградського до Петербурга розкрився ще один визначний його талантизм – талантизм блискучого лектора і педагога. Від славетного Коші він успадкував лаконічність, легкість, витонченість викладу. Вчений викладав одночасно у Головному педагогічному інституті та в чотирьох військових навчальних закладах Петербурга – Морському кадетському корпусі, Інституті корпусу шляхів сполучення, Михайлівському артилерійському та Головному інженерному училищах, виступав з публічними лекціями, серйозно цікавився питаннями викладання та навчальних програм.

За образним висловом М. Є. Жуковського, "Остроградський став ланкою, яка з'єднувала нашу вітчизну з тогочасним центром математичного світу. Своїми вченими працями він розширив та поповнив ідеї французьких геометрів, а своїми блискучими лекціями він насаджував ці ідеї серед російських молодих вчених".

Кілька поколінь інженерів шляхів сполучень, офіцерів армії і флоту, артилеристів, педагогів завдячували Остроградському глибиною своїх знань. Бути учнем Остроградського (а згодом – хоча б учнем когось з його учнів), слухати лекції видатного математика вважалося за велику честь. Збереглося багато захоплених розповідей про М. В. Остроградського як педагога. Ось фрагмент із спогадів одного з його учнів – інженера В. А. Панаєва: *"Остроградський читав у нас аналітичну механіку, його улюблену науку, в якій завдяки йому розв'язано головну її задачу загального руху... Остроградський був творцем не в одній тільки науці про рух... Як*



геометр-філософ він не переносив окремих вирішень питань: його геній вів до розв'язків загальних, абсолютних. Публічні лекції, які він читав у середині 50-х років, відкрили неосяжний, новий горизонт та нескінченне поле для математичного аналізу...

Слухати його лекції було справжньою насолодою, він умів піднімати дух слухачів. Читав він з великим запалом, писав величезними буквами... Вся зовнішність Остроградського справляла враження сили. Дивлячись на його благородне високе чоло, на його приємне обличчя, яке виражало глибокий розум і твердість, ви відчували, що бачите перед собою могутнього мислителя..."

Приятелював М. В. Остроградський також з С. С. Гулаком-Артемовським, з М. О. Головком – магістром математичних наук Харківського університету, який поділяв ідеї Шевченка, з М. Г. Білоусовим – колишнім професором юридичних наук Ніжинської гімназії. Із родинами Лисенків та Старицьких Остроградський мав родинні стосунки. Олена Пчілка в нарисі "Микола Лисенко. Спогади і думки" згадує, що бабуся композитора Марія Василівна Булюбаш доводилася сестрою "славетному полтавцю математику Остроградському". Вона жила у Гриньках (це село розташоване поряд з Устимівкою, звідки походила мати видатного вченого). Марія Василівна любила українські пісні й часто зимовими вечорами запрошувала своїх дівчат-покоївок співати. "Можливо, що через ті хори українська пісня найперше влилася чулою і дужою хвилею в серце малого Миколи", – зазначає Олена Пчілка. Це по-новому висвітлює і дитинство майбутнього математика, адже про ті роки збереглися дуже скупі відомості.

Михайло Васильович на все життя зберіг любов до свого краю, до рідної мови. Навіть під час лекцій він частенько вставляв яке-небудь дотепне українське слівце. Влітку майже щороку виїжджав на Україну і тут, у своєму маєтку, проводив відпустку. Перебуваючи в Пашенній, він з властивою йому широтою влаштовував бенкети селянам. Та найбільше любив насолоджуватися спокоєм українського степового роздолля.

"Перебуваючи на вершині слави, вшанований за свої наукові праці в усій Європі, Остроградський поводив себе надзвичайно просто і не любив говорити про свої заслуги..., але своє походження від полтавських дворян він високо цінував", – відзначав М. Є. Жуковський.

Помер М. В. Остроградський раптово 20 грудня 1861 р. (1 січня 1862) у Полтаві по дорозі з Пашенної до Харкова на лікування. Похований він у сімейному склепі у Пашенній.



У вересні 1901 року, коли відзначалося 100 років від дня народження М. В. Остроградського, з ініціативи Полтавського гуртка аматорів фізико-математичних наук в Полтаві відбулося урочисте засідання. В ньому взяли участь професори В. П. Єрмаков (з Києва), В. А. Стеклов, О. М. Ляпунов (з Харкова), М. Є. Жуковський (з Москви) та ін. Вітальні телеграми з цієї нагоди було отримано з Парижа, Варшави, Тарту (Юр'єва), Праги, Кракова, Тбілісі (Тифлісу), з багатьох міст Росії та України. Учасники ювілейного зібрання відвідали могилу М. В. Остроградського. М.Є.Жуковський після цього писав:

"Коли дивишся на це мирне місце заспокоєння, на широкі поля, що розходяться в нескінченну далечінь, мимоволі виникає думка про вплив природи на дух людини. В математиці, панове, також є своя краса, як у живопису та поезії. Іноді ця краса виявляється в чітких, яскраво окреслених ідеях, коли на видноті кожна деталь висновків, а іноді вона вражає нас широкими задумами, що приховують у собі щось недосказане, але багатообіцяюче. У працях Остроградського нас приваблює загальність аналізу, основна думка, така ж безмежна, як і широкий простір його рідних полів".





ХРОНІКА

16 листопада ц.р. у стінах Національного педуніверситету ім.М.Драгоманова відбулась так звана "міжнародна конференція" "Українсько-російський культурно-мовний простір: від протистояння до єдності". Серед її учасників були присутніми: немала делегація з РФ (політологи, письменники й держслужбовці, редактори й оглядачі часописів, відомі артисти, як-от В.Лановой), а з українського боку - діючі міністри А.Толстоухов і Д.Табачник, митці М.Резникович і Д.Бабаєв, академік П.Толочко, політик Є.Філіндаш та ін., а також очільники названого університету, частина його професорів та студенти, тележурналісти з каналів СТБ і ТВІ.

Названа вище "конференція" безпрецедентна у світовій науковій практиці, по-перше, своїм утаємниченим характером: інформація про неї з'явилася на порталі університету за день до проведення, й то без вказівки на організаторів, програми роботи, та ще й із півдесятком помилок на кілька рядків тексту. З них, однак, стало зрозуміло: справжньої об'єктивної науки від цього нетолерантного зібрання чекати не доводиться, духом наукового діалогу тут і не пахне. Промовистий і ганебний факт: чільні професори й Інституту української філології НПУ Л.І.Мацько, академіки С.В.Шевчук, В.Ф.Погребенник, М.Я.Плющ навіть не здобули права виступити в університеті, якому віддали все життя, на захист української точки зору. Адже модератор акції Р.Іщенко, керівник політичного "Центру лівих ініціатив", надавав слово за принципом "два руских – адін Резніковіч".

Тож аудиторія, викладачі й студенти Драгоманівського університету, почула: некоректні й просто образливі констатації на зразок "ушли на памойку" (про попереднього президента й уряд); подив із приводу, що для якихось непросвіщених українців "Єкатеріна Вторая" "не Великая" (гостям заходу не завадило б поцікавитись нищівної її оцінкою українським фольклором і Т.Шевченком); ствердження, що справжнім зразком культурно-мовної гармонії начебто може слугувати дует Штепселя і Тарапуньки; обурення з приводу святкування річниці Конотопської битви (як висловився історик за освітою міністр п.Табачник, у ній один загін із 6 тисяч шабелъ напав на інший, із 5 тисяч, і перекинув



тому обоза) чи через той факт, що на відкритті української експозиції світової виставки у Шанхаї для артефактів Трипілля знайшли паралель у якійсь китайській давній культурі, зовсім не згадавши при тім про велику Росію (де стоянок трипільців, наскільки нам відомо, ще не знайдено) Прозвучали, щоправда, й скромні визнання внеску етнічних українців у культуру "старшого брата" – проте в контексті тяглого наголошення глобальності російської культури та неконкурентноздатності української (остання теза – з уст міністра освіти й науки, а тепер ще молоді та спорту).

Не менш "цікавою" виявилася заключна заява, яку пропонувалося прийняти за таким "демократичним" принципом: хто не скаже, що він "проти" підсумкового документу – вважатиметься, що він "за". У першому ж пасажі заяви основою гуманітарної політики пострадянської України проголошено концепцію (невідомого автора) "позитивної дискримінації" російськокультурного населення, на яку буцімто тільки й була скерована вся потуга держапарату впродовж останніх 20 років (!). Залишається запитати: коли дійсно в Україні таке відбулося, то як же могло статися, що сьогодні в Україні, відповідно до лукавої статистики заяви, начебто 60% громадян (а в одному з виступів названо й 70% – чом же одразу не всі сто?) послуговуються у спілкуванні російською мовою?

І хіба сьогодні нікому вже не відомо, що Україна впродовж понад двохсот п'ятдесяти років перебування під царями, що його патрон університету М.Драгоманов назвав "пропащим часом", та більш ніж сімдесяти – під кремлівськими генсеками стала об'єктом насильницької й репресивної русифікації, підлягла драконівським Валуєвському циркуляру і заборонному Емському указові (Валуєв: української мови "не било, нет і бить не может"), усіляким урядово-адміністративним нагінкам. У їх результаті наприкінці XIX ст., наприклад, невинну народну пісню "Дощик, дощик капає дрібненько..." дозволено було виконувати з київської сцени ...у французькому перекладі.

Тож дійсно-таки велика російська культура, її літературна справжня класика не тільки приваблювала (й вабитиме, віримо, завжди) українців красою пушкінських рядків, живим етизмом Л.Толстого і т.ін. – вона ще й збагачувалася українським живим "датком" сусідній культурі. До того ж не одне століття, принаймні від Ф.Прокоповича і М.Гоголя (в грудях якого оживало українське серце: згадаймо першу редакцію "Тараса Бульби" чи рядки листа до М.Максимовича з виразом захопленого бажання їхати у



"наш, не їхній" – росіян – золотоверхий Київ) до нащадка волинської шляхти Ф.Достоевського, українця походженням А.Чехова й ін.

Така-бо в усі часи була центробіжна сила імперії, – Російська втягнула на свою орбіту й наполовину татарина Жуковського, шотландців родом М.Лермонтова і Я. де Бальмена, італійця К.Брюллова, поета німецького родоводу А.Фета та інших, несть їм числа. Але сьогодні виставляти всерйоз за приклад українцям "потомка ефіопа" Пушкіна чи татарина – Карамзіна, які влилися без останку в море російської культури – чи не явний анахронізм? До того ж, як писав Є.Маланюк, Україні таки не суджено навіки завмерти калюжею Росії.

Українці мають надихаючі інші, свої, приклади, про які на "конференції" згадано не було, – входження в українське письменництво нащадків іспанського графського роду Наталени Королевої, французького дворянського Оксани Лятуринської чи й нащадка династії Габсбургів – Вільгельма фон Лотрінгена, що став українським поетом Василем Вишиваним і борцем за волю набутої Батьківщини у ранзі полковника січових стрільців (замучений "бравими" чекістами). Свого часу, відкривши для себе існування високої культури невідомого Європі досі багатомільйонного народу з її осердя, норвезький Нобелівський лауреат Бйорнстерне Бйорнсон відгукнувся на це словами радості й сердечної втіхи.

Однак прагнення учасників конференції зазнайомитися з такими фактами рецепції української понад тисячолітньої літератури, культури у світі, феноменом її впливу на інші – під час виступів (обговорення ж і не було) помітно не було. Не налагодився і вкрай потрібний паритетний діалог про спільне й відмінне в історії, традиціях, мистецтві двох народів, урешті про спільні у двох країнах дошкульні суспільні проблеми – морального занепаду громадян, засмічення української і російської мов, дегуманітаризації освіти тощо. Коли ж відомий літератор із Росії, автор знаної повісті "Апофегей" і редактор "Літературної газети" Ю.Поляков слушно ствердив нежиттєвість держави, заснованої на двох суспільствах, мовах, культурах (на що викладачі й студенти зреагували оплесками) – інші російські учасники та Д.Бабаєв затаято почали закликати необачного промовця до "єдиномислія".

Подив і спротив кожної інтелігентної людини, обізнаної з історією своєї країни, несфальшованої за радянськими моделями, можуть викликати такі уніфікаторсько-спрощуючі минуле постулати із заяви:



українська, російська і білоруська нації віками немовбито складали "єдиний русский" православний народ, якийсь "суперетнос" (!?). Не говорячи навіть про підміну понять "Київська Русь" і Росія, про нелегітимні шляхи російського православ'я в Україну (царгородський патріарх продав церковну зверхність над нею Московщині через 19 років після Переяславської ради за "три сорока соболей и двести золотых"), усе ж запитаємо у складачів тексту: куди у цій історичній ретроспективі поділися українські, білоруські греко-католики та католики, численні і впливові у XVI-XVII ст. протестанти, врешті, "штунда", як писав М. Драгоманов? І чому не згадано про позбавлення тих же білорусів чи волиняків "віри батьків", насильницьке переведення їх у російське православ'я, візантинізм якого критикував Т. Шевченко? Й урешті, на скільки ж відсотків росіяни є слов'янами й "руськими", якщо у літописах першому Новгородському й Суздальському відповідно з XII-XIII ст. ці мешканці околиць київської тогочасної імперії самі себе Руссю навіть не називали й не вважали (теперішня ж Україна продовжувала бути Руссю й у XV-XVII ст., коли Росія творила Московське царство)? І це все тоді, коли відомо: навіть під російськими царями у Києві були видатні вчені, які стверджували: "Русь – корінна назва теперішньої України" (В. Перетц, А. Лобода, філософ Гіляров).

У цьому зв'язку деякі ідеологічно-політичні концепти заяви нагадують пошуки чорного кота у темній кімнаті, де його немає, як-от визначене завдання "не допустити культурного, ментального поділу народу" – того буцімто одного, "руського". Насправді ж кардинальні відмінності між українцями й росіянами висвітлили ще М. Костомаров, український і російський письменник Д. Мордовець, І. Франко й цілий ряд інших об'єктивних учених (у художній формі це вчинили, наприклад, Іван Нечуй-Левицький у "Хмарах", Леся Українка у "Боярині", Юрій Липа у романі "Козаки у Московії", О. Кониський, Б. Грінченко і багато інших). Якщо російськомовним читачам важко сприйняти висновок видатного славіста Дм. Чижевського повірити про "фундаментальну відмінність" української мови від російської чи визнати ці відмінності хоча б частково, достеменно збагнувши мову вищезгаданих авторів, а також українських книжок П. Штепи, "Країна Моксель" В. Белінського чи "Орда" Є. Гуцала (бо чомусь же писав колись російський учений Греч про мову українців як "діалект ...польської"), то антропологічні відмінності між народами-



сусідами розкривають роботи сучасних дослідників росіянки Тетяни Алексеевої, київського вченого Ол. Шевченка. І ментальна, культурна різниця, на нашу думку, нормально мала б робити ці два народи ще цікавішими один для одного. Натомість уніфікуюча підсумкова заява тенденційно стверджує: ще й сьогодні росіяни, білоруси й українці буцімто різняться між собою не більше, ніж баварець від прусака у XIX столітті.

Природним гуманітарним об'єднувачем "суперетносу, розділеного державними кордонами", звісно, проголошуються виключно російська мова і культура, буцімто досі сполучуюча всі, навіть середньоазійські, "народи, що населяють пострадянський простір – колишню територію Російської імперії та СРСР" (цитата з конференційної відозви на порталі університету). У вимріяному її складачах документу безкордонно-державному "єдинстві" українській, як неважко здогадатися, відведено роль ...місцевої мови чи й діалекту! То чому, тут, власне, дивуватися, коли і "свій" татарський народ один із російських учасників назвав "негосударственнообразующим" – так, наче він не виступає суб'єктом РФ і не має у ній свого Президента. Тож яка роль може чекати українців у тій майбутній спільній державі двох народів, настання якої через 15 років пророкує ще не "утомлений" тиражуванням сумнівних прогнозів кінорежисер Нікіта Міхалков, зрозуміло: гастарбайтерів, наймитів, гарматного м'яса...

Одно слово, м'яко стелять, та твердо спати (про це за тиждень після "конференції" нагадала ухвала російського суду: заборонити національно-культурну автономію українців у РФ!). Україна вже має вельми тривалий і повчальний досвід життя "аб'єдіньонной" – коли її століттями перетворювали, за словами визначного історика Я.Дашкевича, "не просто на Малоросію, а на колонію та денаціоналізовану російську адміністративну одиницю" з усіма далекосяглими наслідками, що звідси випливають, від "каналських робіт" до репресій, лінгвоциду і голокосту XX століття.

Тим-то виболеною історіософською мудрістю лунають і сьогодні для українців слова доньки Прометея Лесі Українки про те, що не варто "нікому чужому царю прихилитись" (лист в СРСР не друкувався), самодостатня заувага геніального Тараса Шевченка ("А на москалів не зважайте. У їх народ і слово, і у нас народ і слово") або й узагальнення І.Франка про засади міждержавних стосунків народів-сусідів. Поемою "На



Святоюрській горі" український Мойсей наголосив: народам зі складним взаємним минулим слід 100 або 200 років після розвалу імперії пожити окремо у власних державах. Коли заживуть рани у серцях, а всі кривди й сварки підуть у непам'ять, коли набереться скарбновий "згідних ділань,спільних змагань і взаємної любови", а кожен народ запанує в себе, ставши "розумом міцним", -отоді тільки "час настане про єднання говорить".

Ці нетривіальні істини розуміють і поділяють українські філологи, об'єктивні історики й культурологи, врешті студентська молодь України. Практично повним складом записались у список протесту проти ухвали згаданої конференції 26 студентів Інституту іноземної філології НПУ ім.М.Драгоманова, що висиділи засідання, присутні на ньому викладачі, а також 86 магістрантів Національного університету культури і мистецтв, які познайомилися з документом (оперуємо лише нам знаваними достеменними числами).

Коли у конференційній залі тригодинне дійство завершилося, гості й очільники потяглися відзначити "успіх" акції на фуршет. Викладачі і студенти, мов обплвовані невідь за віщо (певно, за збережену у власній державі українську душу), потяглися на заняття, щоб усупереч всьому нести чи сприймати слово істини. Адже, як говорили кирило-мефодіївські братчики, пізнаймо її – і вона визволить нас.

А через день, коли стихнув вал телефонних дзвінків із сакраментальним питанням "Що там у вас в університеті таке вчинилося?" від університетських колег і шкільних учителів, мас-медії розголосили новину: тепер навчальні видання з історії України, а там, очевидно, й рідних мови, літератури, нам писатимуть росіяни, литовці, поляки, навіть турки ("Німець скаже: – Ви могли. – Моголи! моголи!..."). Так міністерство "соєдиненними" зусиллями планує одібрати у покоління української студіючої молоді історичну правду, лише нещодавно їм повернуту...

Пост скріптур: за пізнішими повідомленнями мас-медій,історикам Російської й Української національних академій наук, навіть одібраним і кооптованим до спільної комісії з написання таких підручників, виявилось не під силу виробити спільну концепцію видання – от не зводяться історії народів-сусідів до спільного знаменника, хоч плач...

**акад. Погребенник В.Ф.,
віце-президент АН ВОУкраїни**



\А це – та сама заява, зі збереженими помилками оригіналу

**ЗАЯВЛЕНИЕ УЧАСТНИКОВ МЕЖДУНАРОДНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
"РУССКО-УКРАИНСКОЕ КУЛЬТУРНО-ЯЗЫКОВОЕ
ПРОСТРАНСТВО: ОТ ПРОТИСТОЯНИЯ К
СОТРУДНИЧЕСТВУ"**

После распада Советского Союза и возникновения ряда новых независимых государств – бывших республик СССР, часть этих политических новообразований приняла за основу своей гуманитарной политики концепцию "позитивной дискриминации", что якобы должно было содействовать развитию национальных языков и культур. К сожалению, на практике это привело к дискриминации русскокультурного населения, то есть не одних лишь этнических русских, но и той части представителей "титulyной" нации и национальных меньшинств, которые, зачастую во многих поколениях, связали себя с русской культурой и чувствовали себя ее неотделимой составной частью. Так, как чувствовал себя русским потомок эфиопа Пушкин и потомок татарского рода Карамзин.

Русская культура, как любая другая глобальная культура (например, англосаксонская) всегда привлекала, интегрировала многих лучших представителей иных культур. Ареал распространения русской культуры всегда был значительно шире границ русского государства. Более того, многие национальные культуры, возникшие в границах бывшей Российской империи и СССР, выросли, вышли из пределов племенного эпоса и стали письменными культурами именно благодаря опоре на богатства русских языка и культуры, фактически, опираясь, на опыт ее тысячелетнего развития.

В этих условиях, ограничение возможностей развития русской культуры в национальных государствах, возникших из республик СССР, выразившееся, в первую очередь, в искусственном снижении статуса русского языка и попытках ограничить сферу его применения, нельзя рассматривать иначе, как дискриминацию значительной или даже большей части граждан такого государства.

В частности, в случае Украины, речь может идти о 60% граждан, предпочитающих в общении русский язык. Если через 20 лет независимости, после того, как десятилетиями вся мощь государственного аппарата была направлена не только на пропаганду украинского, но и на его искусственное насаждение, большая часть граждан, в том числе и этнических украинцев использует русский в качестве материнского языка и при этом русский не имеет не только государственного, но даже официального или регионального



статуса, это можно охарактеризовать только как гуманитарный геноцид, организуемый государством против собственных граждан. Государство пытается сменить основной культурный маркер населения – получить на месте одного народа совсем иной, оставить в неприкосновенности тело, но изменить или уничтожить душу народа.

Это тем более прискорбно, что русские, украинцы и белорусы столетиями составляли единый русский православный народ и сегодня отличаются не больше, чем в XIX веке отличался баварец от пруссака или неаполитанец от пьемонтца. Они говорили на разных диалектах, жили в разных государствах, но чувствовали себя, в первую очередь немцем и итальянцем.

Мы сегодня тоже политически разделены. Но даже радикальные украинские националисты де-факто признают себя русскими, утверждая, что название "Русь" у Украины якобы было украдено. Наша главная задача не допустить культурного, ментального разделения народа, которого пока не произошло. Ибо все части рассеченного тела окажутся нежизнеспособны.

Русский язык и русская культура служат естественным гуманитарным объединителем суперэтноса, разделенного государственными границами. Дают нам возможность сохранять на фоне политической суверенности культурную конфедерацию. Обязанность наша, как и руководителей, и граждан наших государств, сохранить и использовать эту возможность.

14 грудня 2010 року відбулися збори Відділення медицини. На зборах прочитано ряд наукових доповідей та обрано претендентів у академіки.

Делегація НА ВО України відвідала Львів та взяла участь у засіданні вченої ради Львівського національного медичного університету ім. Д. Галицького. На засіданні виступив з промовою Президент академії. Він вручив орден О. Богомольця керівникові університету – акад. Зіменковському Б. С. за значні успіхи в науці та зразковому керівництві великим колективом університету.

Члени Президії АН ВО України відвідали Львівський політехнічний університет, Українську академію друкарства, ряд музеїв та освітніх закладів Львова.

Цимбалюк В. І. обраний академіком галузевої Академії наук медицини; **Москаленко В. Ф.** обраний академіком галузевої Академії наук медицини; **Падалка О. С.** обраний членом-кореспондентом НАПН; **Шут М. І.** обраний академіком АПН; **Москаленко В. Ф.** обраний членом-кореспондентом АПН. **Вітаємо з обранням!**



НАШІ ЮВІЛЯРИ

НАЦІОНАЛЬНОМУ ТЕХНІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТУ "ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ" – 125 РОКІВ

Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут" (НТУ "ХПІ") сьогодні є одним з провідних науково-навчальних комплексів системи вищої освіти України. Єдність освітньої і наукової діяльності, дослідження наукових шкіл та вагомі досягнення в підготовці інженерних кадрів на протязі 125 років забезпечили високий рейтинг університету в Україні та широку популярність у світі. В 2010 році за рейтингом по методиці ЮНЕСКО університет отримав п'яту позицію серед 200 ВНЗ України.

Сьогодні Харківський політехнічний ефективно використовує для свого розвитку всі можливості, надані йому статусом національного вузу України. НТУ "ХПІ" сьогодні – це 24 факультети, 96 кафедр, Інститут танкових військ ім. Верховної Ради України, верстатострументальний технікум та політехнічний коледж, науково-технічна бібліотека з фондом близько 2 млн. томів, міжгалузевий інститут підвищення кваліфікації кадрів, центр дистанційної освіти, центр новітніх інформаційних технологій, центр стратегічного планування, науково-дослідна частина, два науково-дослідних інститути. Працюють магістратура, аспірантура, докторантура. В НТУ "ХПІ" навчаються понад 26 тисяч студентів та 4090 аспірантів, серед яких 1300 – іноземці з 31 країни світу. Їх навчають 1700 викладачів, 160 з яких – доктори наук і професори, а понад 900 – кандидати наук і доценти. Серед них 20 заслужених діячів науки і техніки та заслужених працівників вищої школи України, 28 лауреатів Державних премій, 3 академіки та 1 член-кореспондент НАН України, 26 академіків галузових АН України.

Університет за останні роки відкрив 35 нових спеціальностей, 7 нових кафедр, 5 нових факультетів, серед них німецький технічний факультет, запроваджені навчальні курси англійською мовою.

На підставі моделі фахівця ХХІ століття в університеті в останні два роки розроблене нове покоління навчальних планів. У них закладено струнку систему підготовки студентів до науково-дослідної роботи, а також



основи реалізації принципу випереджальної освіти. До цих планів включено 319 дисциплін з вивчення високих технологій, 162 дисципліни з вивчення нових видів енергії та енергозберігаючих технологій, введено 222 міждисциплінарних курси.

В університеті працює 16 спеціалізованих вчених рад з захисту докторських (14) та кандидатських (2) дисертацій.

За неповний 2010 рік в НТУ "ХПІ" захищено 44 кандидатських і 10 докторських дисертацій.

За публікаціями у наукових журналах світового рівня, які відслідковуються групою SCOPUS, НТУ "ХПІ" займає п'яте місце в Україні з більш 1200 статтями.

Вченими НТУ "ХПІ" у 2010 році отримано 75 патентів та авторських свідоцтв.

Вчені університету проводять наукові дослідження з актуальних питань науки і техніки. Ці дослідження є відомими в Україні і світі. Перш за все це стосується високих технологій, нанотехнологій, проблем енергетики і машинобудування, хімії і хімічних технологій, інформаційних технологій тощо. НТУ "ХПІ" укладено договори про науково-технічну співпрацю зі 100 університетами з 35 країн світу. Університет працює в рамках європейських програм INTAS, TEMPUS/TACIS, INCO-COPERNICUS та ЮНЕСКО. Отримано колективні та індивідуальні гранти Інформаційного Агентства США, Німецького академічного товариства DAAD, земельні гранти Німеччини тощо. На сьогодні вчені університету виконують дослідження за 6 спільними науковими проектами на суму понад 200 тис. євро та працюють у 18 освітніх проектах обсягом у 1 млн. 800 тисяч євро.

Свої наукові досягнення НТУ "ХПІ" продемонстрував на виставках в Україні, Росії, Німеччині, Італії, Китаї.

Великий обсяг робіт проводиться за договором про наукове співробітництво в рамках наукового парку з Національним технічним університетом України "Київський політехнічний інститут". Це співробітництво – в галузі високих технологій, нанотехнологій, в тому числі і за напрямом спеціальної техніки. Проводяться роботи зі створення, спільно з Київською політехнікою, науково-технологічного центру.

Університет має високого рівня кадровий науковий потенціал. Наукові дослідження виконують біля 1000 докторів і кандидатів наук. Виконується 75 фундаментальних та 25 прикладних бюджетних НДР.



Щорічно в університеті виконується 250-300 НДР на замовлення підприємств, організацій та закордонних фірм. В 2010 році НТУ "ХПІ" продовжував розвивати і нарощувати успіхи попередніх років у науково-технічному співробітництві з підприємствами, науковими організаціями, фірмами і компаніями провідних галузей вітчизняного виробництва. Особлива увага приділялась просуванню на ринок наукових розробок, зміцненню взаємовигідних партнерських стосунків у науковій і виробничій сферах з зарубіжними партнерами. Більшість з них стали практичним продовженням наукових досліджень, створення новітніх технологій та конкурентноспроможних розробок, які зроблені при виконанні бюджетних науково-дослідних робіт за основними науковими напрямками. Тематика госпдоговірних робіт є визначальною для розвитку провідних галузей народного господарства.

Загальний обсяг фінансування фундаментальних та прикладних бюджетних НДР та фінансування за госпрозрахунковими договорами склав більш 18 млн. грн., за темами парацює понад 600 штатних наукових співробітників.

У 2010 році два колективи наукових співробітників НТУ "ХПІ" отримали Премії НАН України для молодих вчених.

Більш ніж 6000 студентів університету в тій чи іншій формі приймають участь у наукових дослідженнях. Вони працюють за сумісництвом при виконанні бюджетних і госпдоговірних НДР, виконують наукові дослідження в рамках навчальних програм.

Велику увагу науковці університету приділяють публікації наукових робіт. За останній рік видано 48 вісників університету, журналів та наукових збірок. Загальна кількість публікацій складає білльше 3000, в їх числі 147 монографій, підручників та навчальних посібників.

В НТУ "ХПІ" за рік проведено 25 наукових конференцій, конгресів, симпозіумів, в яких приймали участь науковці України та 17 країн близького та далекого зарубіжжя.

Академіки АН ВО України з НТУ "ХПІ" є організаторами щорічних міжнародних науково-технічних конференцій "Силова енергетика та енергоефективність", "Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я" тощо. Співорганізаторами конференції є університети Магдебурга (ФРН), Познані (Польща), Софії (Болгарія),



Мишкольца (Угорщина) та Петрошані (Румунія). Серед офіційних організаторів конференції завжди є АН ВО України.

В НТУ "ХПІ" є багате й насичене подіями минуле. З НТУ "ХПІ" пов'язані відомі в світі прізвища проф. Кірпічова В.Л., акад. Ландау Л.Д., акад. Ляпунова А.М., акад. Проскури Г.Л. тощо. Сьогодні НТУ "ХПІ" націлене в майбутнє і його творцями академіки АН ВО України такі як, Товажнянський Л.Л., Сокол Е.І., Марченко А.П., Александров Є.Є. та ін.. Вони вже багато зробили для Слави та процвітання НТУ "ХПІ", але головне ще попереду. Вдачі та благословення Божого у Вашій нелегкій, але так необхідній сьогодні, праці бажає Вам шановні колеги, Президія АН ВО України.





РОСТИСЛАВУ ПАНАСУ – 75



Народився Ростислав Миколайович 13 вересня 1935 року в селі Кмичин Томашівського повіту Люблінського воєводства (Польща) у бідній селянській сім'ї.

У 1939 році, коли Ростиславові виповнилось чотири роки, на Польщу напали німецькі фашисти і у селі вони запровадили вже їхні норми життя. На селян вони завели свої документи – так звані "кін-карти", а людей вважали за нізащо. Вони самовільно збирали від селян все, що попадало їм під руки, але найбільше полюбили кури, гуси і качки.

Жити ставало все гірше і складніше. Панували різні хвороби (тиф, пархи, та ін.), від яких не було спаса. Особливо посилилась німецька окупація після нападу 21 червня 1941 року Німеччини на Україну, яка тоді входила до складу Радянського Союзу як Соціалістична Республіка.

У 1941 році Ростислав вступає у перший клас Кмичинської початкової школи, в якій навчання велося українською мовою. На жаль, вчитися довелось лише два роки – у 1943 році, через посилення воєнних дій, школу закрили.

Важким етапом у житті Ростислава був 1945 рік, коли за спільною домовленістю Урядів Радянського Союзу і Польщі було організоване переселення українських сімей із Польщі в Україну, а польських із України до Польщі. Так, на початку березня того ж року відбулась евакуація краян Ростислава спочатку в м. Угнів, що на Львівщині. Там прийшлося чекати чергової команди про подальше переселення на східну Україну. А воно затягнулось аж до червня, тобто майже до трьох місяців.

У 1953 році після закінчення Бібрської середньої школи Ростислав поступає у Львівський політехнічний інститут. Ростислав успішно складає всі вступні іспити, але його не зараховують у студенти через нестачу одного бала.

Сусідка Панасів на той час працювала головою сільської ради, побачивши засмученого і скривдженого Ростислава, запропонувала йому заповнити вакантну посаду завідувача сільської бібліотеки. Безперечно, Ростислав, без вагань, погодився на цю пропозицію.

Щоб виправдати довір'я голови сільської ради, Ростислав, з присутньою йому завзятістю, береться за роботу. Він наводить порядок



в інвентаризації книг, проводить їх виставки і організовує читацькі конференції. З його ініціативи в бібліотеці почали працювати різні гуртки. Особливу популярність на той час набув драматичний гурток, до якого потягнулася не тільки молодь села, а й літні мешканці. Драмгуртківці ставили в селі такі популярні п'єси як "Назар Стодоля", "Доки сонце зійде, роса очі виїсть", "Лимерівна" та інші. З ними вони виїжджали на сусідні села району.

Молодь села побачила в Ростиславові свого лідера і обирають його секретарем комсомольської організації. І тут він оживив політико-масову та агітаційну роботу.

Здавалося, що Ростислав знайшов себе як в роботі, так і серед сільської громади. Але й не забував він про подальше навчання в інституті. Вибрати його майбутню студентську долю допомогло знайомство з колгоспним агрономом Амброзієм Загоруйком, який тоді ж був аспірантом і проводив польові дослідження з ярою пшеницею. Він запрошував Ростислава проводити на своїх дослідках відповідні спостереження і обліки. Мабуть якраз і це спонукало Ростислава в майбутньому році поступати на агрономічний факультет сільськогосподарського інституту, що в Дублянах.

У вільний час від бібліотечної та громадської роботи Ростислав інтенсивно поглиблює свої знання з ботаніки, хімії та української і російської мови й літератури. Не вагаючись, він подає документи у приймальну комісію, а потім й успішно витримує всі вступні іспити. Так, нарешті, він досягає своєї мети – стає студентом. А далі навчається в Львівському сільськогосподарському інституті. Під час навчання Ростислав особливо захоплюється такими дисциплінами як ґрунтознавство, агрохімія, меліорація, які до речі згодом стали основою його професії.

У 1959 році після закінчення інституту Ростислав Миколайович направляється на роботу в ґрунтознавчу партію Вінницької державної сільськогосподарської дослідної станції, де він протягом 1959-1960 років проводить обстеження ґрунтів у колгоспах Могилів-Подільського, Шаргородського, Муровано-Куриловецького і Ямпільського районів Вінницької області.

У 1961 році Ростислав, як старший інженер-ґрунтознавець, у складі ґрунтознавчої партії Вінницької державної сільськогосподарської



дослідної партії направляється у Павлоградську область казахської РСР для обстеження ґрунтів одного з радгоспів Леб'язького району.

У 1962 році Ростислава Миколайовича запрошує дирекція Львівської земекспедиції інституту Укрземпроект для участі в роботі ґрунтознавчої партії.

Обстеження ґрунтів у різних регіонах тодішнього Радянського Союзу наштовхнуло Ростислава Миколайовича на думку, що поліпшити родючість ґрунтів, де б вони не були, не можливо без детальних досліджень їх агрохімічних властивостей.

Для вирішення такої важливої проблеми у вересні 1964 року Ростислав Миколайович поступає в аспірантуру при кафедрі агрохімії Львівського сільськогосподарського інституту.

У 1969 році Ростислав Миколайович успішно захистив кандидатську – дисертацію на тему "Вплив розрахункових доз мінеральних добрив на урожай і якість цукрових буряків в умовах Лісостепу Львівської області".

Після захисту дисертації Ростислав Миколайович переходить на викладацьку роботу у Львівському сільськогосподарському інституті, де в період з 1969 по 1994 роки працює на посадах асистента, доцента і професора кафедри загального землеробства.

Педагогічну і науково-дослідну роботу в інституті Ростислав Миколайович постійно поєднував з громадською роботою. Так, в аспірантські роки він був головою молодих вчених інституту, впродовж 13 років (1976-1989 рр.) декан агрономічного факультету, у 1990-1994 роках проректор, а в 1994-1999 роках завідувач кафедри агрохімії та ґрунтознавства.

У 2001 році професор Лев Миколайович Петрович запрошує Ростислава Миколайовича на посаду професора Інституту управління природними ресурсами, що в місті Коломия. Тут у 2002 році Ростислав Миколайович очолює кафедру природокористування і стає проректором з наукової роботи. За сумісництвом у 2001-2005 роках він працює на кафедрі геодезії та кадастру у Львівській політехніці. З 2005 року по даний час Ростислав Миколайович працює на посаді професора кафедри кадастру територій.

Своє 75-річчя Ростислав Миколайович зустрічає з великим натхненням як педагог і науковець.

Президія АН ВО України



ІГОРЮ БАБ'ЮКОВІ – 50



Ігор Олексійович Бабюк народився 7 червня 1961 року в місті Маріуполь. В 1984 році, після закінчення Донецького медичного інституту, працював головним шахтним дерматологом у місті Донецьку, навчався в заочній аспірантурі НДІ дерматології та венерології. В 1992 році захистив кандидатську дисертацію, в 1993 році, згідно програми Міністерства охорони здоров'я України, організував та очолив перший в Донецькій області Центр планування сім'ї та сексологічних досліджень. В 1996 році захистив докторську дисертацію. У 1998 році призначається головним обласним дитячим та підлітковим сексопатологом, організовує сексологічну службу (в місті Маріуполь, Слов'янськ, Макіївка, Горлівка) Донецької області. Очолює благодійну акцію "Молодь України за здоровий спосіб життя". Створює для роботи з молоддю відповідних служб "Бібліотеку соціального та медичного працівника" (з 12 брошур), втілює програму статевого виховання підлітків у школах, ліцєях, ВУЗах області. У співавторстві з провідними вченими України друкує та розповсюджує керівництва "Планування сім'ї" (1994), "Підготовка підлітків до сімейного життя" (1995), "Медикосоціальна робота з дівчатами-підлітками" (1997), "Проблеми сексуального здоров'я молодшої родини" (1995). В 1999 році приймає активну участь в організації відділу відновлення репродуктивної функції людини при НДІ невідкладної та відновної хірургії ФМН України (м. Донецьк), який очолює. За результатами проведених наукових досліджень, під його керівництвом було підготовлено та захищено 3 кандидатські та 2 докторські дисертації. В 2000 році за конкурсом професора І.О. Бабюка обрано завідувачем кафедри психіатрії, психотерапії медичної психології та наркології з курсом сексології факультету інтернатури та післядипломної освіти Донецького національного медичного університету, де вперше в медуніверситеті було розроблено та впроваджено для навчання курс з медичної сексології.

Бабюк І.О. є автором 3550 наукових робіт (27 – закордонних), 12 монографій, 11 винаходів, понад 30 галузевих рацпропозицій. В 2001 році обрано почесним членом Болгарської національної фундації андрологів-сексопатологів, в 2004 році рішенням Президії Академії наук вищої освіти України обрано академіком АН ВО України.

Монографії "Психотерапія та медпсихологія в реабілітації жінок"



(2003), "Алкогольна та наркотична залежність у підлітків" (2004), "Кримінальна сексологія" (2007) в різні роки було відзначено дипломами конкурсу ім. Акад. Протопопова на звання кращої монографії року. Монографії "Сучасна контрацепція" (2004), "Біологічні маркери фертильного потенціалу у чоловіків" (2009) було перевидано за кордоном (Росія, Республіка Тива, Болгарія). Учбовому посібнику "Основи клінічної психології" (2010) надано гриф Міністерства освіти і науки України.

За результатами плідної роботи має грамоти та дипломи Президента України, Міністерства у справах молоді та сім'ї України, Української православної церкви, Донецької обласної держадміністрації.

Академік Бабюк І.О. також є членом редакційних колегій 5 вітчизняних та 1 європейського ("Andrologiia") наукових журналів, очолює Донецьке відділення сексологів і андрологів України та обласну спільку психотерапевтів і психоаналітиків України.

Президія АН ВО України

ЄВГЕНІЯ ЗАРЕМБА



20 березня 2010 року виповнилося 75 років з дня народження і 50 років лікарської, науково-педагогічної та громадянської діяльності Євгенії Хомівни Заремби – академіка АНВО, доктора мед. наук, заслуженого професора Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького.

Заремба Євгенія Хомівна народилася 20 березня 1935 року в селі Ржищів Берестечківського (нині Горохівського) району Волинської області. Закінчила з відзнакою лікувальний факультет Львівського державного медичного інституту у 1959 році. З 1959 по 1970 рік працює лікарем-терапевтом вузлової лікарні ст. Львів, з 1962 по 1964 рік навчалася на клінічній ординатурі при кафедрі факультетської терапії ЛДМІ. Будучи на практичній роботі, підготувала і в 1968 році захистила кандидатську дисертацію на тему: "Кортикостероидная терапия методом переменного "гормонального вакуума". З вересня 1970 по липень 1976 рік - асистент кафедри факультетської терапії, а з липня 1976 по січень 1984 р. – доцент кафедри шпитальної терапії Львівського державного медичного



інституту. У січні 1984 р. обрана завідувачем кафедри терапії № 2 факультету удосконалення лікарів і провізорів ЛДМІ, яка в листопаді 1996 року реорганізована в кафедру сімейної медицини. Завідувала кафедрою сімейної медицини з 1984 по 2005 рік. Більше 20 років колектив кафедри займається науково-дослідною роботою з питань кардіології, зокрема діагностики та лікування хворих на інфаркт міокарда. Під керівництвом професора Є.Х.Заремби була організована кафедра сімейної медицини Львівського національного медичного університету – перший навчально-методичний центр по організації та впровадженню сімейної медицини в Україні. На її базі підготовлено більше 100 методичних робіт з навчального процесу. У 1988 році захистила докторську дисертацію на тему: "Применение прерывистого курса лечения глюкокортикоидами и инсулином у терапевтических больных". У 1989 році присвоєно звання професора. З 1993 по 1996 рік працювала деканом факультету удосконалення лікарів і провізорів ЛДМУ імені Данила Галицького, 25 грудня 2004 року обрана академіком Академії наук вищої освіти України.

Заремба Є.Х. – дійсний член Європейської та Світової організації сімейної медицини і загальної практики (WONCA), член Європейського товариства кардіологів, віце-президент Асоціації сімейних лікарів України, президент Асоціацію сімейних лікарів Львівщини, дійсний член превентивної антіейджинг медицини, член "Всеукраїнської Міжнародної Асоціації Здоров'я НТШ", член правління терапевтичного товариства України, член спеціалізованої вченої ради за спеціальністю "внутрішні хвороби" Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика, член спеціалізованої вченої ради при ЛНМУ імені Данила Галицького за спеціальністю "внутрішні хвороби", "кардіологія", член атестаційної комісії управління охорони здоров'я Львівської області, член редакції "Українського кардіологічного журналу", "Українського ревматологічного журналу", журналів "Практична медицина", "Сімейна медицина", "Сімейна медицина і сімейна медсестра", член редакційної ради спеціалізованого журналу для лікарів-інтерністів "Лечебное дело" (Мінськ), член наукового товариства імені Т.Г. Шевченка. Керівник Львівського регіонального відділення Академії наук ВО України, член координаційної ради МОЗ України зі сімейної медицини. Впродовж двох періодів була членом



експертної комісії з внутрішніх хвороб ВАК України, з 1985 року – голова Львівського обласного товариства кардіологів.

Нагороджена медаллю імені М.Д. Стражеска "За заслуги в охороні здоров'я", почесною відзнакою "Великого князя Володимира" – орденом "мала срібна зірка", нагородою Ярослава Мудрого, дипломами за кращі підручники: Енциклопедія "Сімейна медицина", "Вибрані питання кардіології для сімейних лікарів" та ін.

Автор 758 друкованих робіт, більша частина яких присвячена кардіології. Серед них 26 монографії, наукових посібників і словників, 7 патентів і 3 посвідчення про державну реєстрацію прав автора на твір, 2 авторських посвідчення, 23 інформаційних листи, 15 -рацпропозицій.

Висококваліфікованим педагог і лікар, прекрасний організатор. Під її керівництвом захищено 14 кандидатських дисертацій, готується до захисту 2 докторські і п'ять кандидатських робіт. Постійно підтримує науково-практичний зв'язок з лікарями інших країн, бере активну участь у конференціях і з'їздах.

Академік Заремба Є.Х. відома як прекрасний організатор, клініцист, досвідчений педагог, їй притаманні любов до праці та знань, нестримний творчий пошук, скромність і доброзичливість, готовність допомогти кожному.

Зичимо, дорогому Ювіляру, міцного здоров'я, багато років життя, родинного благополуччя, нових творчих успіхів на ниві науки.

Президія АН ВО України

ІГОРЮ ШЕЛЄПОВУ – 75



Шелєпов Ігор Григорович народився 8 жовтня 1935 року в м. Бійську Алтайського краю. Свою діяльність І. Г. Шелєпов почав в 1953 році в м. Сталіно (Донецьк) формувальником-заливальником ливарного цеху ремонтно-механічного заводу. В 1954 р. Вступив, а в 1956 р. Закінчив Сталінський (Донецький) технікум за фахом "Промислова теплоенергетика" і одержав направлення на Харківський турбінний завод.

З 1957 по 1964р. Пройшов шлях від старшого техніка до начальника



конструкторського бюро. В 1957 р. Ступив, а в 1963 р. Закінчив Український заочний політехнічний інститут (УЗПІ) за фахом "Теплові електричні станції). З 1964р. По 1967 р. Навчався в аспірантурі. В 1969 р. Захистив кандидатську дисертацію. З 1967 р. І. Г. Шелепов працює в УЗПІ на кафедрі теплотехніки асистентом, старшим викладачем, доцентом, професором. Вже 30 років І. Г. Шелепов очолює кафедру ТЕУ й понад 20 – енергетичний факультет.

І. Г. Шелепов є визнаним в Україні фахівцем в галузі математичного моделювання процесів у теплоенергетичних установках ТЕС і АЕС, дослідження й оптимізації низькопотенціальних комплексів потужних парових турбін.

Він автор понад 200 наукових праць, серед яких підручники, навчальні посібники, 8 монографій та патенти на винахід.

Багато з його учнів захистили кандидатські дисертації. Результати понад 30 науково-дослідних робіт І. Г. Шелепова в різні роки впроваджені на підприємствах енергетичної галузі (Зміївській ТЕС, ВАТ "Турбоатом", інституті "Атоменергопроект", Харківському інституті комплексної автоматизації) й інших підприємствах України.

Талановитий організатор навчальної й навчально-методичної роботи, провідний вчений в галузі енергетики, І. Г. Шелепов вніс величезний внесок у справу підготовки висококваліфікованих фахівців для енергетичної галузі України. Під його керівництвом і при особистій участі підготовлено більше 1000 інженерів – теплоенергетиків, багато хто з яких у цей час займають керівні посади на енергетичних підприємствах Харківського регіону в Україні. Більш того, І. Г. Шелепов – автор систем багатоступінчастої підготовки фахівців для енергетичного виробництва, один з організаторів регіональної підготовки інженерів-енергетиків в енергетичних центрах України.

Ігор Григорович – широкогранна вельми талановита людина. Межі застосування свого таланту він не обмежує теплоенергетикою. Досі ним видано 5 поетичних збірників. Він також автор ряду фотовиставок. Все це є підтвердженням високої людяності академіка Шелепова І. Г., висоти його моралі та життєвих принципів.

Президія АН ВО України,



НЕКРОЛОГ

КАЛЕНИК ШУЛЬЖУК



Після довготривалої хвороби на 70-му році життя помер Шульжук Каленик Федорович, доктор філологічних наук, професор, відомий вчений-мовознавець, академік АН ВО України

Народився Каленик Федорович 24 червня 1940 р. у с. Поліське, Березнівського району Рівненської області.

Закінчив Рівненський педагогічний ін-т у 1963 році та аспірантуру при Київському педінституті в 1968 році. Докторську дисертацію "Складні багатокомпонентні речення в українській мові" захистив 7 лютого 1990 року в Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні АН України, звання професора Каленику Федоровичу присвоєно 28 лютого 1991 року. Був членом науково-експертної ради з філології при Міносвіти і науки України з 1996 року.

Каленик Федорович працював завідувачем кафедри української мови Рівненського педінституту з липня 1971 року. Одночасно в 1983-1986 рр. працював деканом філологічного факультету.

Шульжук К. Ф. – автор 205 наукових праць, в т. ч. 4 монографій, підручників і навчальних посібників.

К. Ф. Шульжук був улюбленим викладачем студентів, мав багато друзів серед викладачів, користувався авторитетом в колі наукових працівників.

Президія АН ВО України сумує з приводу тяжкої втрати для української науки і висловлює співчуття рідним і близьким.

Пам'ять про нього залишиться в серцях тих, хто його знав і поважав.

Президія АН ВО України



З НОВИМ РОКОМ І РІЗДВЯНИМИ СВЯТАМИ

керівництво Президії АН ВО України і працівників апарату привітали академіки:

- | | |
|------------------------|--------------------------|
| 1. Коваленко В.В. | 31. Попов М.В. |
| 2. Поляков М.В. | 32. Процюк Р.Г. |
| 3. Головчук А.Ф. | 33. Шпак В.І. |
| 4. Зіменковський Т.С. | 34. Шевчук С.В. |
| 5. Завальнюк О.М. | 35. Ярмиш Ю.Ф. |
| 6. Степаненко М.І. | 36. Сминтина В.А. |
| 7. Думанський Ю.В. | 37. Зінченко О.І. |
| 8. Коцан І.Я. | 38. Салатенко В.Н. |
| 9. Тугай А.М. | 39. Хомич В.Т. |
| 10. Товажнянський Л.Л. | 40. Корольчук М.С. |
| 11. Лісовий В.М. | 41. Шакур В.І. |
| 12. Вороненко Ю.В. | 42. Бочан І.О. |
| 13. Біляєва О.О. | 43. Кузнєцов Ю.М. |
| 14. Говоров П.П. | 44. Савчук В.Ф. |
| 15. Зозуля І.С. | 45. Задорожний В.Є. |
| 16. Грицаєнко З.М. | 46. Жадько В.О. |
| 17. Баранівський В.Ф. | 47. Тіман М.П. |
| 18. Рудик С.К. | 48. Куцова В.З. |
| 19. Стецюк В.В. | 49. Абрагамович О.О. |
| 20. Горбачук І.Т. | 50. Гойда Н.Г. |
| 21. Падалка О.С. | 51. Євтушенко С.К. |
| 22. Грищак В.З. | 52. Заремба Є.Х. |
| 23. Жеребко В.М. | 53. Кравчун П.Г. |
| 24. Запорожець О.А. | 54. Уманський В.Я. |
| 25. Ільницький І.Г. | 55. Циганенко А.Я. |
| 26. Кредісов А.І. | 56. Вачевський М.В. |
| 27. Кузнєцов Ю.М. | 57. Андрейцев В.І. |
| 28. Михайленко В.Є. | 58. Курило В.І. |
| 29. Паламарчук В.І. | 59. Рахманов В.М. та ін. |
| 30. Денисенко С.Н. | |

Спасибі всім, хто нас привітав. У свою чергу від імені Президії вітаю членів академії з різдвяними святами. Доброго здоров'я, успіхів Вам!

Віце-президент, Головний учений секретар,

акад. Табачников С.І.



Науково-інформаційне видання

Науково-інформаційний вісник АН ВО України
№ 1 (72)
січень-лютий

Відповідальний за випуск – акад. Зозуля І.С.

Редактор – Шевчук С.В.
Коректор – Мусіхіна М. А.
Набір та верстка – Середа Н.Ф.

Технічний редактор – Ковтун М.



Матеріали надсилати в електронному вигляді
на адресу Президії АН ВО України:
01054, м. Київ-54, вул. Тургенєвська, 11
тел./факс: (044) 486-89-16

Підписано до друку 20.01. 2011 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 450 прим. Зам. № 247

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П.Драгоманова. 01601, м.Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.

